ISSN 1846-3827

Grb i Zastava

29

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva

Broj 29, Godina XV.
Zagreb, svibanj 2021.

Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association
Number 29, Volume XV, Zagreb, May 2021

Povodom Dana hrvatske zastave 5. lipnja
Zastava istaknuta ispred zgrade Hrvatskog sabora (u sredini)
Trg sv. Marka, Zagreb,
pogled iz Ulice Tita Brezovačkog (sa zapada),
zgrada desno Banski dvori (sjedište Vlade),
lijevo Ustavni sud (s istaknutim zastavama Republike Hrvatske i Europske unije).

On the Occasion of the Croatian Flag Day, 5 June
The Flag Hoisted in front of the Croatian Parliament (center)
Zagreb, St. Mark Square,
view from the Tito Brezovački Street (from the west),
the building on the right Banski dvori *(seat of the Government),*
left Constitutional Court (with hoisted flags of the
Republic of Croatia and the European Union).

ISSN 1846-3827

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo osnovano je 2006. godine. HGZD je član
The Croatian Heraldic & Vexillological Association was established in 2006. HGZD is a member of
FIAV **CIGH**

Fédération internationale des associations vexillologiques · Confédération internationale de généalogie et d'heraldique

UVODNIK *EDITORIAL*

Dragi čitatelju,

Prošla je jedna potpuno nevjerojatna godina, a i dalje smo globalno zarobljeni pandemijom. Donekle smo se već navikli na susrete putem videokonferencijskih sustava, no svjetlo na kraju tunela se nazire i pripremamo se za nove dosege i nadamo se obnavljanju susreta uživo ujesen i planiramo sljedeću godinu.

Ove 2021. godine obilježavamo 30 godišnjicu hrvatske nezavisnosti te 15 godišnjicu našeg Društva. Hoće li biti prilike da ove značajne obljetnice prigodno proslavimo još ove godine ili ćemo ih odložiti za sljedeću, u ovom je trenutku teško reći, kao što je teško išta drugo planirati. No, nećemo zbog toga klonuti duhom i uvjerit ćete se da su naši suradnici opet bili vrijedni. Ovaj broj se gotovo u potpunosti sastoji od kolumna koje smo započeli ranije.

O hrvatsko-američkom povjesničaru kvantitativno skromnog, ali za hrvatsku heraldičku baštinu značajnog doprinosa piše nam opširno Galović u devetnaestom nastavku Leksikona, koji čitamo evo već deset godina, a Todorović nam donosi osmi nastavak veksilološke analize jadranskih portolana u kojem razmatra zemljovide koji su postali dostupni nakon što je započeo pisanje svoje kolumne prije pet godina, što je gotovo cijela vječnost u pojmovima digitalizacije arhivskog gradiva na internetu. Veseli nas i novi Kuščićev prilog o bračkom plemstvu, a Peran nam je pripremio drugi dio teksta o značajkama istočnojadranske heraldike. Dijana Nazor Čorda upoznaje nas s dvanaestim izdanje zagrebačkog festivala umjetničkih zastavica koji je pošle godine prerastao u samostalnu manifestaciju. Horvat nam u osmom nastavku svojeg pregleda hrvatskih vojnih zastava predstavlja one vladara druge polovine 15. i prve polovine 16. stoljeća.

Na koncu predstavljamo jednu dugo očekivanu i vrijednu knjigu koja zaokružuje niz radova Božića i Ćosića kojim daju novi pogled na teze o nastanku hrvatskih povijesnih grbova. Kroz stranice ovog broja ćete naći i nekoliko „Bljeskova“ s kraćim prilozima o grbovima i zastavama iz medija. Pozivamo vas da nam dojavljujete moguće priloge za ovu rubriku tijekom godine.

Prije svega ostajte zdravo i sretno, želim Vam da uživate čitajući GiZ,

Željko Heimer

Dear Reader,

A totally unbelievable year has passed, and we are still trapped by a global pandemic. We are somewhat accustomed to the meetings via video conferencing systems, but the light at the end of the tunnel is looming and we are preparing for new achievements and hope to resume live meetings in the fall and we are planning for next year.

This 2021 marks the 30th anniversary of Croatian independence and the 15th anniversary of our society. Whether there will still be opportunities to celebrate these significant anniversaries appropriately this year, or whether we will have to postpone them to next year, is hard to say at this point, as it is difficult to plan anything else. But we will not lose heart because of that and you will see that our collaborators were diligent again. This issue consists almost entirely of columns we started in earlier issues.

Galović writes extensively about Ivo Banac, the Croatian-American historian who made a quantitatively modest but significant contribution to the Croatian heraldic heritage in the 19th installment to the Lexicon, which we have been reading for ten years, and Todorović brings us the 8th installment of the vexillological analysis of Adriatic portolans, where he analyses maps that appeared after he started writing his column five years ago. The period is almost an eternity in terms of digitizing archival material on the Internet. Kuščić's new article on the Brač nobility is also welcome, and Peran has prepared the second part of the text on oddities of the Eastern Adriatic heraldry. Dijana Nazor Čorda introduces us to the 12th iteration of the Zagreb Festival of Artistic Flags, which last year grew into an independent event. In the 8th installment of his review of Croatian military flags, Horvat presents those of the rulers of the second half of the 15th and first half of the 16th century.

Finally, we present a long-awaited and valuable book that completes a series of works by Božić and Ćosić, which provides a new aspect to the theses on the origin of Croatian historical coats of arms. Through the pages of this issue, you will also find several "Flashes" with short articles about coats of arms and flags from the media. We invite you to notify us of possible contributions for this section during the year.

Most of all, stay healthy and happy, and I hope you enjoy reading GiZ,

Željko Heimer

S A D R Ž A J
C O N T E N T S

Povodom Dana hrvatske zastave 5. lipnja (Zastava istaknuta ispred Hrvatskog sabora) | *On the Occasion f the Croatian Flag Day 5 June (The Flag Hoisted in front of the Croatian Parliament)* 1

Uvodnik | *Editorial* 2

Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (19): Ivo Banac (1947. - 2020.)
The Croatian Heraldry Lexicon-Heraldists (19): Ivo Banac (1947 – 2020)
– ***Tomislav Galović*** ..... 3 – 7

Prilog poznavanju grbova istočne obale Jadrana (2): Redukcije grba na području Serenissime | *A Contribution to Heraldry of the East Adriatic Coast (2): Heraldic Reduction in the Lands of Serenissima*
– ***Zoran Peran*** ..... 8 – 11

Dva grba bračkih Lazanića | *Two Coats of Arms of Lazanićs from Brač*
– ***Nikša Kuščić*** ..... 12 – 15

Bljesci | *Flashes* 15, 19, 29

Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (8): Naknadno otkrivene karte (1): Zastave hrvatskih mjesta | *Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (8): Subsequently Discovered Charts (1): Flags of Croatian Places*
– ***Tomislav Todorović*** ..... 16 – 19

Festival umjetničkih zastavica Zagreb – *Identitet Europe* | *Zagreb Art Flags Festival* – Identity of Europe
– ***Dijana Nazor Čorda*** ..... 20 - 21

Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (8) – Zastave iz doba Matije Korvina, Jagelovića i Maksimilijana I. Habsburga
Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (8) – Flags from the Period of Mathias Corvinus, Jagellons, and Maximillian I Habsburg
– ***Matija Horvat*** ..... 22 – 26

Nove knjige | *New Books*
Božić i Ćosić o genezi, simbolici i povijesti hrvatskih grbova | *Božić and Ćosić on Genesis, Symbolism, and History of Croatian Coats of Arms* ..... 27 – 28

Suradnici | *Authors* 30

Kronika HGZD-a
HGZD Chronicles 30, 32

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske financijski podupire časopis **Grb i Zastava** kao časopis za popularizaciju znanosti

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia *provides financial support to* **Grb i Zastava** *as a journal for popularization of science*

Pratite HGZD i na Facebooku
Follow HGZD at Facebook
www.facebook.com/HGZD.hr

Raniji brojevi GiZ dostupni su na
Past issues of GiZ are available at
hgzd.hr/grb-i-zastava

Tomislav Galović

Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (19)

Ivo Banac (1947. – 2020.)

Lexicon of Croatian Heraldry – Heraldists (19)

Ugledni i međunarodno priznati hrvatsko-američki povjesničar i profesor, publicist i političar, **Ivo Banac** rođen je 1. ožujka 1947. u **Dubrovniku**. Osnovnu školu pohađa u rodnom gradu, a 1959. s majkom **Anom** (Anuškom) odlazi u **Sjedinjene Američke Države**, u **New York**, gdje mu se otprije već nalazio otac **Niko** († 1962.). U New Yorku nastavlja školovanje. Tu pohađa isusovačku *Gimnaziju sv. Ignacija Loyole* na **Manhattanu**, na kojoj je i maturirao. Od 1965. do 1969. studira na katoličkom *Sveučilištu Fordham* (**Bronx**, New York) gdje postiže bakalaureat (B.A.) iz povijesti, a zatim magistarski i doktorski studij povijesnih znanosti nastavlja na *Sveučilištu Stanford* (**Stanford**, **Kalifornija**) gdje je studirao od 1969. do 1975. godine. Tu prvo 1971. stječe magisterij (M.A.) iz povijesti, a 1975. i doktorat iz povijesti (Ph.D.) obranom teze: *The National Question in Yugoslavia's Formative Period, 1918-1921*, pod mentorstvom prof. dr. sc. **Waynea S. Vucinicha**. Jedno je vrijeme bio asistent i predavač na *Sveučilištu Stanford* te vrlo kratko na *Državnom sveučilištu u San Franciscu*. Na *Sveučilištu Yale* (**New Haven**, **Connecticut**) biva izabran za docenta 1977., potom izvanrednog profesora 1982., za redovnog profesora 1988. te najzad za redovnog profesora u trajnom zvanju 1992. godine (*Bradford Durfee Professor of History*). Kao redoviti profesor povijesti na *Sveučilištu Yale* djelovao je pri katedri koja je vezana uz posebnu zakladu pod imenom **Bradforda Durfeea**. Držao je nastavu iz predmeta vezanih uz povijest istočne i jugoistočne Europe, ali i obvezne kolegije *Povijesti Zapadne civilizacije*. Službu predstojnika (*Master*, danas *Head*) *Pierson College*-a obavljao je od 1988. do 1995., a pročelnika *Vijeća za europske studije* od 1998. do 2003. godine. Osim toga na *Sveučilištu Yale* bio je voditelj diplomskih studija i doktorskih studija te obnašatelj brojnih drugih dužnosti (npr. *Russian and East European Studies Program*). Uz to bio je od 1994. do 1999. sveučilišni profesor na *Srednjoeuropskom sveučilištu* (CEU) u **Budimpešti**. Tu je ujedno vodio *Institut za jugoistočnu Europu*. Bio je professor emeritus *Sveučilišta Yale* (nakon umirovljenja 2009. u SAD-u): *Bradford Durfee Emeritus Professor of History*. Od 2008. pa sve do umirovljenja u Hrvatskoj bio je redoviti profesor u trajnom zvanju na *Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. Bio je mentor brojnim doktorandima u Hrvatskoj i u inozemstvu. Zadnjih deset godina vodio je *Ljetnu školu Sveučilišta Yale* u Dubrovniku. Po umirovljenju posebno je aktivno sudjelovao u nastavnom i doktorskom-mentorskom radu na *Hrvatskom katoličkom sveučilištu* u Zagrebu i na *The Sarajevo School of Science and Technology* u **Sarajevu**.

Osim toga obavljao je i brojne druge dužnosti u javnom političkom i akademskom životu. Tako je bio, primjerice, predsjednik *Association for Croatian Studies* (1991. – 1993.), supredsjednik *Instituta Otvoreno društvo – Hrvatska*, generalni direktor *Interuniverzitetskog centra za poslijediplomske studije* u Dubrovniku, predsjednik *Liberalne stranke* (2003. – 2005.), ministar na čelu *Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja* u *Vladi Republike Hrvatske*, (nezavisni) zastupnik u *Hrvatskom saboru* u jednom mandatu (2003. – 2007.), predsjednik *Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava* (Zagreb), predsjednik savjeta *Instituta Vlado Gotovac* i dr.

Dvije su njegove najvažnije knjige: *The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics* (Ithaca /New York/: Cornell University Press, 1984.; Ithaca /New York/ and London: Cornell University Press, 1988. /drugo izdanje u mekom uvezu/; hrv. prijevod: *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest,*

Prominent and internationally recognized Croatian-American historian and professor, publicist and politician, ***Ivo Banac*** *was born on 1 March 1947 in* ***Dubrovnik****. He attended primary school in his hometown, and in 1959 he went with his mother* ***Ana*** *(Anuška) to the* ***United States****, to* ***New York****, where his father* ***Niko*** *(†1962) had already been. He continued his education in New York, at the Jesuit grammar school of* St. Ignatius of Loyola *in* ***Manhattan****, where he also graduated. From 1965 to 1969 he studied at* Fordham Catholic University *(****Bronx****, New York) where he obtained a bachelor's degree (BA) in history, and then continued his master's and doctoral studies of history sciences at* Stanford University *(****Stanford****,* ***California****) where he studied from 1969 to 1975. There, in 1971, he obtained a master's degree (M.A.) in history, and in 1975 a doctorate in history (Ph.D.) by defending his thesis:* The National Question in Yugoslavia's Formative Period, 1918-1921*, under the mentorship of Prof.* ***Wayne S. Vucinich****. For a time he was an assistant and lecturer at* Stanford University *and very briefly at* San Francisco State University. *At* Yale University *(****New Haven****,* ***Connecticut****), he was elected assistant professor in 1977, then associate professor in 1982, full professor in 1988, and finally tenured professor in 1992 (*Bradford Durfee Professor of History*). As a full professor of history at* Yale University*, he worked in a department associated with a special foundation called* ***Bradford Durfee****. He taught classes related to the history of Eastern and Southeastern Europe and obligatory classes of* Western Civilization History. *He served as* Pierson College's Master *(today* Head*) from 1988 to 1995, and as Head of the* Yale European Studies Council *from 1998 to 2003. In addition, at* Yale University*, he was the head of graduate and doctoral studies and held a number of other positions (e. g.* Russian and East European Studies Program*). In addition, from 1994 to 1999 he was a professor at the* Central European University *(CEU) in* ***Budapest****. He also led the* Institute for Southeast Europe *there. He was an emeritus at* Yale University *(after retiring in 2009 in the US):* Bradford Durfee Emeritus Professor of History*. From 2008 until his retirement in Croatia, he was a full professor at the* Department of History, Faculty of Humanities and Social Studies of the University of Zagreb*. He has mentored numerous doctoral students in Croatia and abroad. For the last ten years he has been running the* Yale Summer School *in Dubrovnik. After retiring, he took an active part in teaching and doctoral-mentoring work at the* Catholic University of Croatia *in Zagreb and at* The Sarajevo School of Science and Technology *in* ***Sarajevo****.*

In addition, he performed numerous other duties in public political and academic life. Thus, for example, he was the president of the Association for Croatian Studies *(1991-1993), co-president of the* Open Society Institute – Croatia*, general director of the* Inter-University Center of Postgraduate Studies *in Dubrovnik, president of the* Liberal Party *(2003-2005), minister in the* Ministry of Environmental Protection and Physical Planning *in the* Government of the Republic of Croatia*, member of the* Croatian Parliament *(independent) for a term (2003-2007), president of the* Croatian Helsinki Committee for Human Rights *(Zagreb), president of the Council of* Vlado Gotovac Institute *and others.*

His two most important books are: The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics *(Ithaca / New York /: Cornell University Press, 1984; Ithaca / New York / and London: Cornell University Press, 1988 / second edition in paperback /, Croatian translation:* Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb: Globus / Blue Library /, 1988, translated by* ***Josip Šentija****, second edition: Durieux, 1995, translated by Josip Šentija, translated into Macedonian the book was published in 2014 by* Ars Studio *in* ***Skopje****) and* With Stalin Against Tito: Cominformist Splits in Yugoslav Communism *(Ithaca / New York / and London: Cornell University Press, 1988, Croatian translation:* Sa Staljinom protiv Tita: Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*,*

politika, Zagreb: Globus /Plava biblioteka/, 1988., preveo **Josip Šentija**; drugo izdanje: Durieux, 1995., preveo Josip Šentija; u prijevodu na makedonski jezik knjiga je objavljena 2014. u izdanju „Ars Studia" iz **Skoplja**) i *With Stalin Against Tito: Cominformist Splits in Yugoslav Communism* (Ithaca /New York/ and London: Cornell University Press, 1988., hrv. prijevod: *Sa Staljinom protiv Tita. Informbirovski rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, Zagreb: Globus /Plava biblioteka/, 1990., preveo Josip Šentija).

Važne su i dvije njegove sinteze: *Hrvatsko jezično pitanje* (Zagreb: Mladost i Društvo hrvatskih književnika /Most | The Bridge. Croatian Literature Series, vol. 6, 1991., preveo s engleskoga **Ivan Matković**, bibliotečni suradnik **Ančica Petrušić**) te *Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti* (Zagreb – Sarajevo: Profil Knjiga i Svjetlo riječi, 2013.). Zadnjih godina života radio je na istraživanju i pisanju knjige *1971: Uspon i pad hrvatskog reformnog pokreta* (u tisku).

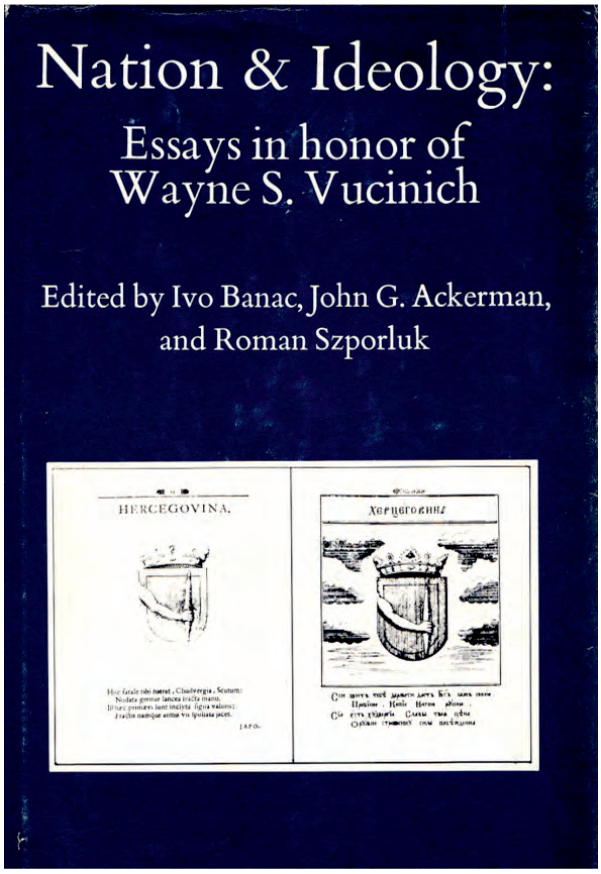
Od njegovih koautorskih i(li) priređivačkih knjiga treba spomenuti: *Stara književnost Boke* /antologija/ (priredili Ivo Banac, **Slobodan Prosperov Novak**, **Branko Sbutega**, Zagreb: Slon d. o. o., 1993.); *Okovana Bosna. Razgovor* (**Adil Zulfikarpašić**, **Vlado Gotovac**, **Miko Tripalo**, Ivo Banac, moderator razgovora **Mladen Maloča**, Zürich: Bošnjački institut, [1995.]). Objavio je i niz zbirki članaka u kojima je tematski sabrao rezultate svojih brojnih i raznovrsnih istraživanja ili spoznaja, nastupa, izjava i komentara: *Dubrovački eseji* (Dubrovnik: Matica hrvatska Dubrovnik /Biblioteka Prošlost i sadašnjost, knj. 4/, 1992.); *Protiv straha. Članci, izjave i javni nastupi 1987. – 1992.* (Zagreb: Slon d. o. o., 1992.); *Cijena Bosne. Članci, izjave i javni nastupi 1992. – 1993.* (Zagreb: Europa danas, 1994.; 2. prošireno izdanje, Sarajevo: Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca i Bosanski kulturni centar /Posebna izdanja/, 1996.); *Raspad Jugoslavije: Eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima* (Zagreb: Durieux, 2001.); *Protiv Močvare* (Sarajevo: Buybook, 2003.); *Acta Turcarum. Zapisi s putovanja po Turskoj* (Zagreb: Durieux, 2006.).

Uredio je i niz zbornika: *Nation and Ideology: Essays in Honor of Wayne S. Vucinich*. Edited by Ivo Banac, **John G. Ackerman**, and **Roman Szporluk** (Boulder /Colorado/: East European Monographs /No. 155/, 1981.); *The Nobility in Russia and Eastern Europe*. Edited by Ivo Banac and **Paul Bushkovitch** (New Haven /Connecticut/: Yale Concilium on International and Area Studies, 1983.); *The Effects of World War I: The Class War After the Great War: The Rise of Communist Parties in East Central Europe, 1918–1921*. Edited by Ivo Banac (Boulder /Colorado/ – Brooklyn /New York/: East European Monographs, no. 137. War and Society in East Central Europe, vol. 13. Atlantic Studies, Brooklyn College Studies on Society in Change, no. 32 /Editor-in-chief, **Béla K. Király**/, 1983.); *Concepts of Nationhood in Early Modern Eastern Europe*. Edited by Ivo Banac and **Frank E. Sysyn** (Cambridge /Massachusetts/: Ukrainian Research Institute, Harvard University /Harvard Ukrainian Studies, vol. 10, nos. 3/4, December 1986.); *Eastern Europe in Revolution*. Edited by Ivo Banac (Ithaca /New York/ – London: Cornell University Press, 1992.); *National Character and National Ideology in Interwar Eastern Europe*. Edited by Ivo Banac and **Katherine Verdery** (New Haven /Connecticut/: Yale Center for International and Area Studies /Yale Russian and East European Publications, no. 13/, 1995.); *Srbi u Hrvatskoj jučer, danas, sutra*, ur. Ivo Banac (Zagreb: Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava /Biblioteka Ljudska prava, knj. 6/, 1998.); *The Diary of Zagreb: Globus / Plava biblioteka /, 1990, translated by Josip Šentija).*

Two of his syntheses are also important: Hrvatsko jezično pitanje *[Main Trends in the Croatian Language Question] (Zagreb: Mladost and Društvo hrvatskih književnika / Most | The Bridge. Croatian Literature Series, vol. 6, 1991, translated from English by* ***Ivan Matković****, library associate* ***Ančica Petrušić****) and* Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti *[Croats and the Church. A Brief History of Croatian Catholicism in Modernity] (Zagreb - Sarajevo: Profil Knjiga and Svjetlo riječi, 2013). In the last years of his life he worked on researching and writing a book* 1971: Uspon i pad hrvatskog reformnog pokreta *[1971: Raise and Fall of the Croatian Reformation Movement] (in print).*

Among his co-authored and/or editorial books these should be mentioned: Stara književnost Boke *[Old Literature of Boka] /anthology/ (edited by Ivo Banac,* ***Slobodan Prosperov Novak****,* ***Branko Sbutega****, Zagreb: Slon d. o. o., 1993);* Okovana Bosna. Razgovor *[Shackled Bosnia. An Interview] (***Adil Zulfikarpašić****,* ***Vlado Gotovac****,* ***Miko Tripalo****, Ivo Banac, interview moderator* ***Mladen Maloča****, Zurich: Bosniak Institute, [1995]). He also published a number of collections of articles in which he thematically collected the results of his numerous and diverse researches or findings, performances, statements and comments:* Dubrovački eseji *[Dubrovnik Essays] (Dubrovnik: Matica hrvatska Dubrovnik / Biblioteka Prošlost i sadašnjost, book 4 /, 1992);* Protiv straha. Članci, izjave i javni nastupi 1987. – 1992. *[Against fear. Articles, statements and public appearances 1987 – 1992] (Zagreb: Slon d. o. o., 1992);* Cijena Bosne. Članci, izjave i javni nastupi 1992. – 1993. *[The price of Bosnia. Articles, statements and public appearances 1992-1993] (Zagreb: Europa danas, 1994; 2nd expanded edition, Sarajevo: Council of the Congress of Bosniak Intellectuals and the Bosnian Cultural Center / Special Editions, 1996);* Raspad Jugoslavije: Eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima *[The Disintegration of Yugoslavia: Essays on Nationalism and National Conflicts] (Zagreb: Durieux, 2001);* Protiv Močvare *[Against the Swamp] (Sarajevo: Buybook, 2003);* Acta Turcarum. Zapisi s putovanja po Turskoj *[Acta Turcarum. Records from a trip to Turkey] (Zagreb: Durieux, 2006).*

He has also edited a number of anthologies: Nation and Ideology: Essays in Honor of Wayne S. Vucinich*. Edited by Ivo Banac,* ***John G. Ackerman****, and* ***Roman Szporluk*** *(Boulder / Colorado /: East European Monographs / No. 155 /, 1981);* The Nobility in Russia and Eastern Europe*. Edited by Ivo Banac and* ***Paul Bushkovitch*** *(New Haven / Connecticut /: Yale Concilium on International and Area Studies, 1983);* The Effects of World War I: The Class War After the Great War: The Rise of Communist Parties in East Central Europe, 1918–1921. *Edited by Ivo Banac (Boulder / Colorado / - Brooklyn / New York /: East European Monographs, no. 137. War and Society in East Central Europe, vol. 13. Atlantic Studies, Brooklyn College Studies on Society in Change, no. 32 / Editor-in-chief,* ***Béla K. Király*** */, 1983);* Concepts of Nationhood in Early Modern Eastern Europe*. Edited by Ivo Banac and* ***Frank E. Sysyn*** *(Cambridge / Massachusetts /: Ukrainian Research Institute, Harvard University / Harvard Ukrainian Studies, vol. 10, nos. 3/4, December 1986);* Eastern Europe in Revolution*. Edited by Ivo Banac (Ithaca / New York / - London: Cornell University Press, 1992);* National Character and National Ideology in Interwar Eastern Europe*. Edited by Ivo Banac and* ***Katherine Verdery*** *(New Haven / Connecticut /: Yale Center for International and Area Studies / Yale Russian and East European Publications, no. 13 /, 1995);* Srbi u Hrvatskoj jučer, danas, sutra *[Serbs in Croatia Yesterday, Today, Tomorrow], edited by Ivo Banac (Zagreb: Croatian Helsinki Committee for Human Rights / Biblioteka Ljudska prava, book 6 /, 1998);* The Diary of Georgi Dimitrov, 1933-1949. *Introduced and edited by Ivo Banac. German part translated by* ***Jane T. Hedges****, Russian by* ***Timothy***

Georgi Dimitrov, 1933-1949. Introduced and edited by Ivo Banac. German part translated by **Jane T. Hedges**, Russian by **Timothy D. Sergay**, Bulgarian by **Irina Faion** (New Haven and London: Yale University Press, 2003.).

Bio je suradnik većeg broja enciklopedija i leksikona: *Collier's Encyclopedia*, *Encyclopaedia Britannica*, *Foreign Visitors to Congress: Speeches and History*, *Hrvatski leksikon*, *Krležijana* (t. 2: M-Ž), *The Oxford Companion to Politics of the World.*

Bio je urednik časopisa *East European Politics and Societies* /EEPS/ (New Haven, /Connecticut/, 1989. – 1994., 2008. – 2013.) te član uredništava brojnih drugih časopisa (npr. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, *International History Review*, *Journal of Human Rights*, itd.). Bavio se i prevoditeljskim radom.

Tijekom svojih brojnih i tematski raznovrsnih istraživanja moderne i suvremene povijesti I. Banac se u razdoblju konca 1980-ih i početka 1990-ih temeljito bavio heraldikom te simbolikom u najširem smislu, a sve u cilju dobivanja što jasnijih spoznaja o istraživačkim pitanjima koja su ga zaokupljala. Treba napomenuti da je njega tema heraldike zaokupila i privukla uostalom i zbog njegove zavičajne dubrovačke povijesti. Tako je u zagrebačkom dvotjednom magazinu *Start* (izdanje novinsko-izdavačke radne organizacije *Vjesnik*) u dva nastavka objavio svoj prvi heraldički tekst: „Heraldika kod Južnih Slavena. Grbovi nacionalnih ideologija“ (*Start*, br. 545, Zagreb, 1989., str. 66-69) i „Heraldika kod Južnih Slavena. Politika na grbovima“ (*Start*, br. 546, Zagreb, 1989., str. 66-71). No, glavno Bančevo heraldičko djelo objavljeno u Hrvatskoj jest monografija *Grbovi – biljezi identiteta* tiskana u Zagrebu 1991. godine u izdanju *Grafičkog zavoda Hrvatske (Izdavačka djelatnost)* i u sunakladi izdavačkih poduzeća Most/The Bridge i Talir d. o. o. (Zagreb). Ova luksuzna monografija (u svojoj autorskoj biobibliografiji I. Banac kategorizira je kao zbornik) broji 318 stranica, a od toga 260 stranica ilustracija u boji, formata 23 × 31 cm u tvrdom uvezu, tiskana na Kunstdruck papiru u boji (Full Color) izdana je u nakladi od čak 10 000 primjeraka. Monografija se sastoji od „Predgovora“ koji potpisuje Slobodan Prosperov Novak (str. 5-8), uvodne studije Ive Banca „Biljezi identiteta: heraldika i nacionalne ideologije kod Južnih Slavena“ (str. 9-27) i njegovih popratnih tekstova uz dva reprintirana grbovnika koja se donose u nastavku monografije („Stemmatographia Pavla Rittera Vitezovića“, str. 29-31; „Grbovnik obitelji Korjenić-Neorić“, str. 131-133), te opisa grbova **Josipa Kolanovića** („Grbovi“, str. 318). Urednici knjige su **Branko Matan** i Slobodan Prosperov Novak, a dizajna **Luka Gusić**. Tekstove I. Banca s engleskog jezika preveo je **Zlatko Pleše**, a latinski tekst djela **Pavla Rittera Vitezovića** (ali ne i latinske stihove uz pojedine grbove) zajednički su preveli **Mate Križman** i Josip Kolanović (*Grbopis Ilirika. Knjiga prva*, str. 117-130). Stručna suradnica u izradi ove monografije bila je **Nina Krtalić**, a bibliotečni suradnik **Tihomil Maštrović**. Fotografije izvornika izradio je **Boris Cvjetanović**, a oba grbovnika su reproducirana uz dopuštenje *Nacionalne i sveučilišne biblioteke* (sada *Nacionalne i sveučilišne knjižnice* /NSK/) u Zagrebu. Fotopripremu knjige potpisuje studio „Europlanning“ iz **Verone**, fotoslog „Copy studio Lindić“ iz Zagreba, dok je tisak obavljen u „Tiskari Puljko“ (Zagreb), a uvez u „Grafouvezu“ (Velika Gorica).

Uz uvodnu Bančevu studiju (iako je bilo i kritičkih iskaza prema njoj od strane npr. **Z. Kravara**, **I. Karamana**, **M. Grakalića /st./**), velika vrijednost ove knjige jest u tome što su u njoj faksimilno

D. Sergay, *Bulgarian by* ***Irina Faion*** *(New Haven and London: Yale University Press, 2003).*

He was a contributor to a number of encyclopedias and lexicons: Collier's Encyclopedia, Encyclopaedia Britannica, Foreign Visitors to Congress: Speeches and History, Hrvatski leksikon *[Croatian Lexicon],* Krležijana *[Miroslav Krleža personal encyclopedia] (vol. 2: M-Ž),* The Oxford Companion to Politics of the World.

He was the editor of the journal East European Politics and Societies */ EEPS / (New Haven, / Connecticut /, 1989-1994, 2008-2013) and a member of the editorial board of numerous other journals (eg* Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku *[Annals of the Institute of Historical Sciences of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Dubrovnik],* International History Review, Journal of Human Rights, *etc.). He also worked as a translator.*

During his numerous and thematically diverse researches of modern and contemporary history, I. Banac in the late 1980s and early 1990s thoroughly dealt with heraldry and symbolism in the broadest sense, all with the aim of gaining as clear knowledge as possible about the research issues that occupied him. It should be noted that the topic of heraldry fascinated and attracted him, after all, because of his native Dubrovnik history. Thus, in the two-week Zagreb magazine Start (published by the newspaper-publishing house Vjesnik*), he published his first heraldic text in two sequels: "Heraldika kod Južnih Slavena. Grbovi nacionalnih ideologija" [Heraldry among the South Slavs. Coats of arms of national ideologies] (*Start*, no. 545, Zagreb, 1989, pp. 66-69) and "Heraldika kod Južnih Slavena. Politika na grbovima" [Heraldry among the South Slavs. Politics on coats of arms] (*Start*, no. 546, Zagreb, 1989, pp. 66-71). However, Banac's main heraldic work published in Croatia is the monograph* Grbovi – biljezi identiteta *[Coats of Arms – Markers of Identity] printed in Zagreb in 1991, published by the* Croatian Graphic Institute (Publishing) *and co-published by the publishing companies Most / The Bridge and Talir (Zagreb). This luxury monograph (in his author's biobibliography I. Banac categorizes it as a collection) has 318 pages, of which 260 pages of color illustrations, 23 × 31 cm in hardcover, printed on art paper in full color, was published in a circulation of as many as 10,000 copies. The monograph consists of a preface by Slobodan Prosperov Novak (pp. 5-8), an introductory study by Ivo Banac "Biljezi identiteta: heraldika i nacionalne ideologije kod Južnih Slavena" [Markers of Identity: Heraldry and National Ideologies in the South Slavs] (pp. 9-27) and his text accompanying two reprinted armorial books which are provided in the continuation of the monograph (Stemmatographia by Pavao Ritter Vitezovića, pp. 29-31; and the Korjenić-Neorić Armorial Book, pp. 131-133), and the description of the coats of arms by* ***Josip Kolanović*** *("Grbovi", p. 318). The editors of the book are* ***Branko Matan*** *and Slobodan Prosperov Novak, and the design by* ***Luka Gusić****. The texts of I. Banac were translated from English by* ***Zlatko Pleše****, and the Latin text of the Vitezović manuscript (but not the Latin verses provided with individual coats of arms) was jointly translated by* ***Mate Križman*** *and Josip Kolanović (*Grbopis Ilirika. Knjiga prva *[Armorial of Illiricum, Book One], pp. 117-130). The expert collaborator in the preparation of this monograph was* ***Nina Krtalić****, and the library collaborator was* ***Tihomil Maštrović****. Photographs of the original were made by* ***Boris Cvjetanović****, and both armorial books were reproduced with the permission of the* National and University Library *(NSK) in Zagreb. The photo preparation of the book is by the studio "Europlanning" from* ***Verona****, the photo style by "Copy studio Lindić" from Zagreb, while the printing was done in "Tiskara Puljko" (Zagreb), and the binding in "Grafouvez" (Velika Gorica).*

In addition to Banac's introductory study (although there were also critical statements about it by, for example, ***Z. Kravar***, ***I. Karaman***, ***M.***

objavljena dva najznačajnija starija hrvatska heraldička djela: rukopisni *Korjenić-Neorićev grbovnik* iz 1595. godine (str. 135-316) i tiskana *Stemmatographiae Illyricanae liber primus Pavla Rittera Vitezovića – novo izdanje, od prvog bolje ispravljeno i prošireno*, Zagreb, 1702. (str. 33-115). Napomenimo da je prvo predstavljeno Vitezovićevo djelo objavljeno prema primjerku koji je naknadno koloriran, a čuva se u *Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK* pod signaturom: R II-F-8o-114 (sign. vet. R 2.517). Zatim je reproduciran *Korjenić-Neorićev grbovnik* (*Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK*, signatura: R 4084). Reprodukcija toga rukopisa je vrlo uspjela, jedino tehničkom omaškom ispuštena je reprodukcija stražnjih korica rukopisa. To je popravljeno u novom izdanju ovog grbovnika u monografiji **Stjepana Ćosića** *Ideologija rodoslovlja: Korjenić-Neorićev grbovnik iz 1595.* (Zagreb – Dubrovnik, 2015., str. 185-362).

Nakon monografije *Grbovi – biljezi identiteta* objavljena je 1993. u Australiji i izvorna engleska verzija autorova teksta pod naslovom: „The Insignia of Identity: Heraldry and the Growth of National Ideologies among the South Slavs" (*Ethnic Studies* /Melbourne, New South Wales/, vol. X (1993) /= Special issue on Pre-modern and modern national identity in Russia and Eastern Europe/: 215-237). Taj je tekst u hrvatskoj inačici – „Biljezi identiteta. Heraldika i razvoj nacionalnih ideologija u Južnih Slavena" – ponovljen i u njegovoj zbirci članaka *Raspad Jugoslavije. Eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima* (Zagreb: Durieux, 2001., 35-66).

Osim toga treba istaknuti i sljedeće radove s područja povijesti plemstva, nacije i nacionalnih ideologija kojim se Banac također bavio: naslovnicu zbornika *Nation and Ideology: Essays in Honor of Wayne S. Vucinich* (1981.) opremio je dvjema heraldičkim ilustracijama (prva je iz Vitezovićeve *Stematografije*, a druga iz djela *Stematografija. Izobraženije oružij iliričeskih*, prir. **Hristofor Žefarović** i **Thomas Messmer**, Beč, 1741.). S P. Bushkovitchem uredio je zbornik *The Nobility in Russia and Eastern Europe* (1983.) i napisao poglavlje "The Nobility in the History of Russia and Eastern Europe" (str. 1-16). O P. Ritteru Vitezoviću i njegovu djelu *Croatia rediviva* (1700.) – "The Redivived Croatia of Pavao Ritter Vitezović" (str. 492-507) – pisao je u zborniku *Concepts of Nationhood in Early Modern Eastern Europe* (1986.). Taj je tekst kasnije preveden i objavljen na hrvatskom: „Uskrsnula Hrvatska Pavla Rittera Vitezovića" (*Kolo – časopis Matice hrvatske* VI (1996) 2: 5-18). Spomenimo podatak da je za vrijeme svoga profesorskog angažmana na *Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* I. Banac nekoliko godina uzastopce jednim i to svojim omiljenim predavanjem o „Biljezima identiteta" u ljetnom semestru sudjelovao u radu i izvođenju nastave na izbornom kolegiju „Hrvatska heraldička baština" (pod vodstvom prof. dr. sc. **Mirjane Matijević Sokol** i dr. sc. **Tomislava Galovića**) namijenjenom studentima diplomskoga studija *Odsjeka za povijest* i otvoren svim studentima na fakultetskoj razini. U pripremi je i njegovo autorsko poglavlje („Biljezi identiteta: heraldika i nacionalne ideologije kod Južnih Slavena") koje će biti zastupljeno u planiranom priručniku *Hrvatska heraldička baština I. – odabrane teme. Priručnik za studente*, ur. i prir. Mirjana Matijević Sokol i Tomislav Galović, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press (Katedarska knjižnica: Pomoćne povijesne znanosti, sv. 1. / Bibliotheca Cathedrae: Scientiae auxiliares historiae, vol. I.), 2021. (u pripremi).

I. Banac je bio iznimno cijenjen profesor i predavač. Kao intelektualac početkom „Domovinskoga rata aktivno se uključio u politiku. Organizirao je posjet prvoga hrvatskog predsjednika **Franje Tuđmana** *Yaleu* 1990., sudjelovao u organizaciji prosvjeda Hrvata pred zgradom UN-a 1991. te sastavio tekst apela za mir u Hrvatskoj koji je potpisalo 127 nobelovaca, a koji je 14. siječnja 1992. objavljen u *New York Timesu*. Nakon sloma komunističkoga režima širenje prostora slobode smatrao je presudnom misijom hrvatskoga intelektualaca" (**J. Vrandečić**, 2020.). „Raspad Jugoslavije sve je više usmjeravao Ivu Banca na razne oblike angažmana i aktivnosti u zemlji, a kao ugledni znanstvenik s prestižnog sveučilišta posebno se zauzimao za priznanje neovisnosti Hrvatske, ali i za miran rasplet jugoslavenske krize. (…) Tijekom 1990-ih Ivo Banac je na temeljima svoje akademske karijere i publikacija, kao i dotadašnjeg djelovanja, postao nezaobilazan u hrvatskome društvu, politici i znanosti. Poznat po svojim oštrim i beskompromisnim kritikama koje su bile usmjerene prema svim manjkavostima i nedemokratskim tendencijama u

***Grakalić /st./**), the great value of this book is that it contains facsimiles of the two most important older Croatian heraldic works: manuscript of the* Korjenić-Neorić Armorial Book *of 1595 (pp. 135-316) and printed book* Stemmatographiae Illyricanae liber primus by Pavle Ritter Vitezović – new edition, better corrected and expanded from the first*, Zagreb, 1702 (pp. 33-115). It should be noted that the first presented Vitezović's work was published according to a copy that was subsequently colored, and is kept in the* Collection of Manuscripts and Old Books of the NSK *under the signature: R II-F-8o-114 (sign. vet. R 2.517), followed by the* Korjenić-Neorić Armorial Book *(*Collection of Manuscripts and Old Books of the NSK*, signature: R 4084). The reproduction of this manuscript was very successful; the only technical mistake was omission of the back cover of the manuscript. This was corrected in the new edition of this Armorial Book in **Stjepan Ćosić**'s monograph* Ideologija rodoslovlja: Korjenić-Neorićev grbovnik iz 1595. *[Ideology of Genealogy: Korjenić-Neorić Armorial Book of 1595] (Zagreb - Dubrovnik, 2015, pp. 185-362).*

After the monograph, the original English version of the author's text was published in Australia in 1993 under the title: The Insignia of Identity: Heraldry and the Growth of National Ideologies among the South Slavs *(*Ethnic Studies */ Melbourne, New South Wales /). vol. X (1993) / = Special issue on Pre-modern and modern national identity in Russia and Eastern Europe /: 215-237). This text is in the Croatian version as "Biljezi identiteta. Heraldika i razvoj nacionalnih ideologija u Južnih Slavena" was repeated in his collection of articles Raspad Jugoslavije. Eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima [The Disintegration of Yugoslavia. Essays on Nationalism and National Conflicts] (Zagreb: Durieux, 2001, 35-66).*

In addition, the following works in the field of the history of nobility, nation and national ideologies, which Banac also dealt with: the cover of the collection Nation and Ideology: Essays in Honor of Wayne S. Vucinich *(1981) was equipped with two heraldic illustrations (the first is from Vitezović's* Stematographia*, and the second from the work* Stematografija. Izobraženije oružij iliričeskih*, edited by **Hristofor Žefarović** and **Thomas Messmer**, Vienna, 1741). With P. Bushkovitch he edited the collection* The Nobility in Russia and Eastern Europe *(1983) and wrote the chapter "The Nobility in the History of Russia and Eastern Europe" (pp. 1-16). About P. Ritter Vitezović and his work* Croatia rediviva *(1700) - "The Redivived Croatia of Pavao Ritter Vitezović" (pp. 492-507) he wrote in the proceedings* Concepts of Nationhood in Early Modern Eastern Europe *(1986). This text was later translated and published in Croatian: "Uskrsnula Hrvatska Pavla Rittera Vitezovića " (*Kolo – Journal of Matica hrvatska *VI (1996) 2: 5-18). Let us mention the fact that during his professorial engagement at the* Department of History *of the* Faculty of Humanities and Social Sciences*,* University of Zagreb*, Banac for several years in a row with his favorite lecture on "Identity Markers" in the summer semester participated in the work and teaching of the elective course "Croatian Heraldic Heritage" (led by Prof. **Mirjana Matijević Sokol**, PhD and **Tomislav Galović**, PhD) intended for graduate students of the* Department of History *and open to all students at the faculty level. His author's chapter (*Markers of Identity: Heraldry and National Ideologies among the South Slavs*) is also being prepared, which will be represented in the planned manual* Hrvatska heraldička baština I. – odabrane teme. Priručnik za studente *[Croatian Heraldic Heritage I. - selected topics. Handbook for students], ed. Mirjana Matijević Sokol and Tomislav Galović, Zagreb: Faculty of Humanities and Social Sceinces, University of Zagreb - FF-press (Cathedral Library: Auxiliary Historical Sciences, Vol. 1 / Bibliotheca Cathedrae: Scientiae auxiliares historiae, vol. I.), 2021 (in preparation).*

*I. Banac was an extremely respected professor and lecturer. As an intellectual "at the beginning of the Homeland War, he became actively involved in politics. He organized the visit of the first Croatian president **Franjo Tudjman** to* Yale *in 1990, participated in the organization of Croat protests in front of the UN building in 1991 and compiled the text of the appeal for peace in Croatia signed by 127 Nobel laureates, published on January 14, 1992 in* New York Times*. After the collapse of the communist regime, he considered the expansion of the space of freedom to be a crucial mission of Croatian intellectuals" (**J. Vrandečić**, 2020). "The disintegration of Yugoslavia increasingly directed Ivo Banac to various forms of engagement and activities in the country, and as a distinguished scientist from a prestigious university; he was especially committed to recognizing Croatia's independence, but also to the peaceful outcome of the Yugoslav crisis. (...) During the 1990s, Ivo Banac, based on his academic career and publications, as well as his previous work, became indispensable in Croatian society, politics and science. Known for his sharp and uncompromising criticisms that were directed towards all the shortcomings and undemocratic tendencies in independent Croatia, there*

samostalnoj Hrvatskoj, nije postojala (kontroverzna) tema o kojoj Banac nije polemizirao, uz dalekosežne odjeke“ (**M. Previšić**, 2020.).

I. Banac bio je laureat brojnih nagrada i priznanja. Za knjigu *The National Question in Yugoslavia* nagrađen je nagradom „Wayne S. Vucinich“ *Američkog udruženja za promicanje slavenskih studija*, a za knjigu *Sa Staljinom protiv Tita* nagradom „Josip Juraj Strossmayer“ *Jugoslavenske/Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* i zagrebačkog sajma knjiga *Interliber* kao najboljom knjigom iz društvenih znanosti objavljenoj u Hrvatskoj 1990. godine. Za dopisnog člana *Hrvatske* (tada još službeno Jugoslavenske) *akademije znanosti i umjetnosti* u Zagrebu, u *Razredu za društvene znanosti*, izabran je 17. svibnja 1990. godine. Za počasnog građanina grada Sarajeva proglašen je 2004. godine.

Profesor Ivo Banac – cijenjeni povjesničar, intelektualac, političar, publicist, esejist, borac za ljudska prava – umro je u **Svetoj Nedjelji** 30. lipnja 2020. u 74. godini života. Ispraćaj pokojnika bio je 3. srpnja na zagrebačkom groblju **Mirogoj**, a pogreb 6. srpnja u Dubrovniku gdje je sahranjen u obiteljskoj grobnici na groblju **sv. Mihajla**.

U *Zavoda za povijesne znanosti HAZU* u Dubrovniku održan je 23. rujna 2017. međunarodni znanstveni skup u povodu 70. godišnjice života prof. dr. sc. Ive Banca. U pripremi je i zbornik radova s toga skupa pod naslovom *Liber amicorum: Zbornik u čast Profesora Iva Banca* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada et al., 2021., u pripremi za tisak).

was no (controversial) topic on which Banac did not argue, with far-reaching repercussions” (M. Previšić, 2020).

I. Banac was a laureate of numerous awards and recognitions. For the book The National Question in Yugoslavia *he was awarded the* Wayne S. Vucinich Prize *of the* American Association for the Advancement of Slavic Studies, *and the book* With Stalin against Tito *the* Josip Juraj Strossmayer Award of the Yugoslav / Croatian Academy of Sciences and Arts *and as the best book in the social sciences published in Croatia in 1990 at the* Interliber *Zagreb Book Fair. On May 17, 1990, he was elected a corresponding member of the* Croatian *(then still officially* Yugoslav*)* Academy of Sciences and Arts *in Zagreb, in the* Department of Social Sciences. *He was proclaimed an honorary citizen of the city of Sarajevo in 2004.*

Professor Ivo Banac – a respected historian, intellectual, politician, publicist, essayist, human rights activist – died in ***Sveta Nedjelja****, on 30 June 2020, at the age of 74. The farewell ceremony took place on 3 July at* ***Mirogoj*** *Cementary in Zagreb, and the funeral was held on 6 July in Dubrovnik, where he was buried in the family tomb in the cemetery of* ***St. Michael****.*

An international scientific conference was held on 23 September 2017 at the Institute of History Sciences of the Croatian Academy of Sciences and Arts *in Dubrovnik on the occasion of the 70th anniversary of prof. Banac. The proceedings of the conference are in preparations as* Liber amicorum: Zbornik u čast Profesora Iva Banca *(Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada et al., 2021, in print).*

O životu i djelu Ive Banca | *On life and work of Ivo Banac see* **Martin Previšić**, „In memoriam: Ivo Banac (1947-2020)“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 52 (2020) 2: 417-423; **Josip Vrandečić**, „In memoriam: Ivo Banac (1947. – 2020.)“, *Croatica et Slavica Iadertina* 16 (2020) 2: 476-481; **Stipe Kljaić**, „Ivo Banac (1947-2020): fides, ratio, libertas“, *Review of Croatian History* XVI (2020) 1: 269-273; **Zdravka Jelaska Marijan** – **Branko Ostajmer**, „Ivo Banac (Dubrovnik, 1. ožujka 1947. – Zagreb, 30. lipnja 2020.)“, *Časopis za suvremenu povijest* LII (2020) 3: 1021-1024; *CEU Mourns Former CEU Professor of History Ivo Banac* | Central European University, https://www.ceu.edu/article/2020-07-02/ceu-mourns-former-ceu-professor-history-ivo-banac (pristupljeno: 28. 04. 2021.); „Banac, Ivo, hrvatski povjesničar i esejist (Dubrovnik, 1. III. 1947 – Zagreb, 30. VI. 2020)“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 11. 04. 2021. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5633; ***Banac, Ivo, povjesničar, publicist i političar (Dubrovnik, 1. III. 1947), u: *Leksikon hrvatskoga iseljeništva i manjina*, ur. **Vlado Šakić** i **Ljiljana Dobrovšak**, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (Biblioteka Posebna izdanja) i Hrvatska matica iseljenika, 2020., s. v. (64-65); **Šimun Šito Ćorić**, 60 hrvatskih emigrantskih pisaca, Zagreb: Sekcija Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu (Prinosi za povijest književnosti u Hrvata. Autori i djela, knj. IV.), 1995., 537-545 (= Ivo Banac); **Zoran Kravar**, „Grbovi i grbovnici. Ivo Banac: Grbovi, biljezi identiteta, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990.[!]“, *Gordogan – časopis za književnost i sva kulturna pitanja* 12 (1991) 34-35: 158-162; **Dubravka Peić** (Dubravka Peić Čaldarović), „Ivo Banac, Grbovi, biljezi identiteta, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1991., 318 str., 260 str. ilustracija u boji“, *Nastava povijesti* 2 (1992): 123-125; **Marijan Grakalić**, „Ivo Banac: Grbovi – bilježi identiteta“, *Arhivski vjesnik* XXXIV-XXXV/1991-1992 ([1992]) 35-36: 265-268; **Igor Karaman**, „Heraldika i historiografski mitovi o (proto)nacionalnoj ideologiji u Hrvata“, *Arhivski vjesnik* 36 (1993): 149-158; **Tomislav Galović** – **Emir O. Filipović**, Prilog bibliografiji radova o heraldici (s posebnim osvrtom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu), *Arhivski vjesnik* LI (2008): 161-226 (164-165, 174, 213); **Stjepan Ćosić**, *Ideologija rodoslovlja: Korjenić-Neoričev grbovnik iz 1595.*, Zagreb – Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku (Posebna izdanja. Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice, knj. 23) i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.; Intervju: prof. dr. Ivo Banac / uvod napisao i razgovarao Alexander Buczynski, *Povijesni prilozi* 17 (1998): 121-132; Branimir Bilić i sugovornici, *Misli 21. stoljeća. Treća Hrvatska*, (drugo, ponovljeno izdanje), Zagreb: Nakladni zavod Globus (Plava biblioteka 205.), 2002., 423-429 (= Prof. dr. Ivo Banac).

5. lipnja 1848. uvedena je u uporabu prva službena hrvatska trobojnica progodom svečanosti ustoličenja Josipa Jelačića za hrvatskoga bana.
O 170. obljetnici ovog događaja 2018. četiri stožerne nacionalne institucije:
Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo kao udruga koja okuplja stručnjake na polju heraldike i veksilologije,
Hrvatski povijesni muzej kao nacionalna muzejska ustanova koja skrbi o očuvanju hrvatske baštine,
Hrvatski institut za povijest kao središnja kuća hrvatske historiografije te
Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja” kao udruga koja radi na očuvanju i promicanju baštine –
proglasili su

5. lipnja – Dan hrvatske zastave

Prilog poznavanju grbova istočne obale Jadrana (2): Redukcije grba na području Serenissime

A Contribution to Heraldry of the East Adriatic Coast (2): Heraldic Reduction in the Lands of Serenissima

Redukcija[1] u heraldici je slabo poznati pojam, međutim ona je sveprisutna u prikazima grbova duž jadranske obale. Mletačka tradicija se ne može ignorirati, iako je bez zakona i pravila djelovala na svom području uz primjese ostalih evropskih tradicija ostavljajući trag svog postojanja. Redukcija kao pojam znači svođenje na bitno. Bitan je samo heraldički lik, koji se u pravilu nalazi na štitu, a ponekad i sam nakit kacige. Pojam redukcije u heraldici zaslužuje svoje mjesto, suprotstavljajući se nekim heraldičkim viđenjima koji smatraju da postoje neka globalno važeća „osnovna" heraldička pravila.[2]

Reduction[1] is a lesser-known term in heraldry, however, it appears abundantly in the depictions of coats of arms along the Adriatic coast. The Venetian tradition may not be ignored: even if it had no legislation and rules, it pervaded the region with traces of other European traditions, leaving us a rich heritage. As a term, "reduction" means simplification to essentials. The essential is only the heraldic charge, as a rule located in a shield, and occasionally also the crest without a helmet. Reduction in heraldry has a place, despite those heraldic views promoting some globally valid "basic" heraldic rules.[2]

Redukcija oznake časti

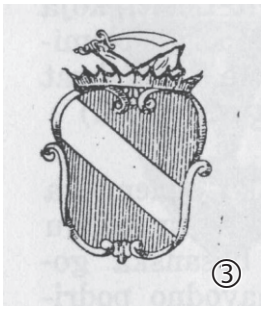
Mletačka Republika nema monarha. Plemstvo nije raspoređeno u piramidu vlasti po teritorijalnom načelu, već se vlast proteže od dužda koji dijeli vlast s Velikim Vijećem na lokalne jedinice (komune) sa svojim plemićkim vijećima. Lokalna vijeća su kontrolirana od izabranih kneževa[3] koji su postavljeni od središnje vlasti. Plemstvo se dijeli u dva osnovna ranga: *conte* i *nobili*, dok Republiku predstavlja dužd. *Conte Veneto* je najveći rang plemstva. Nositelj naslova je član Velikog vijeća, su-upravitelj države s duždem. *Conte* je plemićki naslov koji je u pravilu povezan s posjedom, dok su *nobili* ostali plemići. Biti plemićem značilo je imati povlastice, ali ne i obavezno članstvo u vijeću komune. Zbog tog nema potrebe isticati svoj položaj oznakom časti, koja u biti i nije mjerljiva posjedom ili položajem u društvu. Relevantne oznake časti na grbovima iz perioda mletačke vlasti su samo duždeva kapa (kruna) (sl. 1)[4] i providurova[5] kapa (sl. 2).[6] Susrećemo se i grbovi s krunama ili kacigama (oznake časti) koje nisu adekvatne s položajem porodice ili pojedinca. U Republici nije postojao zakon koji je regulirao to pravo koje se često zloupotrebljivalo (sl. 3).[7]

Reduction of Marks of Honor

*The **Venetian Republic** had no monarch. The nobility was not ordered in a pyramid of rule based on territorial principle, but the sovereignty stretched from the* doge*, who shared his governance with the **Great Council**, to local units (communes) with their own nobility councils. The local councils were controlled by elected dukes[3] installed by the central government. The nobility was divided into two basic ranks:* conte *and* nobili*, while the Republic was represented by the* doge. Conte Veneto *was the highest nobility rank, its holder was a member of the Great Council and thus the country's co-administrator along with the* doge. Conte *was a nobility title linked, as a rule, with a property, while the* nobili *were the other noblemen. Being a nobleman meant benefits, but not necessarily a place on the communal council. Thus there was no need to show one's position with a mark of honor associated with possession or social position. The relevant marks of honor from the Venetian period include only the doge's hat (crown,* corono ducal*) (Fig. 1)[4] and a governor's[5] hat (Fig. 2).[6] One may find coats of arms with crowns and helmets (as mark of honor) that do not match the rank of the family or the individual. There was no legislation of the Republic regulating this right, so it was frequently misused (Fig. 3).[7]*

1 Redukcija (latinski *reductio*: vođenje natrag). Smanjenje, ograničenje, svođenje, umanjenje na bitno ili minimalno i sl.
Reduction (Latin reductio*: leading back). Decrease, limitation, simplification, making smaller towards essential or minimal etc.*

2 Osnovna heraldička pravila ne postoje, već zakonitosti pojedinih tradicija. *There are no basic heraldic rules, but conventions of various traditions.*

3 Knez je naslov koji se davao pripadnicima plemstva, a u raznim je povijesnim razdobljima i u raznim krajevima imao različito značenje. Za vrijeme Mletačke Republike, knez je bio povjerenik središnje vlasti u komunama ili feudima (za razliku od ostatka Europe feudi u M. Republici su mjesta koja ne zadovoljavaju naziv grada)
Duke is a title given to various members of nobility with different meaning in various periods and regions. In the Venetian Republic, a duke is a commissioner of the central government in communes and feuds (unlike in the rest of Europe, in Venice the term "feud" was used for smaller places not deserving the title of "city").

4 Grb dužda Nikola Ponte (Nicolò da Ponte), na Omiškoj dukali, usp. bilj. 26 i 27. *The coat of arms of Doge Nicolò da Ponte, at the Ducala of Omiš, cf. notes 26 and 27.*

5 Providur iskrivljen izgovor od venecijanskog: *provedadore* = onaj koji vidi stvari, predvidetelj, talijanski: *provveditore*) je bio naslov za visokog vladinog dužnosnika po srednjovjekovnim državama Apeninskog poluotoka. Osobito puno providura imala je administracija Mletačke Republike. Najpoznatije službe s tim naslovom su bile Generalni providur Dalmacije i Albanije (*provveditore generale di Dalmazia e Albania*, od 16. st.) i Providur za prekomorske teritorije (*provedadore sopra i confini*), također od 16. st. *Governor is the common translation of the Venetian* provedatore *= he who sees to things, overseer, Italian:* provveditore*), the title of high government dignitary in medieval states in the Apenine peninsula. The administration of the Venetian Republic included a number of* provedatori*. The best-known offices with the title were the Governor-General for Dalmatia and Albania (*provedatore generale di Dalmazia e Albania*, since the 16th c.) and Governor for the Overseas (*provedatore sopra i confini*), also since the 16th c.*

6 Grb providura Leonarda Foscolo (Venecija, 1588. – 1660.); bio je generalni providur za Dalmaciju i Albaniju od 1645. do 1650. godine, grb se nalazi na zvoniku crkve Sv. Ivana, na današnjem trgu Pape Ivana Pavla II u Šibeniku. *The coat of arms of Provedatore Leonardo Foscolo (Venice, 1588–1660), Governor-General for Dalmatia and Albania 1645–1650. The coat of arms is located at the St. John Church belfry, on the Pope John Paul II Square in Šibenik..*

7 DUIŠIN, Viktor, *Zbornik plemstva Hrvatske,Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine, Kotora i Vojvodine*, Zagreb,1938. Crtež grba iz knjige. Obitelj Duišin je na svojoj kući u Kaštelima imala grb (koji je kupio i prenio na svoju kuću hrvatski heraldičar Viktor Duišin). Iznad štita se nalazila kruna sa šesnaest vrhova (devet vidljivih vrhova), oznaka *conte*, iako nisu imali priznato plemstvo na području trogirske komune gdje su stanovali. *Author's coat of arms illustrated in the book. The Duišin family had such coat of arms on their house in Kaštela (which was bought and transferred to his house by the Croatian heraldist Viktor Duišin). The shield was topped with sixteen-pointed crown (with nine visible points), as a mark of* conte*, although they had no recognized nobility status in the Trogir commune where they lived.*

Redukcija kacige

Kad nema statusne podjele među plemstvom ili nosiocima grba kaciga postaje nepotrebni dodatak i kao takva veoma je rijetka u mletačkoj heraldičkoj tradiciji. Grbovi s kacigama ili krunama nastaju pod utjecajem drugih tradicija. Grb je u pravilu samo polje štita. Iako rijetko, postoje i grbovi s nakitom kacige bez kacige. Iznad štita se nalazi samo nakit kacige. Ovaj način predstavljanja grba može izazivati nedoumice u blazonu grba. Postoji mogućnost da dođe do nesporazuma što je nakit, a što stilski ukras. Grb obitelji **Ismailli** s **Korčule**; iz štita izvire kula koju drže lavovi. Kula i lavovi su nakit kacige.[8] Grb obitelji **Pasanić** iz **Zadra**; iz štita izvire grana s četiri lista i okruglim malim plodom. Grana je nakit (sl. 4).[9] Grb obitelji **Dragač** iz **Trogira**; anđeo koji se nalazi iznad štita kao i cvijet unutar ovalnog ruba nisu dio grba, već su stilski ukrasi (sl. 5).[10] Grb obitelji **Petraka** (*Petrachis*) iz **Splita**; anđeo je čuvar grba (sl. 6).[11]

④

⑤

⑥

Reduction of Helmet

As there was no distinction in status among nobility and armigers, the helmet became an unnecessary addition and thus very rarely appears in the Venetian heraldic tradition. Coats of arms with helmets and crowns appeared under the influence of other traditions. In Venice, the coat of arms consists, as a rule, of the field in a shield only. One rarely sees coats of arms with a crest without a helmet; such a depiction might cause ambiguities in the blazon – a misinterpretation may occur between what is the crest and what forms stylistic ornaments of the shield cartouche.

*The arms of the **Ismailli** family from **Korčula**: a tower held by lions raises from the shield. The tower and lions are the crest.[8] The arms of the **Pasanić** family from **Zadar**: a branch with four leaves and a circular fruit issues from the shield. The branch is a crest (Fig. 4).[9] The arms of the **Dragač** family from **Trogir**: the angel above the shield and floral ornaments in the border are not part of the coat of arms, but stylistic ornaments (Fig. 5).[10] The arms of the **Petrak** (*Petrachis*) family from Split: the angel[11] is a supporter (Fig. 6)[12]*

Redukcija štita

Osnovni dio grba je štit i rub štita omeđuje polje štita. U mletačkoj tradiciji oblik nije bitan.[13] Jedna od čestih varijanti je prikaz grba omeđenog s lisnatim ili pletenim vijencem ili kvadriranim gotičkim kvadratnim okvirom, sa štitom (sl. 7)[14] ili bez štita (sl. 8),[15] ponekad dovoljna je samo neomeđena ploha koja ističe heraldičke likove (oznake), poput nadgrobnih ploča ili nadvratnika (sl. 9).[16] Isti grb s heraldičkim likovima unutar omeđene plohe štita (sl. 10).[17]

⑦

⑧

⑨

⑩

Reduction of Shield

The very basic part of a coat of arms is a shield and its edge outlines the heraldic field. In the Venetian tradition the shield shape has no meaning.[13] A common variant appears with the heraldic contents bordered with a wreath of leaves or wattled ornament or chequy Gothic rectangular border, with a shield (Fig. 7)[14] or even without it (Fig. 8),[15] sometimes an unbound surface with heraldic charges (figures) is enough, as in gravestones and lintels (Fig. 9).[16] The same coat of arms also appears with the heraldic charges in a bound shield (Fig. 10).[17]

Redukcija polja štita

Na staroj gotičkoj palači u Vodičkoj ulici u Šibeniku nalazi se grb kom je otučeno polje štita. Umjesto štita sada se nalazi metalna kuka (sl. 11.). Zahvaljujući fotografiji[18] Metoda Iveковića s početka 20. stoljeća vidi se portal gdje je na tom mjestu bio obješen grb obitelji Missich-Aqua (sl. 12).[19] Obitelj Missic-Aqua preuzima nakit grba druge obitelji bez heraldičkoga uporišta. Galvani je mišljenja, temeljem sačuvane kacige s nakitom, da ovom

Reduction of Field

*There is a coat of arms on an old Gothic palace in the Vodice Street in **Šibenik** with the field of the shield chiseled off. In place of a shield a metal hook is placed (Fig. 11). Thanks to an early 20th century photo by **Metod Iveković**,[18] the portal is seen with the family arms of **Missich-Aqua** hanging from there (Fig. 12).[19] The Missic-Aqua family took over the crest of another family army without any heraldic basis. **Galvani** believed, based on the preserved helmet*

8 *Cf.* sl. *fig.* 5 (palače Arneri, ul. D. Miroševića, Korčula). PERAN, Zoran: Prilog poznavanju grbova istočne obale Jadrana (1): Uvod | A Contribution to Heraldry of the East Adriatic Coast (1): Introduction, *GiZ* 28 : 8

9 Grb se nalazi na nadgrobnoj ploči u klaustoru franjevačkog samostana u Zadru.
The coat of arms from the gravestone in the Franciscan Monastery cloister in Zadar.

10 Grb se nalazi na pročelju u ulici M. Gupca u Trogiru. *The coat of arms is located at the façade in the M. Gubec Street in Trogir.*

11 Prikaz štita kojeg pridržava anđeo karakterističan je od 14. stoljeća na istočnoj obali Jadrana.
A shield held by an angel is typical from the 14th c. in the eastern Adriatic.

12 Grb se nalazi pročelju u Bosanskoj ulici u Splitu. *The coat of arms is located at the façade in the Bosanska Street in Split..*

13 U anglosaksonskoj tradiciji grb u formi romba rezerviran je za žene, grb u formi kartuše je rezerviran za crkvene dostojanstvenike itd.
Unlike the British tradition where the lozengy is reserved for women and the cartouche shield for ecclesiastic dignitaries, etc.

14 Grb trogirskog kneza Landa, nalazi se na pročelju u Gradskoj ulici u Trogiru.
The coat of arms of the Trogir duke of Landa, at the façade in the Gradska Street in Trogir.

15 Grb trogirskog kneza Malipiero, nalazi se u dvorištu Stare vijećnice u Trogiru.
The coat of arms of duke of Malipiero, in the garden of the Old City Hall, Trogir.

16 Slika preuzeta iz rada: *Photo from*: RADELJIĆ, Marko, *Srednjovjekovni kameni grbovi grada Šibenika*, Diplomski rad, Zagreb, svibanj 2018.

17 Grb nepoznate šibenske obitelji. Iznad ukrštenih hodočasničkih štapova stoji školjka (jakobova kapica), na pročelju u ulici 15. siječnja 1873 u Šibeniku.
The coat of arms of an unknown Šibenik family: a scallop between two pilgrim staffs in saltire, at the façade in the 15 January 1873 Street in Šibenik.

18 Zahvaljujem na ustupljenoj fotografiji *The photo thanks to* Dalmatia Pictures, *https://www.sebenico.com/.*

19 IVEKOVIĆ, Ćiril Metod, *Šibenik, Građevinski i umjetnički spomenici Dalmacije I* (Beograd: A. Šrol & komp.,1928)

grbu odgovara drugi grb, kojeg on nalazi na kruni cisterne u blizini katedrale.[20] Istovjetan grb se nalazi i na Čorić kuli u Vodicama (sl. 13).[21] Zahvaljujući inicijalima na grbu grb je atributiran šibenskoj obitelji Saracen.[22] U polju štita se nalaze slova, inicijali vlasnika, što je jedna od posebnosti mletačke tradicije, slova u ovim slučajevima nisu dio grba.[23] Potvrdu teze da je „stari grb" samo polje malog štita sadašnjeg grba nalazimo na desnoj strani nadvratnika glavnog ulaza iste kule, gdje se nalazi grb obitelji; unutar polja grba stoji kula (sl. 14).[24] Cjeloviti grb po standardima germanske tradicije je smješten u polje štita i time se izbjegava prikaz kacige, nakita i plašta iznad štita. Iako slične primjere nalazimo i u Germanskoj tradiciji,[25] oni nisu „produkt" vlasnika (nosioca) grba već ovlaštene osobe (heralda), bitno razlikujući se od mletačke tradicije, grb ima ostale obavezne dijelove germanske tradicije; štit, kacigu (ili krunu), nakit i plašt.

11

12

13

14

Redukcija dvojnog grba

Dvojni štit je jedna od specifičnosti germanske tradicije. Dva priljubljena štita se nalaze pod jednom oznakom časti (npr. kaciga). Lijevi štit pripada muškoj strani, dok je desni pripada ženskoj strani obitelji. Slično je i s grbovima biskupa ili nadbiskupa u istoj tradiciji; u pravilu desni štit pripada biskupiji, dok je lijevi štit samog biskupa. Mletačka tradicija priznaje i ovo pravilo uz redukciju; ne upotrebljavaju se dva štita već se jedan štit dijeli okomito. Mletačka tradicija spaja nešto što je nezamislivo u ostalim tradicijama, spaja dva grba osoba (ili obitelji) koji nisu povezani srodstvom, nasljeđivanjem posjeda ili naslovom. Dva grba su spojena u jedinstven grb zahvaljujući nekom događaju. U Gradskom muzeju Omiš čuva se *dukala*,[26] poznatija po imenu Omiška dukala.[27] Na njoj se nalaze grbovi; dužda I. Pontea, grada Omiša, I. Primojevića, V. Deškovića i grb omiških gradskih kneževa (providura) A. Marina i M. Barbariga. Grb kneževa je primjer dvojnog grba, dva štita su ujedinjena u jedan štit. Unutar kartuše nalazi se grb koji je okomito razdijeljen; desno se nalazi grb mletačke obitelji Barbarigo, lijevo se nalazi grb mletačke obitelji Marino. Iznad grba na zlatnoj traci se nalaze inicijali A. M. i M. B. Grb kao i inicijali nisu spomenuti u dukali. Istraživanjem je utvrđeno da grb pripada kneževima grada koji su bili zaslužni za izdavanje dukale.[28]

15

with a crest, that another coat of arms was once there, the one which he found at the cistern crown near the Cathedral.[20] The same coat of arms may be found at the Čorić Tower in ***Vodice*** *(Fig. 13).[21] Due to the initials carved in the coat of arms, it was attributed to the* ***Saracen*** *family of Šibenik.[22] The owner's initials are found in the shield, as another peculiarity of the Venetian heraldry, but they do not represent a part of the coat of arms.[23] A confirmation for the thesis that the "old coat of arms" is the field of the small shield of the present coat of arms may be found in the right side of the lintel of the main doors of the same tower, displaying family arms: a tower in the field (Fig. 14).[24] The complete coat of arms, after the standard of German heraldic tradition, is set within the shield, thus avoiding the necessity to show a helmet, crest, and mantle above the shield. Although similar examples may occasionally be found in the German tradition,[25] these were not "produced" by the owner (armiger) but by the competent authority (herald), thus substantially differing from the Venetian tradition, that coat of arms include all other essential elements of German tradition: shield, helmet, crown, crest, and mantle.*

Reduction of Dual Arms

*A dual coat of arms is a characteristic of the German tradition. Two conjoined shields are found under a single mark of honor (such as a helmet). The left (*dexter*) shield belongs to the male line, and the right (*sinister*) to the female line. Similarly, in the coats of arms of bishops and archbishops in that tradition, the dexter is of the diocese and the sinister of the bishop himself. The Venetian tradition recognizes the same rule, but with a reduction: not using two shields, but a single one divided per fess – joining something unthinkable in other traditions, such as two personal coats of arms of people (or families) that are not connected by bloodlines, inheritance, or title. Two coats of arms are marshaled on the occasion of an event. The City Museum in Omiš preserves a* ducala,[26] *known as the Ducala of Omiš.[27] It includes the coats of arms of Doge* ***I. Ponte****, of the town of Omiš, of* ***I. Primojević****,* ***V. Deškovi*****ć****, and of the Omiš* provedatori ***A. Marino*** *and* ***M. Barbarigo****. The coat of arms of the dukes is such an example of a dual coat of arms, marshaled Venetian family arms dexter of Barbarigo and sinister of Marino. A ribbon above the shield is inscribed with the initials A. M. and M. B. Neither the coat of arms nor the initials are mentioned in the text of the ducala itself. The research found that the dukes were meritorious in obtaining the ducala.[28]*

20 GALVANI, Fridrik Anton, *Il re d'armi di Sibenico*, Venecija, 1646. Grb s krunom bunara je uništen u bombardiranju Šibenika tijekom II Svjetskog rata
The coat of arms at the cistern crown was destroyed in the Šibenik bombardment during WWII.

21 Grb na bunaru je podijeljen s dvije grede, dok je na kuli dijeljen jednom. *The cistern crown arms is divided with two bars, while the one at the tower is divided per fess.*

22 Ivo Glavaš ovaj grb, na temelju inicijala H. S. koji se nalaze u grbu, te jednog ugovora iz 1533. godine, uspješno atribuira Jeronimu (*Hieronymus*) Saracenu.
*Based on the initials H. S. and a preserved contract of 1533, Ivo Glavaš successfully attributes it to Jeronim (*Hieronymus*) Saracen.*
GLAVAŠ, Ivo, *Čorićev toranj u Vodicama – šibenska komunalna utvrda*, Konzervatorski odjel u Šibeniku. Primljen: 31. 8. 2017.

23 Na sl. 7, nalaze se inicijali trogirskog kneza i nisu dio grba. *The initials of a Trogir duke on fig. 7 are not part of the coat of arms.*

24 Foto *Photo*: GLAVAŠ, *Čorićev toranj u Vodicama*.

25 Grb Hiller iz Brody, Ukrajina (Johann Karl Freiherr von Hiller, (1748. – 1819.) austrijski general, vojni guverner Ilirskih Provincija od 29. rujna do 13. listopada 1813.
The coat of arms Hiller of Brody, Ukraine (J. K. von Hiller 1748 - 1819, Austrian general, military governor of the Illyrian Provinces, 29 Sep to 13 Oct 1813.

26 Dukale su sve odluke ili naredbe koje je središnja vlast slala iz Mletaka u Dalmaciju. *Ducala is a decision sent by the central government from Venice to Dalmatia.*

27 Godine 1315. Knez Juraj II. Šubić izdao je Omišanima privilegij kojim regulira uređenje zajednice na čelu s knezom ili kapetanom. 1444. godine Omišom i Poljicima zavladala je Venecija. Omišanima su 1573. godine ograničene dotadašnje privilegije, pa su općinski poslanici uspjeli u Senatu 1579. godine potvrditi prijašnji privilegij, što je ovjekovječeno Omiškom dukalom. Ova je povelja, osim ekonomske važnosti za Omiš, jedan od najstarijih primjera portretne minijature u Hrvatskoj. Povelja je oslikana likovima Ivana Primojevića i Vicka Deškovića, općinskih poslanika u Senatu. Vidi više u:
In 1315 Duke George II of Šubić grnated a privilege to Omiš citizens regulating order in the commune with a duke ro captain at the head. In 1444 the town

Usmjerenost grba

Kod germanske tradicije kaciga određuje položaj grba, jer je kaciga uvijek usmjerena („gleda“) u desnu heraldičku stranu. Polje štita tada je „pravilno“ postavljeno, heraldička desna strana je na lijevoj promatračevoj strani. Ako kaciga usmjerena u lijevo tada je i polje štita mora biti zrcalno postavljeno. Kod više kaciga ili kod kacige postavljenih sučelice[29] štit uvijek mora biti u pravilnom položaju. U tradicijama gdje nema kaciga grb (polje štita) bi trebao uvijek biti pravilno postavljen. Međutim u mletačkoj praksi heraldički likovi ovise o zadanim plohama. Ako su dva štita, likovi su u pravilu zrcalno postavljeni i usmjereni k središtu (okviri vrata i prozora). Kod više grbova heraldički likovi su usmjereni prema središnjem liku (sl. 16).[30]

16

Padom Mletačke i Dubrovačke Republika i nakon uspostave Ilirskih Pokrajina Napoleon dodjeljuje plemstvo hrvatskim građanima u duhu novih reformacija grba. Nakon kratke francuske vladavine primorje je odredbama Bečkog kongresa pripojeno Austrijskoj Carevini. Habsburški vladari nastoje urediti pitanje plemstva i upotrebe grba osnivajući heraldičke komisije, međutim to je kraj „zlatnog doba“ heraldike. Nakon I. svjetskog rata u mnogim državama dolazi do društvenih promjena gdje se upotreba grba više ne povezuju s obiteljima ili pojedincima.

Directionality of Coat of Arms

In German tradition, the direction of helmet determines the directionality of a coat of arms, as the helmet is always directed (“looking towards”) dexter. The shield content is “regularly” ordered, the heraldic dexter is on the observer's left side. If the helmet is looking towards sinister, then the shield contents must be mirrored. With several helmets or helmets set afrontee[29] *the shield is always “regularly” shown. In the traditions lacking helmets the shield should always follow the “regular” layout. However, in the Venetian heraldic practice the charges' directionality depends on the surfaces where they are shown. When two shields are shown close by, the charges are turned toward the center (often around doors and windows). Where several coat of arms are shown, the charges look towards the central figure (Fig. 16).*[30]

With the fall of the republics of Venice and Dubrovnik and the establishment of the Illyrian Provices,[31] *Napoleon granted nobility to Croatian citizens in the spirit of new heraldic reformations.*[32] *After the brief French rule the littoral was added to the Austrian Empire by the Congress of Vienna. The Habsburg rulers attempted to regulate issues of nobility and use of coats of arms by establishing heraldic commissions,*[33] *however, it was already the end of the “golden age” of heraldry. After the World War many social changes made heraldry ever less linked with families and individuals.*

of Omiš and the Poljica region came under Venice. In 1573 the Omiš privileges were limited, so the communal envoys managed to confirm in the Senate the previous privileges in 1759. This was recorded with the ducala. Besides it economic importance for the town, it is among the oldest example of portrait miniature in Croatia, illustrated with figures of Ivan Primojević and Vicko Deškovića, the envoys in the Senate. See more in:
BRSTILO REŠETAR, Matea: Omiška dukala | The Ducala of Omiš, *GiZ* 17 :10-14.

28 Istražujući u Veneciji (*Archivio di Stato*), ustanovilo se, da je lijevo polje dvostrukog grba pripadalo provedituru Omiša Antoniju Marinu, izabranom 29. srpnja 1576., a desno njegovu nasljedniku provedituru ser Marcu Barbarigu, izabranom l. ožujka 1578. Znači da su spomenuti provedituri pridonijeli ishodu ove rasprave u Senatu i time zaslužili počasno mjesto na povelji. *Research in the Venetian* Archivio di Stato*, revealed that the sinister arms belong to the Omiš Provedatore Antonio Marino, elected on 29 July 1576, and the dexter to his successor Provedatore Ser Marco Barbarigo, elected on l March 1578. Thus the* provedatori *provided for the resolvement of the discussion in the Senate earning their place of honor in the illumination of the Ducala.*

29 U britanskoj tradiciji kacige postavljene sučelice su rezervirane za više plemstvo, za razliku od profilnih koje su rezervirane za niže plemstvo. *In the British tradition, the afrontee helmets are reserved for high nobility, while the profile helmets are used by the lesser.*

30 Grb biskupa Kažotića, orao i grede su usmjerene prema centralnom grbu, grbu Hrvatskog i Ugarskog kralja. Grbovi se nalaze na pročelju Trogirske katedrale. *The coat of arms of Bishop Kažotića, the eagle and bends are turned towards the centra coat of arms of the Croatian and Hungarian King. The coats of arms at the façade of Trogir Cathedral.*

31 Francuski: *French:* Les Provinces Illyriennes.

32 Dekretom od 1.ožujka 1808. Napoleon ustanovljava francusko carska plemstvo (*Noblesse d'Empire*) i donosi nove heraldičke propise. *Napoleon established the French Imperial Nobility (*Noblesse d'Empire*) with a Decree of 1 March 1808 providing with a new set of heraldic regulations.*

33 Za naše primorje djelovale su dvije heraldičke komisije, u Zadru i u Veneciji. Plemići su, naime, morali Heraldičkoj komisiji odnosno C. kr. Vladi podastrijeti dokaze o svome plemstvu. *On the eastern Adriatic coast, two heraldic commissions were established, in Zadar and in Venice. The noblemen needed to provide evidence to the Heraldic Commission, i.e., to the Imperial Royal Government, of their nobility status.*

On 5 June 1848, the first official Croatian tricolor was introduced during the installation ceremony of Josip Jelačić as Croatian ban.
On the 170th anniversary of this event, four central national institutions:
the **Croatian Heraldic and Vexillological Association** as an association gathering experts in the field of heraldry and vexillology,
the **Croatian History Museum** as a national museum preserving Croatian heritage,
the **Croatian Institute of History** as the central home of Croatian historiography, and
the **Society ”Brethren of the Croatian Dragon”** as an association preserving and promoting heritage – declared in 2018

5 June – the Croatian Flag Day

Nikša Kuščić

Dva grba bračkih Lazanića

U ovom prilogu bavimo se grbovima bračke obitelji **Lazanić** zvane **Lasaneo**. Ova plemićka obitelj starinom je iz **Dola**, srednjovjekovnog hrvatskog naselja na otoku **Braču**, odakle je preselila u **Postira** i tu podigla prvi kaštel oko 1584. godine.[1] Prezime je u bračkim spisima i crkvenim maticama zapisano u svom izvornom hrvatskom i kasnijem latinskom izričaju, sukladno onodobnom grafijom, imenskim likovima Lasanich, Lazanich, Lasaneus, Lasanei, Lisaneus, Lasaneo i Lazaneo, hrvatski jednostavno Lazanić, premda **Šimunović** piše Lozanić.[2]

Zahvaljujući u prvome redu dvama kratkim rodoslovljima, i nevelikom **Ciccarellijevom** napisu uz prvo od njih, moguće je pratiti u šest naraštaja. Rodočelnik je **Jakov Lazanić** i živio je krajem 15. stoljeća.[3] Rodoslovlje iskazuje dva njegova sina: **Jerolima**, župnika u Dolu i hvarskog kanonika te **Alviža** (Alvisea) bračkog *vicesoprakomita* 1539. godine. Za petog mletačko-osmanlijskog rata (1537. – 1540.) Bračani su opremili ratnu galiju pod zapovjedništvom *soprakomita*[4] **Trifuna Martinisa**, a kao *nobile di galeva*[5] služio je mladi Alviž Lazanić. Soprakomit Martinis je, našavši se usidren u **Kotoru**, iznenada umro, a na njegovo je mjesto kao vicesoprakomit (hrvatski rečeno namjesni soprakomit) postavljen Alviž Lasaneo. Naš Lazaneo je postao i kotorski zet oženivši se **Marijom** kćeri **Trifuna Bolice**. Njihovi su sinovi bili: **Vicko**, utemeljitelj obiteljske crkvene nadarbine, umro u **Mlecima** i tamo ostavio potomstvo, svećenik **Valerije**, **Julije**, **Trifun**, umro u **Krakovu**, i **Nikola** poznati slikar i kipar. Lozu na Braču nastavlja Julije koji je u braku s **Katarinom Martinis** imao sinove: svećenika **Nikolu**, **Alviža**, **Jerolima**, i svećenika **Ivana**.

Alviž Lasaneo imao je sina **Ivana**, bez zabilježenih potomaka, i tri kćeri: **Ludoviku**, **Dariju** i **Katarinu**, čime je ova grana ugašena u muškom koljenu. Brat mu Jerolim ima jedinog sina **Ivana** i četiri kćeri. Od netom spomenutog Ivana potekli su sinovi **Nikola** i svećenik **don Valerije** s kojim je 1743. godine potpuno ugasla ova plemićka obitelj.

Već je rečeno da je Julije Lasaneo oženio Katarinu Martinis kćer Vicka Martinisa.[6] Julije se spominje u najstarijoj matičnoj knjizi krštenih i vjenčanih postirske župe (1584.–1671.) kao i njegova žena i djeca. To je pregledno već objavio **Jelinčić** u svojoj knjizi.[7] Iz tih podataka doznajemo da je Alviž Julijev Lasaneo, pored djece navedene u rodoslovlju, imao sinove: **Julija** krštenog 28. prosinca 1623. godine, **Antonija** krštenog 11. listopada 1626. godine, **Valerija** krštenog 1. travnja 1631. godine, te kći **Jelenu** krštenu 27. listopada 1638. godine, koji su vjerojatno umrli u ranoj životnoj dobi. Također je u knjizi spomenut **Jerolim Lasaneo** sa ženom **Katarinom Tomaseo**, ali ih niti jedno rodoslovlje ne bilježi, kao ni njihovu djecu: sina **Julija** krštenog 10. prosinca 1618. godine, kćerku **Ludoviku** krštena 23. veljače 1620. godine, **Klaru** krštenu 9. siječnja 1622. godine i **Margaritu** krštenu 7. svibnja 1626. godine. Rodoslovlje ne navodi ni Ivanovu ženu **Katarinu Lukinović**, te njihove kćeri: **Klaru** krštenu 11. studenog 1656. godine,

Sl. 1. Kameni grb Lazanić ili Lasaneo.
Fig. 1. Stone-carved coat of amrs of Lazanić/Lasaneo.

Two Coats of Arms of Lazanićs from Brač

*This time we shall consider the coats of arms of the **Brač** Island family of **Lazanić**, a.k.a. **Lasaneo**. This noble family originates from **Dol**, a mediaeval Croatian settlement on the island of Brač, from where they moved to **Postira** and erected there the first castellum (fortified rectangular tower) around 1584.[1] The surname was recorded in the Brač scriptures and church registers in its original Croatian and the later Latin form, in accordance with the period's spelling, as Lasanich, Lazanich, Lasaneus, Lasanei, Lisaneus, Lasaneo, and Lazaneo; in modern Croatian simply Lazanić, although **Šimunović** writes it as Lozanić.[2]*

*Thank to, first of all, through two short genealogies and **Ciccarelli**'s short paper found with the first one, we may follow the family through six generations. The progentor is **Jakov Lazanić** who lived in the end of the 15th century.[3] The genealogy tells of his two sons, **Jerolim**, parish priest in Dol and a prebendary of Hvar and **Alviž** (Alvise), a vice-sopracomito in 1539. During the Fifth Venetian-Ottoman War (1537 – 1540) the people of Brač outfitted a war galleon commanded by* sopracomito[4] ***Trifun Martinis**, under whom the young Alviž Lazanić served as a* nobile di galeva.[5] *Sopracomito Martinis, while anchored in **Cattaro**, suddenly died and Alviž was installed in his place as vice-sopracomito (i.e., a deputy sopracomito). Our Lazaneo also became a son-in-law in Cattaro, where he married **Marija**, daughter of **Trifun Bolica**. Their sons were: **Vicko**, founder of the family church's endowment, who died in **Venice** and left progeny there; priest **Valerije**, **Julije**, **Trifun**, who died in **Krakow**, and **Nikola**, a famous painter and sculptor. The line was continued on Brač by Julije, who married to **Katarina Martinis** and had sons: priest **Nikola**, **Alviž**, **Jerolim**, and priest **Ivan**.*

*Of that generation, Alviž Lasaneo had a son **Ivan**, with no recorded descendants, and three daughters: **Ludovika**, **Darija**, and **Katarina**, thus this branch ended in male line. His brother Jerolim has a single son **Ivan** and four daughters. This Ivan had sons **Nikola** and priest **don Valerije**, at whose death in 1743 this noble family was extinguished.*

*As mentioned, Julije Lasaneo married Katarina Martinis, a daughter of Vicko Martinis.[6] Julije is mentioned in the oldest register of baptisms and marriages of the Postira parish (1584 – 1671), with his wife and children. This was reviewed in detail by **Jelinčić** in his book.[7] Therefrom we find that Alviž, son of Julije Lasaneo, had other children besides those mentioned in the genealogy: **Julije** baptized on 28 december 1623, **Antonio** baptized on 11 October 1626, **Valerije** baptized on 1 April 1631, and a daughter **Jelena** baptized on 27 October 1638, all of whom probably died young. The book also mentions **Jerolim Lasaneo** with wife **Katarina Tomaseo**, not mentioned in any genealogy, nor their children: son **Julije** baptized on 10 December 1618, and daughters **Ludovika** baptized on 23 February 1620, **Klara** baptized on 9 January 1622, and **Margarita** baptized on 7 May 1626. The genealogy also omits Ivan's wife **Katarina***

1 Dasen VRSALOVIĆ, *Povijest otoka Brača*, (Bračkizbornik br. 6), Supetar 1968: 138-139, 201.

2 Andre JUTRONIĆ, Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, knj. 34, Zagreb 1950: 133, 137, 148, 149, 158, 176; Petar ŠIMUNOVIĆ, *Brač. Vodič po otoku*, Golden marketing, Zagreb 1997: 105.

3 Župni ureda Pučišća, Rukopisna ostavština Andrije Ciccarellija, Grupa V, Famiglie nobili originarie e le assunte della magnifica comunità della Brazza, "Descrizione della Famiglia Lasaneo", s. f. After the photos thanks to Don Jure Martinić, parish priest of Postira and Dol.

4 *Sopracomito*: plemić zapovjednik galije *nobleman commanding a galleon.*

5 *Nobile di galeva* / *Nobile de nave*: naziv za sinove plemića koji započinju svoju karijeru služeći na državnim brodovima *A term for noblemen sons starting their career serving on state vessels* (Giuseppe BOERIO, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venice 1856: 442)

6 Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (dalje *further*: Arhiv HAZU), Acta Bratiensia, Kutija 56, Rodoslovlja, B II. Gen/1-57, s. f.

7 Jakov JELINČIĆ, *Na postirskim vrelima*, Postira 2004: 66-68.

8 Župni ured Postira, Matične knjige (dalje *further*: MK), Knjiga krštenih i vjenčanih, Liber I (1584. –1671.), fol. 25, 26, 27, 30, 54v, 55/1, 55/3v, 55/8.

Margaritu krštenu 27. listopada 1658. godine, **Ludoviku** krštenu 30. travnja 1663. godine i **Jelenu** krštenu 14. siječnja 1668. godine.[8]

Plemeniti Lazanići/Lasaneo u muškom koljenu izumiru 1743. godine.[9] Smrću Ludovike Lasaneo udane Lukinović (27. travnja 1769.) skončala je na Braču zadnja ženska plemenitog roda Lasanea. Valja istaknuti da je rod Lazanea nastavljen u izvanbračnoj lozi koja po naravi rođenja nije imala pravo na plemićki naslov i grb. Izvanbračna djeca Lasanea *ex illegitimo concubitu* po Jelinčiću su: **Frane** (r. 1632.), sin Frane i **Madalene Starnja**, **Jeronim** (r. 1647.), sin Ivana i **Lucije** (bez iskazanog prezimena), **Petar** (r. 1648.) i **Vincenca** (r. 1651.), sin i kći Jerka i **Elene** (bez iskazanog prezimena).[10] Potomci tih izvanbračnih Lasanea i danas žive u Postirima, **Splitu**, **Starigradu** na **Hvaru**, **Jelsi**, i inozemstvu. Prezime svi redom pišu fonetski, Lazaneo.

U dolskim crkvenim matičnim knjigama prvi je spomen Lasanea 1678. godine kada je kršten **Petar** sin gospodina **Marka Glavinića** i njegove žene **Katarine**, a kumovi su Ivan Lasaneus i gospođa **Katarina Lasanea** s napomenom da su iz Postira.[11] Drugi upis, od 3. listopada 1717. svjedoči da je na krštenju **Antonija** sina gospodina **Pavla Hranuellija**, bračkog plemića, i njegove žene **Katarine** bila kuma gospođa **Franciska** žena gospodina Jerolima Lasanea.[12] Isto tako u matičnim se knjigama kao župski upravitelj (*economus*) od 1733. do 1735. potpisuje don Frane Lasaneo iz Postira.[13]

Godine 1598. svećenik u Dolu je Valerije Lasaneo. On je zabilježen u spisima apostolskog pohoditelja (*vizitatora*) **Mihovila Priulija** 1603. godine. Bio je od 1583. godine dolski dušobrižnik (*curatus loci de Dol*) i upravitelj crkve sv. Marije koju je nadarbinu dobio 1585. godine. Pred vizitatorom je položio ispovijest vjere, pokazao isprave svih redova i pečatnicu (bulu) nadarbine.[14] Međutim, on je u pučiškim crkvenim matičnim knjigama zapisan kao kum već 1569. godine prigodom krštenja Ludovike kćeri gospodina **Frane Prodija**, i to hrvatskim prezimenom Lazanić. Opet je to bio 1571. godine, ali sada kao klerik (*clericus*).[15]

Škripske matice Lazaniće bilježe 1637. godine latiniziranim likom prezimena Lasaneus, ili Lasaneo. Latiniziranje prezimena u Dalmaciji uzelo je maha već od 15. stoljeća kao odraz humanističkih nagnuća istaknutih pojedinaca iz vlasteoskih redova.[16]

Već od početka vođenja crkvenih matica u Postirima zabilježeni su 1587. godine kod krštenja **Margarite** kćeri gospodina **Ivana Vranjicanija** i gospođe **Jerolime** njegove žene, a kum je gospodin Julije Lasaneus.[17] U to su vrijeme, kako spomenusmo, sagradili prvi kaštel u Postirima koji se do danas sačuvao, a na njemu se nalazi Lazanićev obiteljski grb. Jedna od zanimljivosti je da je u tom kaštelu rođen hrvatski književnik i pjesnik **Vladimir Nazor**, prvi predsjednik Narodne Republike Hrvatske.

U postirskim je maticama 2. rujna 1609. godine zabilježeno vjenčanje bračkog plemića **Petra Cerinea**/**Cerinića** pok. **Nikole** i Ludovike Lasaneo kćeri pokojnog Julija Lasanea.[18] U popisu bračkih obitelji iz 1655. godine čiji se članovi bave seoskim poslovima ili obrtom u Postirima nađosmo **Ivana Jerolimova Lasanea**.[19]

Od znamenitih članova obitelji Lazanić/Lasaneo treba spomenuti njihove svećenike. Prvi je don Jerolim Lazanić/Lasaneo, zabilježen u rodoslovlju (brat vicesoprakomita Alviža), župnik u Dolu i hvarski kanonik. Drugi pak **don Jakov Lazanić** postavljen je 1570. godine za splitskog kanonika od nadbiskupa **Michielija**, ali se on po nagovoru članova splitskog kaptola odrekao doznačene mu časti budući ga oni nisu izabrali u kanonički zbor. Međutim, iste je godine ostao upražnjen *stallum canonicale* **don Josipa Vačića** i kaptol je na njegovo mjesto izabrao baš Jakova Lazanića, no on se za dvije godine kanonikata odrekao.[20]

Don Ivan Lasaneo pučiški je župnik od 1616. do 1641., kojega je u službi zamjenio njegov brat svećenik don Nikola Lasaneo od 1641. do 1669. godine. Oba su filozofsko-teološki studij pohađali u **Rimu**

***Lukinović**, and their four daughters: **Klara** baptized on 11 November 1656, **Margarita** baptized on 27 October 1658, **Ludovika** baptized on 30 April 1663, and **Jelena** baptized on 14 January 1668.*[8]

The noble Lazanićs/Lasaneos family's male line died out in 1743.[9] *With the death of Ludovika Lasaneo, who was married to Lukinović (27 April 1769), the female line of this noble kin ended. However, it should be mentioned that the Lazaneos line continued through extramarital branches who could not inherit the nobility title nor the coat of arms. According Jelinčić, the Lasaneo children* ex illegitimo concubitu *were: **Frane** (born in 1632), son of Frane and **Madalena Starnja**, **Jeronim** (b. 1647), son of Ivan and **Lucija** (no surname given), **Petar** (b. 1648.), and **Vincenca** (b. 1651.), son and daughter of Jerko and **Elena** (no surname given).*[10] *The descendants of these illegitimate Lasaneos still live in Postira, **Split**, **Starigrad** on the island of **Hvar**, **Jelsa**, and abroad. They all write their surname phonetically as Lazaneo.*

*In the Dol church registers the first mention of Lasaneo is in 1678, when **Petar**, son of Master **Marko Glavinić** and his wife **Katarina**, was baptized, his godparents were Ivan Lasaneus and Mistress **Katarina Lasaneo** with a note recording that they were from Postira.*[11] *The second record of 3 October 1717 testifies baptism of **Antonio** son of Master **Pavao Hranuelli**, a Brač nobleman and his wife **Katarina**, where the godmother was one Mrs. **Franciska**, wife of Mister Jerolim Lasaneo.*[12] *Don Frane Lasaneo from Postria signed the registers as parish manager (*economus*) from 1733 until 1735.*[13]

*In 1598 Valerije Lasaneo was a priest in Dol. He is recorded in the writings of the apostolic visitator **Mihovil Priuli** in 1603. Since 1583 he was pastor in Dol (*curatus loci de Dol*) managing the church of St. Mary that he received as endowment in 1585. He passed a confession of faith in front of the visitator, he showed him documents of all his orders and sealed charter (*bula*) of the endowment. However, he was earlier mentioned in Pučišća church registers as a godfather in 1569, on the baptism of Ludovika, daughter of Master **Frano Prodi**, under his Croatian surname Lazanić. And again in 1571, now as a cleric (*clericus*).*[15]

*The registers of **Škrip** record a Lazanićs in 1637 in a Latinized form as Lasaneus and Lasaneo. The Latinization of surnames became popular in Dalmatia in the 15th century as a reflection of the humanist inclinations of prominent individuals among the nobility.*

*They are mentioned from the earliest of the church registers in Postira in 1587 on the baptism of **Margarita**, daughter of Master **Ivan Vranjicani** and Mistress **Jerolima** his wife, where the godfather was Mr. Julije Lasaneus.*[17] *As mentioned, at that time they were building the first* castellum *in Postira, preserved until now, ornamented with a Lazanić coat of arms. As a curiosity, **Vladimir Nazor**, a Croatian writer and poet and the first president of post-WWII Croatia, was born in that castellum.*

*The Postira registers recorded the wedding of Brač nobleman **Petar Cerine**/**Cerinić** son of late **Nikola** and **Ludovika Lasaneo** daughter of late Julije Lasaneo.*[18] *In the Brač family record of 1655 **Ivan Jerolimov Lasaneo** is listed among those doing rural work and crafts in Postria.*[19]

*Among notable members of the Lazanić/Lasaneo family one should mention their priests. The first is don Jerolim Lazanić/Lasaneo, (recorded in the genealogy as brother of vice-sopracomito Alviž), parish priest in Dol and prebendary of Hvar. The second is don Jakov Lazanić, installed as prebendary of Split in 1570 by Archbishop **Michieli**, but after the opposition of* Split Chapter *members he renounced the honor, as they would not elect him in the prebendary corps. However, when in that same year the* stallum canonicale *of don **Josip Vačić** was left vacant, the Chapter elected Jakov for the seat, but he relinquished the office after two years.*[20]

9 *Ibid*., Knjiga umrlih, Liber II (1717. –1820.), fol. 140.
10 JELINČIĆ, Na postirskim vrelima: 105.
11 Župni ured Dol na Braču, MK, Knjiga krštenih, Liber I (1677. –1802.), fol.1v.
12 *Ibid*., fol. 28v. 13 *Ibid*., fol. 40v, 41, 41v, 42, 42v.
14 Andrija Vojko MARDEŠIĆ - Slavko KOVAČIĆ (prir.), *Spisi apostolskih vizitacija Hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625.*, Hrvatski povijesni institut u Rimu,"Vrela", br. 1., Spisi apostolskih vizitacija dalmatinskih biskupija, sv. I., Rim, 2005: 295, 351.
15 Župni ured Pučišća, MK, Knjiga krštenih, Liber I (1566. –1734.): 99.
16 Vidi *See* Valentin PUTANEC, Prezimena s dočetkom na -eo u hrvatskoj antroponimiji, *Rad JAZU*, knj. 315, Zagreb 1957.
17 Župni ured Postira, MK, Knjiga krštenih i vjenčanih, Liber I (1584-1671), fol 2v.
18 *Ibid*., fol. 62v. 19 Arhiv HAZU, Acta Bratiensia, B.III.c-70b, s.f.
20 Ivan OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975: 251-252.
21 Gaetano MORONI, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica da S. Pietro*

na *Collegium Clementinum* odgojno-obrazovnom zavodu za svećeničke kandidate iz hrvatskih krajeva, kojeg je 1594. godine utemeljio papa **Klement VIII.** (*Ippolito Aldobrandini*), koji je otvoren već 1595. godine i povjeren kongregaciji somaska.[21]

U Postirama je župnikovao od 1712. do 1723. godine don Valerije Lasaneo da bi potom bio imenovan kanonikom *Stolnog kaptola hvarskog*. Uz kanonički naslov prati ga i onaj komendatarnog opata za sada neutvrđene opatije jer *abbas commendatarius* Lasaneo nije zabilježen u objavljenim katalozima naših opatija.[22] Zasigurno, oba naslova zabilježena su matičnoj knjizi umrlih 1743. godine.[23]

Najpoznatiji Lazanić zasigurno je kipar i slikar Nikola (Postira, o. pol. 16. st. – Rim, nakon 1593.), autor mnogih kamenih reljefa na oltarima bračkih crkvica, kao što je crkvica sv. Petra u **Nerežišćima** na glavnom trgu, crkvica sv. Jure u Postirima. Djelovao u Rimu i **Dubrovniku**, gdje kao iskusan meštar stvara dijela s naglašenom realističkom notom.[24]

Sl. 2. Grb obitelji Lazanić ili Lasaneo (iz rukopisne knjige Dominisa).
Fig. 2. Family arms of Lazanić/Lasaneo (from the Dominis manuscript).

Lazanići (Lasanei, *alias* Lasanich) kao bračk vlasteli[25] pripadahu sloju izvornog otočkog plemstva. Prvi je plemstvo iskazao pred bračkim knezom **Gabrielom Morosinijem** pismenim svjedočanstvom 1595. godine Julije Lasaneo.[26] Iskazani su plemići Lasanei *alias* Lasanich u katalogu izvornog bračkog plemstva 1657. godine.[27] U zadnjem službenom popisu plemstva iz 1802. godine nisu zabilježeni ni u jednom naselju na otoku Braču,[28] a Cicarellijev popis bračkog plemstva objavljen iste godine naznačuje obitelj izumrlom.[29]

Kao pripadnici plemićkog vijeća bračke komune obnašahu Lazanići razne komunalne dužnosti. Komunalni branitelji (defensori) bili su Jerolim Lasaneo 1629. i 1637. godine, te Alviž Lasaneo 1629. i 1643. godine koji je uz to bio i javni bilježnik „po mletačkoj ovlasti".[30] Sudac u Postirima 1697. godine je Nikola Lasaneo. Kao plemići sudjelovali su u diobi općinskih pašnjaka, zabilježeni 1589. godine.[31]

Popis plemića tzv. „gracije soli" iz 1718. godine navodi u Postirima Nikolu Lasanea sa sedam članova u obitelji, dok se među pučanima navode udovica pokojnog Nikole Lasanea sa četiri člana, parun [brodovlasnik] Piero (Petar) Lasaneo sa deset članova, Vicko pok. Jerolima Lasanea sa sedam članova i gospodin svećenik Frane Lasaneo sa četiri člana u obitelji.[32] Popis „gracije soli" 1741. godine[33] za Postira iskazuje u staležu plemića samo svećenika kanonika Valerija Lasanea s četiri člana u obitelji, a u pučkom su staležu zapisani parun Ivan Lasaneo pok. Nikole s pet članova, parun Jerolim Lasaneo pok. Petra sa osam članova, parun Ivan Lasaneo pok. Jerolima s pet članova, parun Nikola Lasaneo pok. Petra s dva člana, Vicko Lasaneo pok. Jerolima sa šest članova u obitelji i Margarita Lasaneo pok. Jerolima, koja živi sama.

U popisu „gracije soli" iz 1750. godine u Postirima ne nalazimo među plemstvom niti jednog muškog člana obitelji Lasaneo, osim jedine ženske, Ludovike Lasaneo udove Lukinović. Popis pučana za

Don Ivan Lasaneo was a parish priest of Pučišće from 1616 to 1641, succeeded in his office by his brother don Nikola Lasaneo from 1641 to 1669. Both completed their studies of philosophy and theology in ***Rome*** *at the* Collegium Clementinum *educational institute for priest candidates from Croatian regions, established in 1594 by Pope* ***Clement VIII*** *(*Ippolito Aldobrandini*), opened in 1595 and entrusted to the* Somascan Fathers.[21]

The parish office in Postira was held by don Valerije Lasaneo from 1712 until 1723, when he was named a prebendary of Hvar Cathedral Chapter. *With the prebendary office he also was commendatory abbot of an unknown abbey, since* abbas commendatarius *Lasaneo is not recorded in any of published catalogues of our abbeys.*[22] *However, both of his titles appear in the register of deaths in 1743.*[23]

The best-known Lazanić is certainly sculptor and painter Nikola (Postira, ca. mid-16th c. – Rome, after 1593), creator of many stone reliefs on the altars of churches on the island of Brač, such as St. Peter in ***Nerežišća*** *at the main square and St. George in Postira. He worked in Rome and Dubrovnik as an experienced stone-master creating works with accentuated realism.*[24]

Lazanićs (Lasaneo, alias *Lasanich), as* vlastela[25] *of Brač, belonged to the original island nobility. Julije Lasaneo was first to state his nobility in front of* ***Gabriel Morosini****, duke of Brač with a written testimony in 1595.*[26] *The catalogue of the original Brač nobility of 1657 records nobleman Lasanei,* alias *Lasanich.*[27] *The last official census of nobility of 1802 records no mention of the family in any settlement on the island of Brač,*[28] *while Cicarelli's list of Brač nobility of that same year indicates that the family died out.*[29]

*Lazanićs, as members of the Brač communal nobility council, carried a number of duties. Jerolim Lasaneo, in 1629 and 1637, and Alviž Lasaneo, in 1629 and 1643, served as communal defenders (*defensori*), and Alviž was also public notary "after Venetian authority".*[30] *Nikola Lasaneo was a judge in Postira in 1697. As noblemen they participated in divisions of communal pastures, recorded in 1589.*[31]

The list of nobles from the so-called "salt grants" of 1718 for Postira includes Nikola Lasaneo with seven family members, while among the commoners is the widow of the late Nikola Lasaneo with four, parun [shipowner] Piero (Petar) Lasaneo with ten, Vicko of late Jerolim Lasaneo with seven, and priest Frane Lasaneo with four family members.[32] *The "salt grants" list of 1741 for Postira*[33] *includes among the nobility only a priest prebendary Valerio Lasaneo with four family members, and among the commoners parun Ivan Lasaneo of late Nikola with five, parun Jerolim Lasaneo of late Petar with eight, parun Ivan Lasaneo of late Jerolima with five, parun Nikola Lasaneo of late Petar with two, Vicko Lasaneo of late Jerolima with six family members, and Margarita Lasaneo of late Jerolima, living alone. In the 1850 "salt grants" in Postira there*

sino ai nostri giorni, vol. XIV, Tipografica Emiliana, Venezia 1842: 155-159.

22 Vidi *See* Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, sv. 3, Split 1965.

23 Župni ured Postira, MK, Knjiga umrlih, Liber II (1717. – 1817), fol. 140.

24 *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, sv. 3, izd. Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Zagreb 1964: 291, s. v. "Lazanić (Lasaneo), Nikola", (autor natuknice: Kruno Prijatelj).

25 Stari bračk izraz za plemstvo, zajamčen u poznatoj Povaljskoj listini iz 1250. godine. *An ancient term for Brač nobility, as used in the 1250 Charter of Povlja*. Vidi *See*: Ivan OSTOJIĆ, Povaljska opatija, *Narodna starina*, Zagreb, vol. 9, br. 22, 1930: 149, 155.

26 Vidi bilj. 3 *See note 3*.

27 Državni Arhiv u Zadru (dalje *further*: DAZD), Fond HR-DAZD-1, Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju (1597. –1797.), Antonio Bernardo (1656. –1660.), kut. 21, Lib. unico, fol. 61.

28 DAZD, Fond HR-DAZD-34, Dvorski komesar za Dalmaciju Peter Goëss (1802. –1805.), svež. 3, Privilegije, Brazza, fol. 690-693.

29 Andrija CICCARELLI, *Osservazioni sull'isola della Brazza e sopra quella nobiltà*, Venezia 1802: 255.

30 Karlo KADLEC, Statut i reformacije otoka Brača sa zakonima, povlasticama i listovima duždeva za bračku općinu i izvacima iz Ciccarellijeve knjige 'Osservazioni sull' isola della Brazza', *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*, vol. XI, Zagreb 1926: 239, 241, 289, 293, 316, 331.

31 JUTRONIĆ, *Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*:148.

32 DAZd, HR-DAZD-9, Općina/Komuna Brač, kut. 50, sv. 35, fol. 5r-v.

33 *Ibid.*, kut. 85., sv. 1, fol. 7r I 8r.

Postira iz te godine nije sačuvan, pa nije moguće ustvrditi tko je od Lasanea iskazan u pučkom staležu. U popisu iz godine 1773. nema ni traga plemenitih Lasanea, ali ih zato ima među lokalnim plebsom. Među pučanima su zapisani: parun Antonio Lasaneo pok. Ivana s pet članova, drugi Antonio Lasaneo pok. Ivana sa tri člana, parun Ivan Lasaneo s pet članova i Antonio Lasaneo pok. Vicka sa šest članova u obitelji.[34] U Splitu je 8. travnja 1756. godine umro parun Nikola Lazanjić (sic!) iz Postira i bio pokopan u crkvi sv. Frane.[35]

Osvrnimo se konačno i na grbove obitelji Lasaneo, ponajprije na kameni grb koji se nalazi na njihovom kaštelu u Postirama, te crtani i obojeni u rukopisnom kodeksu, povjesnici bračke plemićke obitelji **Dominis** ili **Gospodnetić Trogiranina Jerolima Buffalisa**.[36]

I. Kameni grb: Barokni štit po sredini vodoravno presijeca tanka greda na dva dijela. U gornjem dijelu štita ptica nogama stoji na tankoj gredi. U donjem dijelu štita sklupčana zmija u čvor, njena glava prelazi u gornji dio štita i grize pticu za prsa. Okolo štita kartuša koja sa strane završava zavojcima s vrpcom. Ispod profiliranog ruba klasičnom kapitalom uklesano je geslo obitelji: IN VTRVNQ(VE) PARATVS, stih preuzet iz Eneide (*Aeneidos*, *Lib. II*, *Ver. 61*) **Publija Vergilija Marona** koji u hrvatskom prijevodu glasi: „Spreman na bilo koju (sudbinu)". Prikaz borbe ptice sa zmijom u samom grbu dovoljno je slikovit da je lako dokučiti geslo.

II. Grb po Buffalisu: U plavom štitu obrubljenim zlatnim rubom, srebrna ptica u letu, čiju glavu guta okomito postavljena srebrna crno istočkana zmija. Iznad štita srebrna je kaciga s glednicom i medaljonom oko vrata, iznad kacige pet nojevih pera u crveno-modroj uslužbi. Oko štita je heraldički plavo-srebrno-crveni plašt crtan poput stiliziranog lišća akanta. Iznad štita na zlatnoj vrpca piše: DE LASSANEIS ARMA, hrv. Lazanića grb, a ispod grba zlatna vrpca s geslom: IN VTRVNQ(VE) PARATUS.

are no male Lasaneos, only Ludovika Lasaneo widow of Lukinović. The commoners list for Postira of that year was not preserved. In the 1773 list there are no Lasaneos among the nobility, but there among are commoners: parun Antonio Lasaneo of late Ivan with five, another Antonio Lasaneo of late Ivan with three, parun Ivan Lasaneo with five, and Antonio Lasaneo of late Vicko with six family members.[34] On 8 April 1756 parun Nikola Lazanjić [sic] from Postira died in Split and was buried in the St. Francis church.[35]

*Finally, let's consider the coats of arms of Lasaneo family. The first is the stone-carved coat of arms on their castellum in Postria, and second the colored drawing in a manuscript codex, the historiography of the **Dominis** or **Gospodnetić** family written by **Jerolim Buffalis** of **Trogir**.[36]*

*I. Stone coat of arms: A Baroque shield divided horizontally with a thin barrulet. Above a bird standing on it. Below a snake bent into a noose, its head entering into the top field biting the chest of the bird. The shield is set in a cartouche with curled ribbons. Beneath the profiled rectangular border around the shield the family motto is inscribed: IN VTRVNQ(VE) PARATVS, a line from the Aeneid (*Aeneidos, Lib. II, Ver. 61*) by **Publius Vergilius Maro** meaning: "Ready for any (fate)". The scene of the bird fighting a snake is thus depicting the motto.*

II. Coat of arms per Buffalis: Within a border Or Azure a bird Argent volant to sinister devoured by a biscione erect also argent dotted Sable. Helmet argent with a visor and a medallion on a necklace. A crest of five ostrich feathers gules and azure. Mantle azure-argent-gules shaped as acanthus leaves. On a ribbon Or above: DE LASSANEIS ARMA, i.e. the arms of Lazanićs, and beneath on a ribbon Or: IN VTRVNQ(VE) PARATUS.

34 *Ibid*., kut.137., sv. 35, fol.17r, 17v.
35 Državni arhiv Split, Župa Sv. Dujma Split, MK, Knjiga umrlih M. K./35., (1726.-1773.), fol. 158v.
36 Arhiv HAZU, Acta Bratiensia, CODEX DOMINIS (1312.-1628.), B II. Do.: 49.
37 Peter JONES, *Reading Virgil: Aeneid I and II*, Cambridge University Press, Cambridge 2011: 194.

Blijesci — Flashes

Crtica za povijest hrvatske veksilologije

Poznati kanadski veksilolog **Kevin Harrington**, nastavnik zemljopisa i knjižničar u **Scarboroughu**, **Ontario**, predsjednik ***Kanadskog veksiloloških društva*** (CFA/ACV, osn. 1985) i urednik časopisa *Flagscan* (od 1986.) objavio je 19. travnja na Facebooku grupe *Flags of the World* prilog „Homage to Croatia" koji se prisjeća svojih posjeta Hrvatskoj.

Među objavljenim fotogtafijama nalazi se i ova snimljena 1993. u društvu s **Marijanom Grakalićem (st.)** prilikom njihovog razgleda Gornjem Gradu. O Marijanu se prisjeća:

„... posjetio sam njegov dom ... gdje sam razgledao njegovu sjajnu knjižnicu u Samoboru. Iako eminentni istraživač nije govorio engleski, razgovarali smo satima uz pomoć rječnika u lokalnom restoranu."

Sjevernoameričko veksiloloških društvo (NAVA) njemu u čast, kao izuzetno plodnom autoru, dodjeljuje **Kevin Harrington Award** za najbolji članak objavljen u neveksiloloških publikaciji tijekom prethodne godine.

(facebook.com/groups/flagsoftheworldpermalink/4535744239773596, 19.4.2021)

A Footnote for the History of Croatian Vexillology

*Renowned Canadian vexillologist **Kevin Harrington**, geography teacher and librarian, president of the* **Canadian Vexillological Society** *(CFA/ACV, est. 1985) and editor of the* Flagscan *magazine (since 1986), published an article "Homage to Croatia" on the Facebook page of the* Flags of the World *group, which recalls his visit to Croatia. Among the photographs published is one taken in 1993 in the company of **Marijan Grakalić (Senior)** during their tour of Zagreb Upper Town. He remembers Marijan:*

"... I visited his home ... where I toured his great library in Samobor. Although the eminent researcher did not speak English, we spoke for hours at a local restaurant with the help of a dictionary."

The **North American Vexillological Association** *(NAVA) names in his honor, as a most prolific author, the **Kevin Harrington Award** for the best article to appear in a nonvexillological publication during the preceding year.*

(facebook.com/groups/flagsoftheworldpermalink/4535744239773596, 19.4.2021)

Tomislav Todorović

Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (8)

Naknadno otkrivene karte (1): Zastave hrvatskih mjesta

Prilikom pisanja ove serije članaka, do sada su analizirani podaci o više od 50 portolanskih karata. Oni su uglavnom bili dostupni još u vrijeme pripreme 1. dijela (v. GiZ 21). Međutim, njegovim objavljivanjem nije okončano prikupljanje podataka, pošto su se sve vrijeme od tada pojavljivali novi *online* prikazi sve većeg broja portolana, do tada poznatih samo malobrojnim istraživačima koji su imali pristup originalnim dokumentima. Neki od ovih izvora koji su postali dostupni u posljednjih pet godina su već bili iskorišteni prilikom pisanja kasnijih dijelova. Ipak, po završetku ovog „obilaska" jadranskog priobalja preostalo je više od 20 naknadno otkrivenih portolana koje nije bilo moguće uključiti ranije. Ovog puta, tema su prikazi zastava sa tih „novih" portolana koje označavaju mjesta u današnjoj **Hrvatskoj**.

Zastava Senja

Prikazi zastave **Senja** na ovim portolanima dodatno uvećavaju broj varijacija nacrta karakterističan za ovu zastavu (v. dio 1). Na anonimnom portolanu iz 1410. (*Nacionalna knjižnica Francuske*, **Pariz**), u postojećim izvorima [1] je teško razaznati čak i takve detalje kao što su konture obala, tako da, s obzirom na njihove pozicije, trenutno nije moguće precizno utvrditi koja od dvije zastave odgovara Senju: crvena sa bijelim diskom, ili vertikalna crno-bijela dvobojnica (u stvari, boja koja danas izgleda crno je vjerojatno potamnjela od starosti); obje zastave su trokutastog oblika. S druge strane, vertikalna bijelo-zlatna dvobojnica s anonimnog portolana iz 15. stoljeća (*Knjižnica Huntington*, **San Marino**, **Kalifornija**) [2, 3] je precizno postavljena, pravokutnog je oblika s većim brojem zašiljenih jezičaka na slobodnom kraju; na bijelom polju se nalazi disk zlatne boje (danas uglavnom izgubljene), a na zlatnom polju je crveni križ (sl. 1). Ova varijanta nacrta, jedina sa figurama na oba polja, zasniva se na grbu Bosne iz nekih sačuvanih primjeraka *Knjige poznavanja* [4, 5], koji također predstavlja mogući izvor za zastavu Šibenika iz nekih portolana (v. dio 2, GiZ 22). Naposljetku, **Juan de la Cosa** je 1500. godine (*Pomorski muzej*, **Madrid**) prikazao jednostavnu vertikalnu bijelo-crvenu dvobojnicu čiji oblik se ne može lako utvrditi u raspoloživim izvorima [6, 7], djelomično i zato što nije precizno nacrtana: polje je približno kvadratno, sa završetkom koji je ili trapezoidan, ili zaobljenih uglova.

1. Senj, Šibenik, Neretva, *Anonym*, 15. st | *15th c.*

Zastava Šibenika

Kao i u gotovo svim ostalim slučajevima (v. dio 2), **Šibenik** se i ovdje označava zastavom zlatne boje, s bijelim diskom na kojem je crveni križ. Na anonimnom portolanu iz 15. stoljeća (*Knjižnica Huntington*) [2, 3], zastava je pravokutna, sa većim brojem zašiljenih jezičaka na slobodnom kraju, kao i zastava Senja (v. naprijed), i isto tako precizno postavljena (sl. 1). Na portolanu [8] koji je **Giacomo Russo** izradio 1528. (*Muzej i umjetnička galerija*, **Birmingham**), oblik je pravokutan, ali nacrtan nedovoljno precizno da se utvrdi trebaju li kutovi biti zaobljeni; čini se da je to ipak greška, budući da se oni međusobno razlikuju, što je slučaj i kod mnogih drugih zastava na istoj mapi – postoje čak i takve zastave kod kojih je jedan kut zaobljen, a drugi ne. S druge strane, jasno se vidi da je zastava u stvari postavljena kod Zadra, što je česta greška na portolanima iz ovog perioda (v. dio 2).

Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (8)

Subsequently Discovered Charts (1): Flags of Croatian Places

During the writing of this series of articles, data on more than 50 portolan charts have been analyzed so far. Most of them were already available at the time of preparation of Part 1 (see GiZ 21). However, data collecting did not end with its publication, for new online presentations of increasing number of portolans, which until then were known only to a small number of researchers who had had the access to original documents, have been appearing ever since. Some of those sources made available in the last five years have been used in the preparation of subsequent articles. Nevertheless, after the end of this "tour" of the Adriatic coast, more than 20 subsequently discovered portolans remained which were not included earlier. This time, the topic is the depictions of flags from these "new" portolans which mark places in modern ***Croatia****.*

Flag of Senj

Depictions of the flag of ***Senj*** *on these portolans expand the number of design variations, which is characteristic for this flag (see Part 1). On the anonymous portolan from 1410 (*National Library of France, ***Paris****), it is hard to discern even such details as the coastal contours in the available sources [1] so that, considering their positions, it is currently not possible to precisely determine which of the two flags corresponds to Senj: red with a white disc, or a vertical black-white bicolor (in fact, the color which now looks black has probably darkened by age); both flags are triangular. On the other hand, a vertical white-gold bicolor from an anonymous portolan from the 15th century (*Huntington Library, ***San Marino***, ***California****) [2, 3] is precisely placed, it is rectangular in shape with a greater number of pointed tongues at the fly end; the white field is charged by a disc in gold (now mostly lost), and the gold field bears a red cross (fig. 1). This variant of the design, the only one with charges on both fields, is based on the arms of Bosnia from some extant copies of the* Book of the Knowledge *[4, 5], which also represents a possible source for the flag of Šibenik in some portolans (see Part 2, GiZ 22). Lastly, in a 1500 map (*Naval Museum, ***Madrid****)* ***Juan de la Cosa*** *depicted a simple vertical white-red bicolor whose shape cannot easily be determined in the available sources [6, 7], partly because it is not drawn precisely: the field is approximately square, with a fly which is either trapezoidal or with rounded corners.*

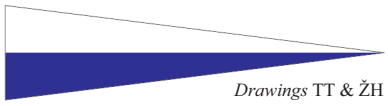
Flag of Šibenik

As well as in almost all other cases (see Part 2), ***Šibenik*** *was also marked by a flag in gold, with a white disc bearing a red cross. On the anonymous portolan from the 15th century (*Huntington Library*) [2, 3], the flag is rectangular, with a greater number of pointed tongues at fly end, just like the flag of Senj (see above), and is placed as precisely (fig. 1). On the portolan [8] made by* ***Giacomo Russo*** *in 1528 (*Birmingham Museum and Art Gallery*), the shape is rectangular, but drawn insufficiently precisely to tell if the corners should be rounded; still that seems to be an error, because they differ from each other, which is the case with many other flags on the same map – there are even such flags for which one corner is rounded and the other is not. On the other hand, it is clearly visible that the flag is actually placed off Zadar, a frequent error on portolans from this period (see Part 2).*

Plavo-bijela zastava (Neretva i Dubrovnik) i njene novootkrivene varijacije

Na najstarijim kartama iz ove grupe, zastava je postavljena kod ušća **Neretve**, dok kasnije dolazi do njenog premještanja kod **Dubrovnika**, tipično za konkretan period u kojem su nastale (v. dio 3, GiZ 23). Međutim, na nekim od njih se pojavljuju varijacije nacrta. Tako je na anonimnom portolanu iz 1410. (*Nacionalna knjižnica Francuske*) prikazana bijelo-plava horizontalna dvobojnica umjesto uobičajene raščetvorene zastave [1]; oblik je trokutast (sl. 2). Na anonimnom portolanu iz 15. stoljeća (*Knjižnica Huntington*) [2, 3], zastava je pravokutna, sa većim brojem jezičaka na slobodnom kraju, koji se izgleda završavaju kuglicama; međutim, bijela/srebrna boja je ovdje zamijenjena zlatnom, dok je drugu boju teško utvrditi, budući da je izblijedila do svijetlosive (sl. 1) – opcije su plava i crna, koje su na nekim drugim zastavama sa iste mape izblijedile na sličan način. Juan de la Cosa je na portolanu iz 1500. godine (*Pomorski muzej*, Madrid) prikazao raščetvorenu bijelo-plavu zastavu, na kojoj se plava boja vremenom promijenila tako da danas u raspoloživim izvorima izgleda gotovo zeleno [6, 7]; po obliku je slična zastavi Senja s iste mape (v. naprijed), samo je nešto izduženija, pri čemu se oblik završetka ni ovdje ne može jasno odrediti zato što je neprecizno nacrtana.

Zamjena srebrne boje zlatnom se ponekad događala i na portolanima na kojima ova zastava označava Dubrovnik. Tako je **Andrea Benincasa** u atlasu iz 1476. (*Knjižnica Sveučilišta u Ženevi*) prikazao kvadratnu zastavu, raščetvorenu plavo-zlatno [9, 10, 11]. Na portolanu koji je **Grazioso Benincasa** izradio 1482. (*Knjižnica Sveučilišta u Bologni*) [12, 13], boje su potamnjele toliko da se teško razaznaju, ali se ipak može zaključiti da je zastava srebrno-plava. Oblik je pravokutan, kao i kod zastave koju je **Judah ibn Zara** (*Jehuda Abenzara*) prikazao 1487. (*Vatikanska apostolska knjižnica*) [13], samo što se tamo jasno prepoznaje bijela boja umjesto srebrne, dok je plava opet potamnjela do gotovo crne. Ova zastava je prikazana s naličja (s „lijevim kopljem“), isto kao i ona koju je Andrea Benincasa prikazao 1508. (mapa u *Vatikanskoj apostolskoj knjižnici*) [13], samo što je ova druga kvadratnog oblika, dok su boje i njihov raspored isti. I Giacomo Russo [8] je prikazao zastavu s naličja 1528. (*Muzej i umjetnička galerija*, Birmingham), raščetvorenu plavo-bijelo, pravokutnog oblika s lučnim završetkom (sl. 3). Kartograf koji se potpisao samo kao **Angelus** je 1575. u **Marseilleu** [14] izradio atlas (*Nacionalna knjižnica Francuske*), u kojem je zastava ponovo plavo-zlatna, kvadratnog oblika (sl. 4), dok je **Domingo Villarroel** [15] na mapi iz 1577. (*Knjižnica Sveučilišta Yale*) s naličja prikazao zastavu u obliku vrlo dugačkog rascijepljenog plamenca, čiji kompaktni dio je raščetvoren bijelo-plavo, dok su oba repa bijela (sl. 5). Na kraju, važno je istaći i da su posljednja trojica kartografa, za razliku od ostalih, zastavu prikazali kako se vijori nad prepoznatljivo naslikanim gradom sa karakterističnim prikazom luke.

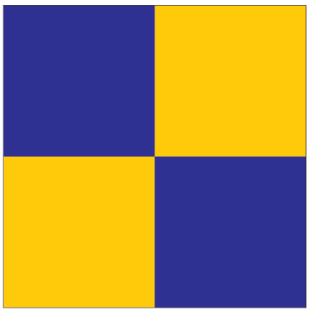

Drawings TT & ŽH

2. Neretva,
Anonym, 1410.

3. Dubrovnik, Giacomo Russo, 1528.

4. Dubrovnik,
Angelus de Massilia, 1575.

5. Dubrovnik,
Domingo Villarroel, 1577.

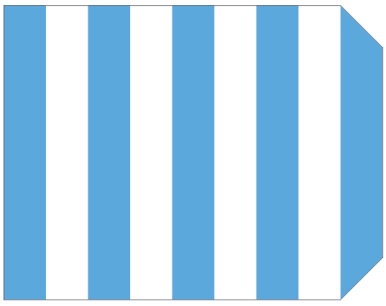
Blue-White Flag (Neretva and Dubrovnik) and its newly discovered variations

*On the oldest charts from this group, the flag is placed at the mouth of the **Neretva River**, while it was relocated to **Dubrovnik** later, typical for the particular period in which they were created (see Part 3, GiZ 23). However, the variations of design appear on some of them. Thus on the anonymous portolan from 1410 (*National Library of France*), a white-blue horizontal bicolor is depicted instead of the usual quartered flag [1]; the shape is triangular (fig. 2). On the anonymous portolan from the 15th century (*Huntington Library*) [2, 3], the flag is rectangular, with a greater number of tongues at fly end, which seem to end with small balls; however, the white/silver color is replaced with gold, while the other color is hard to determine, because it has faded to light gray (fig. 1) – the options are blue and black, which have faded in a similar way on some other flags from the same map. On the portolan from 1500 (*Naval Museum, Madrid*) Juan de la Cosa depicted a quartered white-blue flag, on which the blue color has changed over time so that in available sources it now looks almost like green [6, 7]; its shape resembles the flag of Senj from the same map (see above), only more oblong, while the shape of the fly cannot be clearly determined because it is drawn imprecisely.*

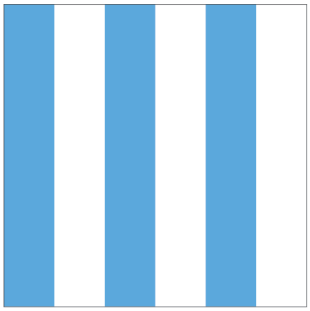
*Replacing silver with gold also sometimes happened in the portolans on which this flag marks Dubrovnik. **Andrea Benincasa** thus depicted a square flag, quartered blue-gold, in the atlas from 1476 (*Geneva University Library*) [9, 10, 11]. On the portolan made by **Grazioso Benincasa** in 1482 (*Bologna University Library*) [12, 13], the colors have darkened so much that they are hardly discernible, still it can be concluded that the flag is silver-blue. The shape is rectangular, as that of the flag which **Judah ibn Zara** (*Jehuda Abenzara*) depicted in 1487 (*Vatican Apostolic Library*) [13], only the white color is clearly recognizable there instead of silver while the blue has darkened again to almost black. The reverse of this flag is depicted ("sinister hoist"), as well as of the one which Andrea Benincasa depicted in 1508 (map in the Vatican Apostolic Library) [13], only the latter is square, while the colors and their arrangement are the same. Giacomo Russo [8] also depicted the reverse of the flag in 1528 (Birmingham Museum and Art Gallery), quartered blue-white, rectangular with an enarched fly (fig. 3). The cartographer who signed his name as simply **Angelus** compiled an atlas in **Marseille** [14] in 1575 (National Library of France), in which the flag is again blue-gold, square-shaped (fig. 4), while on the map from 1577 (Yale University Library) **Domingo Villarroel** [15] depicted the reverse of a flag shaped like a very long swallow-tailed pennant, whose compact part is quartered white-blue, while both tails are white (fig. 5). In the end, it is important to also note that the last three of those cartographers, unlike the others, depicted the flag as flying over the recognizably depicted city with a distinctive depiction of the harbor.*

Zastava Dubrovnika

Složena povijest prikaza zastave Dubrovnika (v. dio 4, GiZ 24) postaje još složenija s naknadno otkrivenim prikazima, zahvaljujući novim kombinacijama gradskog grba i bivše zastave Neretve. Prvu od ovih je u 16. stoljeću prikazao **Vesconte Maggiolo** [15] na svom portolanu nepoznate godine izrade (*Knjižnica Sveučilišta Yale*): iznad prikazanog grada vijori se plava zastava sa četiri bijele vertikalne pruge; oblik zastave je pravokutnik, nepravilno nacrtan, isto kao i kod mnogih drugih zastava sa iste mape koje očigledno treba da budu pravokutne, pa se isto može s nekom sigurnošću pretpostaviti i u ovom slučaju; završetak trapezoidnog oblika se, međutim, jasno raspoznaje, isto kao i na nekoliko drugih prikazanih zastava (sl. 6). I **Giacomo Maggiolo** je 1553. (*Knjižnica Sveučilišta Yale*) prikazao sličnu zastavu iznad grada [15], ali ona je ovdje kvadratnog oblika, sa šest plavo-bijelih vertikalnih pruga; plave pruge se čine vidljivo užim od bijelih, ali se može zaključiti da je trebalo da budu jednake širine, pošto su diobne linije veoma krivudave, ali njihove početne i krajnje točke su ravnomjerno raspoređene (sl. 7).

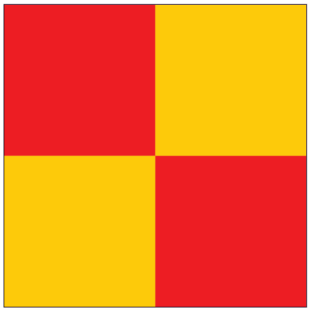

6. Dubrovnik,
Vesconte Maggiolo, 16. st. | *16th c.*

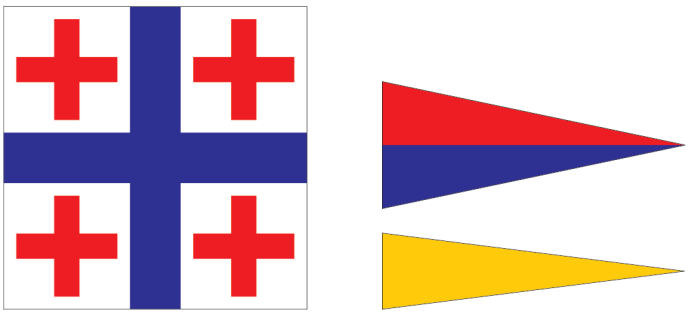
7. Dubrovnik,
Giacomo Maggiolo, 1553.

Zamjena plave boje crvenom na bivšoj zastavi Neretve je ovdje otkrivena samo dva puta: na mapi koju je 1603. izradio **Francesco Oliva** (*Nacionalna knjižnica Francuske*) [6, 16], zastava iznad grada je pravokutna, raščetvorena crveno i srebrno (potamnjelo do gotovo crne), dok je **João Teixeira Albernaz** na mapi izrađenoj oko 1640. otišao korak dalje (*Knjižnica luke Toulona*), zamijenivši na kvadratnoj zastavi prikazanoj s naličja i srebrnu boju zlatnom (sl. 8); za razliku od Olive, on nije slikao gradove na svojoj mapi [17].

8. Dubrovnik,
João Teixeira Albernaz, c. 1640.

Prikaz Dubrovnika na portolanu koji je **Pedro Reinel** [18, 19] izradio 1535. (*Nacionalni pomorski muzej*, **Greenwich**) razlikuje se od svih ostalih ne samo po tome što je nad gradom istaknuto više zastava, već i što se one ne pojavljuju nigdje drugdje (sl. 9): dva plamenca istaknuta zajedno (crveno-plavi, horizontalno razdijeljen, iznad jednobojnog zlatnog) vjerojatno nemaju posebno značenje, budući da su zastave sa sličnim nacrtima razbacane preko cijele mape; ni bijela kvadratna zastava sa plavim križem između četiri crvena križića uopće ne liči na zastave kakve je Dubrovnik koristio; međutim, ona ima sličnosti sa grbovima Neretve prikazanim u nekim od sačuvanih primjeraka *Knjige poznavanja* umjesto purpurno-bijele raščetvorene zastave opisane u tekstu [4], a koji također nose križ između četiri križića, iako boje polja i svih figura variraju, isto kao i oblik križa. Moguće je, stoga, da se ova zastava temelji na nekoj od slika poznatih iz *Knjige poznavanja* i kao takva predstavlja još jedan primjer pripisivanja znamenja Neretve Dubrovniku.

9. Dubrovnik,
Pedro Reinel, 1535.

Zastava Splita

Jedini portolan u ovoj grupi na kojem je **Split** označen zastavom je onaj koji je Giacomo Russo [8] izradio 1528. (*Muzej i umjetnička galerija*, Birmingham). Kao i na svom kasnijem djelu iz 1550. (v. dio 6, GiZ 27), on je prikazao crvenu pravokutnu zastavu sa zlatnim orlovim krilom – grbovni barjak knezova **Bribirskih**, s djelomično izmijenjenim bojama (zlatno krilo umjesto crnog). Od kasnijeg prikaza, ovaj se razlikuje samo u nekoliko detalja kao što je broj pera. Zastava je ovdje u stvari postavljena kod Trogira, čije ime je također ispisano crvenim (*Tragoro*), ali portolan iz 1550. je nedvosmisleno dodjeljuje Splitu.

Flag of Dubrovnik

The complex history of depictions of the flag of Dubrovnik (see Part 4, GiZ 24) becomes even more complex with subsequently discovered depictions, thanks to new combinations of the city arms and the former flag of Neretva. The first of these was depicted by ***Vesconte Maggiolo*** *in the 16th century [15] on his portolan of an unknown year (*Yale University Library*): the blue flag with four white vertical stripes is flying above the city; the flag is rectangular, drawn irregularly, as are many other flags from the same map which are obviously meant to be rectangular, so the same may be safely assumed in this case as well; the trapezoidal ending, however, is clearly discernible, as well as on several other flags depicted (fig. 6). In his 1553 work,* ***Giacomo Maggiolo*** *(*Yale University Library*) depicted a similar flag above the city [15], but it is square here, with six blue-white vertical stripes; the blue stripes seem to be visibly narrower than white ones, but it may be concluded that they were supposed to be equally wide, because the partition lines are very winding, and their starting and ending points are evenly spaced (fig. 7).*

Replacing the blue with red on the former flag of Neretva was found here only twice: on the map made by ***Francesco Oliva*** *in 1603 (*National Library of France*) [6, 16], the flag above the city is rectangular, quartered red and silver (darkened to almost black), while* ***João Teixeira Albernaz*** *went one step further on the map he made c. 1640 (*Library of the Port of Toulon*), having also replaced silver with gold on the square flag shown from the reverse (fig. 8); unlike Oliva, he did not depict the cities on his map [17].*

The depiction of Dubrovnik on the portolan which ***Pedro Reinel*** *[18, 19] made in 1535 (*National Maritime Museum, ***Greenwich***) differs from all others not only in that several flags are hoisted over the city, but also in that they do not appear anywhere else (fig. 9): two pennants hoisted together (red-blue, divided horizontally, above a plain gold one) probably have no particular meaning, because flags with similar designs are scattered all over the map; neither does the square white flag with blue cross between four red crosslets look like the flags Dubrovnik used; however, it has similarities with the arms of Neretva depicted in some extant copies of the* Book of the Knowledge, *instead of the purple-white quartered flag described in the text [4], which also bear a cross between four crosslets, although the tinctures of field and all charges vary, as well as the shape of cross. It is therefore possible that this flag is based on some of the depictions known from the* Book of the Knowledge *and, as such, it represents another instance of attributing the symbol of Neretva to Dubrovnik.*

Flag of Split

The only portolan in this group on which ***Split*** *is marked by a flag is the one which Giacomo Russo [8] made in 1528 (*Birmingham Museum and Art Gallery*). As on his later work of 1550 (see Part 6, GiZ 27), he depicted a red rectangular flag with an eagle wing in gold – the banner of arms of the dukes of* ***Bribir****, with colors partly changed (a wing of gold instead of black). From the later depiction, this one differs only in several details such as the number of feathers. The flag is actually placed here off Trogir, whose name is also inscribed in red (as* Tragoro*), but the portolan from 1550 clearly assigns it to Split.*

Zastave nad Rijekom

Kao ni za ranije opisane zastave (v. dio 6), ni za novootkrivene (obje mape iz *Nacionalne knjižnice Francuske*) se ne može reći da predstavljaju sam grad, ali razlog je ovdje taj što se njihov nacrt ne može utvrditi. Zastava koju je **Giorgio Sideri**, zvani **Callapoda**, prikazao 1565. [6, 20] je pravokutnog oblika sa lučnim završetkom. Od boja su preostali samo tragovi; jedna od njih je crvena, a druga bi mogla biti ili zlatna ili srebrna. Na portolanu koji je 1603. izradio Francesco Oliva [6, 16], zastava je pravokutna i potamnjela do gotovo crne, tako da se nikakvi drugi detalji ne mogu utvrditi. Prvobitno polje je moglo biti srebrno, što se može zaključiti usporedbom sa drugim zastavama s mape, na kojima je srebrna boja slično potamnjela, dok se zlatna boja, koja se na nekim drugim kartama izmijenila tako da se više ne razlikuje od srebrne, ovdje dobro održala.

Flags over Rijeka

As with the flags described earlier (see Part 6), the newly discovered ones (both maps from the National Library of France*) cannot be said to represent the city itself, but the reason here is that their design cannot be determined. The flag which* ***Giorgio Sideri****, called* ***Callapoda****, depicted in 1565 [6, 20] is rectangular with an enarched fly. Only traces of colors have remained; one of them is red, and the other might be either gold or silver. On the portolan made in 1603 by Francesco Oliva [6, 16], the flag is rectangular and darkened to almost black, so no other details can be determined. The original field might have been silver, which may be concluded by comparing with the other flags from the map, on which the silver color has darkened similarly, while the gold, which has changed on some other charts so that it no longer differs from silver, has endured well here.*

Errata za 7. dio

U prošlom nastavku ovog niza priloga tehničkom je greškom ispod slike 5 napisano *Kotor, Joan Oliva, 1594.*, a treba stajati *Kotor, Anonym, 1550-60.* Ispričavamo se autoru i čitateljima.

Errata for Part 7

In the previous installment of the series, due to a technical omission, in the caption of Figure 5 where it stood Kotor, Joan Oliva, 1594. *it should read* Kotor, Anonym, 1550-60. *We appologize to the author and our readers.*

[1] *Anonymous map from 1410*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp04200
[2] Portulanos blog – Siglos XIV y XV, http://butronmaker.blogspot.com/2008/02/siglos-xiv-y-xv.html
[3] Digital Scriptorium website, http://ds.lib.berkeley.edu/HM01548_43
[4] *Book of the Knowledge of all the Kingdoms, Lands, and Lordships that are in the World, and the Arms and Devices of each Land and Lordship, or of the Kings and Lords who possess them*. London: Hakluyt Society, 1912
[5] Munich DigitiZation Center website – Digital copy of „El libro del conoscimiento de todos los reinos“, Manuscript Z, http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0009/bsb00091708/images/index.html
[6] Donald Wigal: *Historic Maritime Maps (Used for Historic Exploration) 1290-1699*, Parkstone Press, New York, 2000.
[7] *Map of Juan de la Cosa*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_de_la_Cosa
[8] *Map of Giacomo Russo from 1528*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Navigational_Map_of_Europe_-_1885P1759.jpg
[9] *Atlas of Andrea Benincasa*, Facsimile Finder website, https://facsi.ms/facsimiles/atlas-of-andrea-benincasa-facsimile
[10] *Atlas of Andrea Benincasa*, Ziereis Facsimiles website, https://www.facsimiles.com/facsimiles/atlas-of-andrea-benincasa
[11] *Atlas of Andrea Benincasa*, Millennium Liber website, http://millenniumliber.com/?page_id=3531&lang=en
[12] *Map of Grazioso Benincasa from 1482*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/ File:Grazioso_Benincasa._Biblioteca_Universitaria,_Bolonia.1482.jpg
[13] Mapas fuera de su tiempo: Las conclusiones del Prof. Hapgood, *Cronica de Atlantis*, https://cronicadeatlantis.blogspot.com/2017/01/mapas-fuera-de-su-tiempo-las.html
[14] Atlas of Angelus de Masilia (1575), Gallica digital library, 5v-6r, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55002477x/f8.item
[15] Yale University Library Web site, https://brbl-dl.library.yale.edu/vufind/Search/Results?lookfor=portolan&type=AllFields&submit=Find&limit=16&sort=relevance
[16] Genova, ritratto storico da antiche e moderne fonti - 08. Dall'anno 1600 al 1699, Filippo Giunta's website, http://www.giuntafilippo.it/genova-2/1600-1699-2/
[17] University of Coimbra website, https://www.uc.pt/fluc/coimbra-marrakech/indexfr/sources/icono/exposition
[18] *Map of Pedro Reinel from 1535*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp03800
[19] *Map of Pedro Reinel from 1535*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1535_pedro_reinel_atlantic_nord_02.jpg
[20] *Maps of Giorgio Sideri*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Giorgio_Sideri

Blijesci

Flashes

Sarajevski policajac podigao zastavu iz ruševina

Razrušenoj **Petrinji** u potresu 29. prosinca 2020. priskočili su u pomoć mnogi. Među njima bila je i policijska *Jedinica za intervenciju i podršku Direkcije za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine* iz **Sarajeva**. Fotografije njezinog pripadnika u odori, koji s poštovanjem podiže hrvatsku zastavu iz ruševina i odlaže je uz vrata kuće ubrzo su osvojile društvene mreže. *Radio Sarajevo* objavilo je nakon nekoliko dana njegov identitet, bio je to zapovjednik Jedinice Samir Mirvić iz Sarajeva.

(slobodnadalmacija.hr, 11.1.2021.)

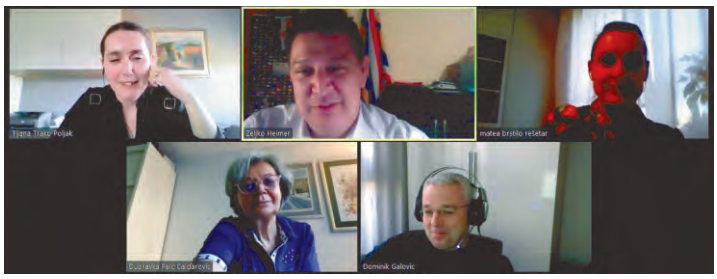
A Sarajevo Policeman Raised a Flag from the Rubble

Many came to help after the destruction in the town of ***Petrinja*** *in the earthquake on 29 December 2020. Among them was the* Police Unit for Intervention and Support of the Directorate for Coordination of Police Bodies of Bosnia and Herzegovina *from* ***Sarajevo****. Photos of a member in uniform, respectfully lifting the Croatian flag from the rubble and placing it by the house door, soon spread over social media.* Radio Sarajevo *announced his identity a few days later; the commander of the unit,* ***Samir Mirvić*** *from Sarajevo.*

(slobodnadalmacija.hr, 11.1.2021.)

Sjednica Predsjedništva

Predsjedništvo HGZD-a održalo je videokonferencijsku sjednicu 4. svibnja 2021. u znak obilježavanja 15. godišnjice osnivanja Društva, tijekom koje je razmatralo planove i mogućnosti djelovanja otežanim okolnostima. Predsjedništvo je donijelo odluku da se Skupština Društva za 2021. održi korištenjem videokonferencijske veze te da se obilježavanje 15. obljetnice upriliči tijekom 6. kongresa hrvatskih povjesničara na Svjetski veksilološki dan 1. listopada u Rijeci.

HGZD Presidency Session

The HGZD Presidency held a videoconference session on 4 May 2021 to mark the 15th anniversary of the Society establishment, during which it discussed plans and options for dealing with difficult circumstances. The Presidency decided to hold the HGZD General Assembly for 2021 using videoconferencing and to mark the 15th anniversary during the 6th Congress of Croatian Historians on the World Vexillology Day on 1 October in Rijeka.

Festival umjetničkih zastavica Zagreb – FUZZ: *Identitet Europe*

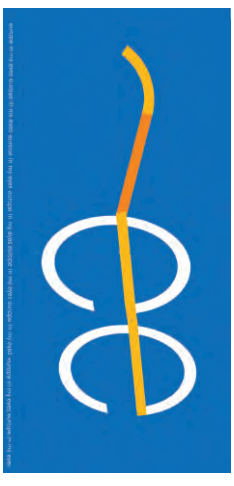
Od 10. do 20. kolovoza 2020. godine u glavnom gradu **Hrvatske** održao se **Festival umjetničkih zastavica Zagreb** (FUZZ), jedinstveni festival zastava maloga formata ovakve vrste u **Europi**. Vrlo vrijedni, originalni umjetnički radovi izrađeni su u najrazličitijim tehnikama i mogli su se vidjeti na sljedećim lokacijama: *Trgu bana Josipa Jelačića* (početak *Bakačeve*), *Zrinjevcu*, *Europskom trgu* i *Ulici Augusta Cesarca*. Tema ovogodišnjeg festivala bila je *Identitet Europe (Europa intimno)*, a svaki je autor, kroz likovnu interpretaciju, prikazao svoje viđenje Europe danas.

Međunarodni festival umjetničkih zastavica kontinuirano je djelovao 11 godina u sklopu **Međunarodnog uličnog festivala *Cest is d'Best***. Festival se 2020. godine, uz podršku **Turističke zajednice grada Zagreba**, **Grada Zagreba** i umjetničke skupine **Kraljevi ulice**, odvojio od festivala *Cest is d'Best* i postao samostalan pod novim nazivom FUZZ.

U užem centru izloženo je 260 umjetničkih zastavica iz 20-ak zemalja svijeta. Ove se godine, usprkos epidemiji koronavirusa COVID-19, prijavilo 45 umjetnika s 52 umjetničke zastavice iz 13 zemalja (**Argentine**, **Bosne i Hercegovine**, **Crne Gore**, **Finske**, Hrvatske, **Indije**, **Italije**, **Kanade**, **Rusije**, **SAD**-a, **Slovenije**, **Srbije** i **Urugvaja**). To je najveći broj prijavljenih umjetnika i pristiglih radova u zadnjih jedanaest godina. Nove zastavice bile su izložene između stabala na *Zrinjevcu*. Na ostalim su lokacijama, između uličnih svjetiljki i stupova, izložene zastavice s prošlogodišnjim temama i motivima koje su kreirali brojni poznati slikari, akademski umjetnici i profesori likovne kulture. Tema ovogodišnjeg natječaja inspirirana je predsjedanjem Republike Hrvatske **Vijećem Europske unije**. Umjetnici su, potaknuti vlastitim senzibilitetom, prikazali svoje viđenje Europe danas: kroz umjetnost, prostor, vrijeme, raznolikost, kulturu, tehnologiju, građevine, predmete i dr. Tražila se autorova vizija identiteta Europe – što nam daje, što oduzima, kako se može svesti na simbol ili znak.

Stručni ocjenjivački sud u sastavu: mr. sc. **Nikola Albaneže**, povjesničar umjetnosti i likovni kritičar; doc. prof. dr. art. **Lucija Labaš**; mr. sc. **Branka Hlevnjak**, povjesničarka umjetnosti i likovna kritičarka; doc. prof. dr. sc. **Enes Quien**, povjesničar umjetnosti i likovi kritičar i dr. art. **Dijana Nazor Čorda**, dodijelio je tri nagrade i jednu pohvalu. Prvu nagradu dobila je **Katarina Lauš** iz Zagreba za zastavicu *EU maskica zastavica*. Autorica je vješto na platnu s lica naslikala zelenu zaštitnu masku, a s naličja europsku zastavu. Drugu nagradu dobila je dr. art. **Ulkuniemi Seija** iz Finske za zastavicu pod nazivom *Multi-coloured Democracy*. Umjetnica, kroz akromatski fotografski autoportret, prikazuje boje spektra, to jest dugu iz koje izranja riječ demokracija kojim šalje svoju poruku ujedinjene Europe. Treća nagrada pripala je našem proslavljenom dizajneru **Borisu Ljubičiću** iz Zagreba, za rad *EUROPE in my eyes*. U svom prepoznatljivom stilu te promišljenom, duhovitom porukom kroz EU naočale odgovara na temu identiteta

Zagreb Art Flags Festival – FUZZ: Identity of Europe

*The **Zagreb Art Flags Festival** (FUZZ) was held in the **Croatian** capital from 10 to 20 August 2020, as a unique display of small-format flags of its kind in **Europe**. Valuable, original artworks made in various techniques could be seen in these locations:* Jelačić Square *(the beginning of the* Bakač Street*)*, Zrinjski Square, Europe Square *and* Cesarec Street. *The annual topic was the* Identity of Europe (Europe Intimately)*, and each designer presented his own interpretation of his view of Europe today.*

*The International Art Flag Festival had been held for 11 years as part of the **International Street Festival** **Cest is d'Best**. In 2020, with support of the **Zagreb Tourist Board**, the **City of Zagreb**, and the **Kings of Street** art group it separated from the* Cest is d'Best *festival and became an independent event under the new name FUZZ – Zagreb Art Flags Festival.*

*In its 12th iteration, some 260 art flags from 20+ countries were exhibited in the very core of Zagreb. This year, in spite of the COVID-19 pandemic, 45 artists with 52 artworks participated from 13 countries (**Argentina**, **Bosnia and Herzegovina**, **Montenegro**, **Finland**, Croatia, **India**, **Italy**, **Canada**, **Russia**, **USA**, **Slovenia**, **Serbia**, and **Uruguay**). That is the biggest number of works and artists ever. The newly acquired flags were displayed between the trees at the* Zrinjevac Square. *Flags from previous years' topics created by numerous known painters, academic artists and art professors ornamented other locations between lampposts and other columns. The topic this year was inspired by the Croatian presidency of the **Council of European Union**. The artists, guided by their own sensibilities, depicted their own vision of Europe today; though art, space, time, diversity, culture, technology, buildings, objects, etc. Visions of European identity were sought – what we get, what we lose, how we subsume it to a symbol or a sign.*

*The expert jury included MSc **Nikola Albaneže**, art historian and critic; Prof. **Lucija Labaš**, docent; MSc **Branka Hlevnjak**, art historian and critic; Prof. **Enes Quien**, docent, and Dr. Art. **Dijana Nazor Čorda**. Three awards and a commendation were granted. The 1st prize went to **Katarina Lauš** from Zagreb for her work* EU mask flag. *On canvas, she had painted a green face-protection mask on the obverse and the EU flag on the reverse. The 2nd prize went to Dr. Art. **Ulkuniemi Seija** from Finland for her work* Multi-coloured Democracy. *She presented a colorless self-portrait photo with a rainbow issuing the word Democray. The 3rd prize went to the renowned designer **Boris Ljubičić** from Zagreb, for the work* EUROPE in my eyes. *In his recognizable style, he sent a humorous message through the EU glasses. A citation was given to **Aleksandar Bunčić** from Serbia for his abstract work* Europa intimno *connecting irregular geometric shapes suggesting unity and interconnection of the EU. A special organizer's prize was awarded to **Vilko Žiljak**, a scientist and artist, for his interesting and valuable work*

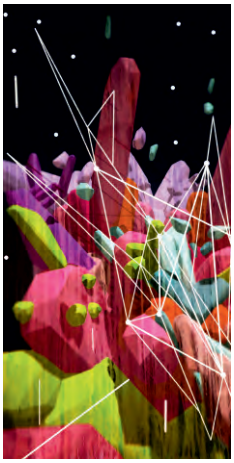

Europe. Pohvalu je dobio **Aleksandar Bunčić** iz Srbije za apstraktan rad *Europa intimno* na kojem nepravilna geometrijska tijela povezuju bijele linije koje sugeriraju zajedništvo i povezanost Europske unije. Posebna pohvala organizatora pripala je znanstveniku i umjetniku **Vilku Žiljaku** iz Zagreba za zastavicu *Bézier 20*. On likovno zanimljivim rješenjima, prikazuje kartu Europske unije kao raster raznobojnih skladnih linija kojima sugerira jedinstvo i povezanost u ekonomskoj i političkoj uniji.

Počasni gost umjetnik bio je svestrani suvremeni hrvatski likovni umjetnik, ugledni keramičar iz Zagreba, **Hanibal Salvaro**. Predstavio se trima upečatljivim radovima svojih poznatih projekata i izložbi. Na plavim poleđinama, bez suvišnih detalja, izložio je svoje prepoznatljive plakate: *Ladica*, *Exat 70* i *5. hrvatski trijenale keramike*.

Logo festivala, reklamnu zastavicu i veliki banner dizajnirao je Boris Ljubičić koji je na prvom Festivalu umjetničkih zastavica 2009. dobio prvu nagradu.

Dvotjednim festivalom Zagreb je predstavio atraktivnu izložbu na otvorenom, a namjera je da FUZZ postane višegodišnji turistički proizvod i najveći festival umjetničkih zastavica u Europi. Festival zastavica pokrenula je potpisnica teksta 2009. godine koja je bila voditeljica projekta i kustosica zbirke, a 2020. postaje umjetnička direktorica ovog jedinstvenog festivala malog formata u Hrvatskoj, koji od 2010. ima i međunarodni karakter. Budući da se Festival umjetničkih zastavica održava uzastopno već dvanaest godina, u njegovom se fundusu sada nalaze 492 zastavice.

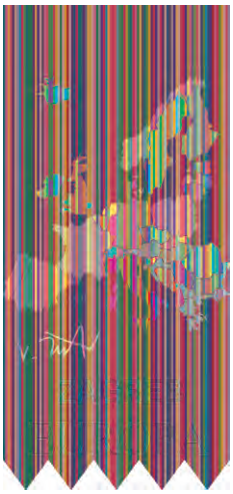
Ovakva umjetnička djela, koja su izložena svim vremenskim uvjetima, zahtijevaju stalnu brigu pa se zbog različitih oštećenja po potrebi svake godine stručno i konzerviraju-restauriraju. Time se pokazuje adekvatna briga koja je neophodna za ovaj fundus umjetnina koji nas svojim ostvarenjima raduje i doprinosi urbanoj, uličnoj pozitivnoj atmosferi grada. Zastavice raznolikih boja izrađene u najrazličitijim tehnikama umjetnički obogaćuju, uveseljavaju i doprinose turističkoj ponudi grada.

Vjerujemo da bi ovaj Festival, uz potporu Grada Zagreba i Turističke zajednice, mogao biti prepoznat kao art park zastavica i van granica *Lijepe naše*, regije, ali i Europe.

Bézier 20. *He depicted the EU map through a raster of multicolored harmonious lines suggesting unity and it importance in the economic and political integration.*

The guest of honor this year was a multitalented Croatian artist, a renowned chemist from Zagreb, ***Hanibal Salvaro****. He presented three striking works based on his projects and exhibitions. On blue background, without excessive details he showed his recognizable posters:* Ladica, Exat 70 *and* 5. hrvatski trijenale keramike.

The festival logo, an advertising flag, and a large banner were designed by Boris Ljubičić, who had received the 1st prize at the very first festival in 2009.

For two weeks the festival presented Zagreb an attractive exhibition in its streets and squares. In years to come it will become a regular tourist attraction and the largest art flags event in Europe. The festival was initiated in 2009 by Dijana Nazor Čorda, who served as project leader and custodian of the growing collection and in 2020 became the director of the unique event in Croatia. Having gone international in 2010, the festival has collected a total 492 art flags so far over its 12 years.

Such artworks, displayed in every weather condition, require constant care and must be professionally restored each year to repair various forms of damage. This care is required to allow the collection to continue to bring joy and produce a specific urban positive atmosphere of the city. Produced in different techniques and media, colorful flags enrich, entertain, and contribute to the city's tourist ambience.

We believe that this festival, with the support of the City of Zagreb and the Tourist Board, might be recognized as the art flag park even beyond the borders of Croatia, the region, and even Europe.

Matija Horvat

Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (8)

Zastave iz doba Matije Korvina, Jagelovića i Maksimilijana I. Habsburga

Druga polovica 15. stoljeća u mađarskoj i hrvatskoj povijesti, unatoč sve većoj osmanlijskoj prijetnji, predstavlja vrijeme rasta i jačanja samog zajedničkog Kraljevstva. Razdoblje je to vladavine **Matije Korvina** (vladao 1458. – 1490.), sina poznatog vojskovođe **Janoša Hunjadija** (Sibinjanin Janko), koji je stabilizirao državu, učvrstio kraljevsku vlast, suzbijao samovolju i moć velikaša te podupirao srednje i niže plemstvo, promovirao kulturu… O njegovim dostignućima i prednostima njegove vlasti moglo bi se i ispisano je nekoliko knjiga i znanstvenih radova. No, razdoblje njegove vladavine obilježit će i mnogi ratovi, što protiv **Osmanlija**, što protiv **Svetog Rimskog Carstva**, koje je više-manje uspješno vodio. Jednu od glavnih odlika vojne strane njegove vladavine predstavlja uspostavljanje stajaće vojske, koja će kasnije dobiti naziv *Crna vojska* ili *Crne čete/legija*, sastavljene mahom od stranih plaćenika (većinom Nijemaca i Čeha), te stvaranje obrambenog pojasa prema Osmanlijskome Carstvu, koji će postati zametkom kasnije **Vojne krajine**. Taj pojas, na hrvatskoj strani, činile su Senjska kapetanija te Jajačka i Srebrenička banovina, u čijim su utvrdama služili plaćenici koje je financirala Kruna.

Korvinove vojne reforme „pratila“ je i veksilologija, jer po prvi put jezgru vojske nisu činili samo plemići i njihovi banderiji, već i vojnici koji su bili isključivo odani Kraljevstvu, odnosno kralju. Takvi vojnici nisu kretali u rat pod zastavama velikaša, plemića ili drugih veleposjednika i kako su svi oni imali zajedničkog „poslodavca“, za očekivati je svojevrsnu standardizaciju zastava koje bile nošene u bitkama.

Vijesti o tome možemo pronaći kod dvorskog povjesničara **Antonija Bonfinija** (umro 1502.) koji je na dvor Matije Korvina stigao 1486. godine, a pisanje svojeg djela „Povijest Ugarske“ (*Rerum Hungaricarum decades IV cum dimidia*) završio nakon njegove smrti (Bonfinijevo djelo bilježi događaje sve do 1495. godine). Opisujući opsadu i osvajanje **Bečkog Novog Mjesta** 1487. godine, Bonfini navodi kako je Korvin osobno organizirao vojsku i svakome odjelu odredio zapovjednika. Svaki odred vojske imao je i zastave: „najprije zastave kršćanske vjere, potom obitelji Korvin, zatim nepobjedivog ugarskoga naroda, i konačno Dalmatinskoga, Češkog kraljevstva i Juga“ (*Cuique agmini vexilla sua esse: ubi in primis Christianae fidei, mox Corvinae domus, deinde invictae gentis Ungaricae, postremo Dalmatici Boemicique regni & Australium insignia spectari.*)[1] Bonfijinev opis je prilično jasan, svaka postrojba u Korvinovoj vojsci nosila je zastavu s križem, simbolom kršćanske vjere, zastavu s obiteljskim grbom kralja, zastavu s grbom **Ugarske** te zastave s grbom **Dalmacije**, **Češke** i „Juga“.

Neke od tih zastava, ako ne i sve, zasigurno su morali isticati i banderiji velikaša te crkvenih prelata u bitkama koje su vodili u ime svoga kralja na raznim bojištima, od **Poljske** do **Bosne**. Nema sumnje kako su istima bili opremljeni i plaćenici u kraljevskoj službi, od onih u *Crnoj vojsci*, pa do onih koji su službovali kao stalna posada u utvrdama pojedinih obrambenih područja, kao što su Senjska kapetanija ili Jajačka banovina. Izgled većine tih zastava neće biti teško odgonetnuti.

Zastava „kršćanske vjere” je ona s prikazom križa, univerzalnog simbola kršćanstva. Kao izvor o bojama zastave može nam poslužiti crkvena freska s prikazom svetaca **Florijana** i **Jurja** iz 1478. godine, u mjestu **Poniky** u današnjoj **Slovačkoj**.[2] Sveci su prikazani kao vojnici u punome oklopu, a sveti Florijan drži bijelu zastavu sa zlatno obrubljenim crvenim križem. Njezin oblik je teže odrediti; pravokutna je oblika, a prema njezinu kraju omotanome oko svečeve ruke moglo bi se zaključiti kako je imala trokutasti završetak. [a]

Zastava dinastije Korvin svakako je bila identična Korvinovom grbu – plave boje sa crnim gavranom u sredini koji stoji na grani i drži zlatni prsten u kljunu. Oblik te zastave teško je odrediti. Ona se ne pojavljuje u slikovnim izvorima, a najbliže istoj bio bi prikaz trijumfalne povorke u **Beču** 1485. godine, kojoj je na čelu bio **Ivaniš Korvin**, nezakoniti Matijin

1 Bonfini, Antonio: *Rerum Ungaricarum decades quator, cum dimidia. His accessere Ioan. Sambuci Aliqout Appendices & Alia*, Hanau., 1606:643.

2 *Cf.* Hutka, Miroslav: Reflexia rytierstva v stredovekej sakralnej ikonografii na Slovensku, *RYTIERSTVO: element v živote stredovekeho človeka*, Trnava, KON-PRESS, 2005:81.

3 *Cf.* Nemet, Dražen: Pokušaj rekonstrukcije izgleda i osobnosti povijesne ličnosti:

Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th Centuries (8)

Flags from the Period of Mathias Corvin, Jagellons and Maximillian I Habsburg

*The second half of the 15th century in the Hungarian and Croatian history, was a period of growth and strengthening of the joint Kingdom, in spite of the ever-growing **Ottoman** threat. During this period **Mathias Corvinus** (reigned 1458–1490), son of a famed military leader **John** (Janos) **Hunyadi**, ruled. He stabilized the state, reaffirmed the royal position, suppressed insubordination and the power of magnates, supported the mid- and lower nobility, and promoted culture… His accomplishments and the advancements of his rule would fill several books and scientific papers. However, his rule was also characterized by several wars – some against Ottomans, some against the **Holy Roman Empire** – which he led with more or less success. A main characteristic of his military rule was establishment of standing armies, eventually called the* Black Army *or* Black Companies/Legion*, composed mainly of foreign mercenaries (mostly German and Czech), and formation of a defense belt against the Ottoman Empire, which became a seed of the latter **Military Border**. The belt, on the Croatian part, was made of the Senj Captainship and the Jajce and Srebrenica Banates; mercenaries paid by the Crown served in their fortresses.*

The Corvinus military reforms were "followed" by their vexillology. The army core was not made of nobility and their banderia*, but soldiers loyal solely to the Kingdom, i.e., the king. These solders would not go to war under the flags of magnates, nobleman, and other landowners, but as they had common "employer", a certain standardization level of flags carried into battles is to be expected.*

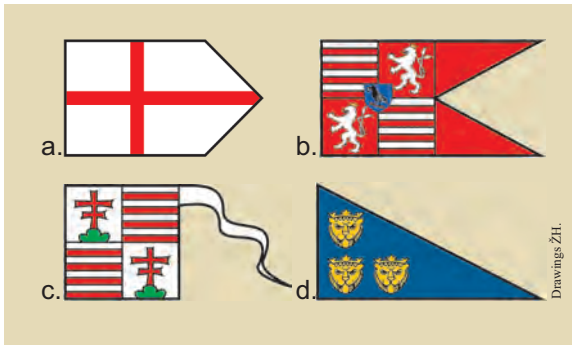
*Reports on that may be found in the writings of court historian **Antonio Bonfini** (d. 1502), who came to the Mathias Corvinus court in 1486. He finished his work "History of Hungary" (*Rerum Hungaricarum decades IV cum dimidia*) after the king's death (Bonfini recorded events until 1495). When describing the siege and capture of the **Wiener Neustadt** in 1487, he writes how Corvinus personally organized army and determined commander for each detachment. Each unit had flags: "first of all the flags of Christian faith, then those of the Corwinus family, followed by those of the invincible Hungarian people, and finally the Dalmatian and Bohemian Kingdom and of the South" (*Cuique agmini vexilla sua esse: ubi in primis Christianae fidei, mox Corvinae domus, deinde invictae gentis Ungaricae, postremo Dalmatici Boemicique regni & Australium insignia spectari.*)[1] Bonfini's description is quite clear: each unit of Corvinus army carried a flag with a cross, the symbol of Christian faith, a flag with the royal family arms, a flag with the Hungarian arms and flags with arms of Dalmatia, Bohemia, and the "South".*

*Some of these flags, if not the entire lot, must have been displayed also by the magnates' and ecclesiastic prelates' banderia in battles they fought for their king on various battlefields from **Poland** to **Bosnia**. There is no doubt that mercenaries in royal service would have been equipped with them, from those in the* Black Army *to those serving permanently in various defensive regional fortresses, such as in the Senj Captainship or the Jajce Banate. The design of most of these flags should not be difficult to determine.*

*The flag of the "Christian faith" is the one depicting a cross, the universal Christian symbol. As a source of its colors we may use a church fresco depicting Saints **Florian** and **George** in 1478 in the town of **Poniky** in today's **Slovakia**.[2] The saints are depicted in full armor and St. Florian carries a white flag with a red cross fimbriated in gold. Its shape is more difficult to determine; it is rectangular, while by its fly wrapped around the saint's hand it may be concluded that it may have triangular fly. [a]*

The Corvinus dynasty flag is certainly identical to the Corvinus arms – azure a raven sable standing on a branch with a golden ring in the beak (Latin corvus*: raven). The flag shape is a bit more difficult to determine. It is not shown in depictions, and the closest to it may be in the triumphal procession in **Vienna** 1485, headed by **John** (Janos, Ivaniš) **Corvinus**,*

sin.[3] Radi se o prikazu iz kodeksa u biblioteci *Corviniani* iz 1487. – 1490. godine, a koji je izradio firentinski majstor **Boccardino il Vechio**.[4] Ivaniš u ruci drži crvenu zastavu sa zlatnim linijama koja je najvjerojatnije trokutastog oblika, a jedan od članova povorke nosi raskoljenu zastavu na kojoj se nalazi kraljevski grb Matije Korvina: u sredini grb Korvina, u 1. i 4. polju grb Češke, a u 2. i 3. grb Mađarske (grede Arpadovića). Ova zastava nesumnjivo predstavlja kraljevski stijeg Matije Korvina, iako se ponegdje može pronaći pretpostavka kako je riječ o zastavi *Crne vojske*, dok ona koju drži Ivaniš je njegov osobni stijeg. Prema tome, zastava *Corvinae domus* mogla je biti ili trokutastog oblika ili raskoljena. [b]

Zastavu „ugarskog naroda“ je lako identificirati. U tzv. *Ugarskoj kronici* **Janoša Thuroczyja** (1435.-1488/9.) izdanoj 1488. godine, koji je služio kao notar dvaju kraljevskih sudaca za vrijeme Korvinove vlasti,[5] mogu se pronaći brojne ilustracije i iluminacije koje su pratile tekst o povijesti mađarskog naroda. Najranije verzije te kronike izdane su u **Brnu** i **Augsburgu**, a nekoliko različitih iluminacija u augsburškome izdanju se ponavljaju, tj. koriste se uz malene preinake kao prilog tekstovima koji opisuju različite i (često) vremenski udaljene događaje. U prizorima bitaka mađarska vojska uvijek koristi jednu zastavu, bez obzira je li riječ o bitki između **Atilinih Huna** i **Rimljana**, osvajanju **Panonije** pod Arpadovim vodstvom ili pak sukobu kraljevske vojske **Ljudevita I. Anžuvinca** s knezovima **Nelipčićima**. Thuroczyjeva namjera bila je prikazati slavnu prošlost mađarskoga naroda, od Atilinih vremena nadalje, a njegovo djelo je u prvome redu bilo namijenjeno plemstvu, a ne kako bi poslužilo kraljevskoj propagandi.[6] Kako su iluminacije nastale u doba Korvinove vlasti i neposredno nakon opsade Bečkog Novog Mjesta, a kako se ta zastava u kronici prikazuje nepromijenjeno kroz stoljeća kao simbol Mađara, nema sumnje kako je riječ o prikazu stijega kojeg Bonfini naziva *zastavom nepobjedivog ugarskog naroda*. Riječ je o kvadratnoj zastavi s dugim bijelim trokutastim švenkelom. Na raščetvorenome polju zastave nalaze se dva tadašnja grba Mađarskog kraljevstva, ali ne u uobičajenoj verziji, već u inačici kakva se pojavila u drugoj polovici 15. st. (i kao takva je bila korištena uz „službene“ verzije grba). Prvo i četvrto polje su bijele boje sa crvenim patrijarhalnim križem na zelenom trobrijegu, a drugo i treće su ispunjeni sa četiri bijele i četiri crvene grede (stari grb Arpadovske dinastije).[7] [c] Gotovo identičnu zastavu drži Matija Korvin u portretu koji je napravio **Johannes Lichtenberg** za svoju astrološku disertaciju 1488., s razlikom što je ovdje švenkel zelene boje i pravokutnog oblika na čijem se kraju nalazi zlatna kićanka.[8]

Boje i izgled zastava Dalmacije i Češke isto tako neće biti teško otkriti zahvaljujući prikazima njihovih grbova u Korvinovo doba. Ona Dalmacije je bila plave boje sa zlatnim okrunjenim leopardskim glavama, a češka crvena sa prikazom okrunjenog srebrnog lava s dvostrukim repom. Zastavu „Juga“ je teže identificirati. Prema titulama kojima se Matija Korvin kitio za vrijeme svoje vladavine, moglo bi se pretpostavljati kako „Jug“ ovdje znači kraljevinu Bosnu, **Srbiju** ili **Bugarsku**, ali među grbovima koje je Korvin koristio nalazio se samo onaj Bosne. Isto tako, upotrebu zastava s prikazima grbova Srbije i Bugarske u ugarskome kraljevstvu ne možemo vremenski datirati prije 1563. godine.[9] Vjerojatnije se pojam „Jug“ odnosio na posebno obrambeno područje kojim je upravljao temeški župan, sastavljeno od nekoliko južnih mađarskih županija.[10] Uz hrvatsko-slavonsko područje i **Erdelj**, teritorij kojim je upravljao kapetan **Donjih krajeva** činio je čitavi obrambeni pojas Kraljevstva prema Osmanlijskome Carstvu. Titulu *župana Temeša* Matija Korvin će 1479. godine preimenovati u *glavnog*

Mathias's illegitimate son.[3] *It is a depiction from a codex in the* Corviniana *library from 1487–1490, by a Florentine master* ***Boccardino il Vechio***.[4] *In his hand John hold a red flag with golden lines, most probably triangular, and a procession member carries a swallow-tailed flag with the royal coat of arms of Mathias Corvinus: quartered Bohemia and Hungary (Arpads' stripes) with an inescutcheon Corvinus. This certainly represented the royal banner of Mathias Corvinus, although some say it is the flag of the* Black Army*, while the one held by John is his personal standard. Thus the* Corvinae domus *flag could have been triangular or swallow-tailed.[b]*

The flag of "Hungarian people" is easily identified. In the so called Hungarian Chronicle *published in 1488 by* ***Janos Thuroczy*** *(1435–1488/9), who served as notary for two royal judges during the Corvinus rule,*[5] *many illustrations and illuminations may be found following the text on the history of Hungarian people. The earliest copies of the chronicle were issued in* ***Brno*** *and* ***Augsburg****, and several different illuminations in the Augsburg issue is repeated, i.e., they are used with minor adjustments to illustrate texts describing different and (often) temporally distant events. In the depiction of battles the Hungarian army is always depicted carrying the same flag, whether it is shown fighting* ***Attila's Huns*** *or* ***Romans****, the conquest of* ***Panonia*** *led by Arpad, or the conflict of the* ***Louis I Anjou*** *royal army with the* ***Nelipac*** *dukes. Thuroczy's intent was to show the glorious history of Hungarian people, from the period of Attila on, and his work was first of all intended to support nobility, and not as royal propaganda.*[6] *As the illuminations were made in the time of Corvinus rule and immediately after the siege of Wiener Neustadt, and as the flag in the Chronicle is shown unchanged though centuries as a symbol of Hungary, it is no doubt that it is the standard Bonfini called the* flag of the invincible Hungarian people*. It is a square flag with a long white* schwenkel*. On its quartered field the two coats of arms of Hungary were shown, although not in the usual version, but in a variation that appeared in the second half of the 15th century (and thus used alongside the "official" versions of the coat of arms). The first and the fourth field is argent a patriarchal cross gules on a triple mount vert, and the second and the third consists of eight bars argent and gules (the ancient Arpad dynasty arms).*[7] *[c] Mathias Corvinus holds an almost identical flag in a portrait by* ***Johannes Lichtenberg*** *for his astrology dissertation of 1488, only there the schwenkel is green and rectangular with a golden tassel.*[8]

The colors and design of the flags of Dalmatia and Bohemia is also not difficult to figure out thanks to the numerous depictions of their coats of arms in the Covinus period. The Dalmatian one is blue with golden crowned leopard (lion guardant) heads, and the Bohemian is red with a crowned silver lion with a double tail. The flag of the "South" is more difficult to identify. After the titles used by Mathias Corvinus during his reign, it may be supposed that "South" meant the Kingdom of Bosnia, ***Serbia****, or* ***Bulgaria****, but among the coats of arms used by Corvinus, only Bosnia is found. Also, the use of flags with coats of arms of Serbia and Bulgaria in the Hungarian Kingdom may not be dated to before 1563. It is thus more likely that the term "South" referred to the special defensive region administered by the count of* ***Temes****, consisting of several southern Hungarian counties.*[10] *Along with the Croatian-Slavonian region and* ***Transylvania****, the territory governed by the Captain of* ***Lower Regions*** *composed a defensive belt of the Kingdom against the Ottoman Empire. The title of* Count of Temes *was renamed by Mathias Corvinus in 1479 to* Chief Captain of the Lower Regions*, and his jurisdiction was enlarged to twelve counties.*[11] *This thesis is further supported by the fact that, when*

primjer Ivaniša Korvina (1473.-1504.), *Zbornik radova s prve medievističke znanstvene radionice u Rijeci*, Rijeka, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014:123.

4 Nemet, 2014:114.

5 Boreczky, Anna: Historiography and Propaganda in the Royal Court of King Matthias: Hungarian Book Culture at the End of the Middle Ages and Beyond, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 43, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2019:25.

6 *Idem.*

7 „Službeni” grb mađarskog kraljevstva sastojao se od crvenoga štita sa bijelim patrijarhalnim križem na trobrijegu i crvenim i bijelim gredama, od kojih je crvena bila početna (prva odozgo). *The official arms of the Hungarian kingdom was gules a patriarchal cross argent issuant from a triple mount vert and barry of gules and argent.*

8 Palosfalvi, Tamas: *From Nicopolis to Mohacs – A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389-1526*, Leiden, Brill, 2018:210.

9 Palffy, Geza: Najstariji prikazi hrvatskih zastava iz 16. i 17. stoljeća. Jedinstveni izvori za proučavanje povijesti hrvatskih državnih i nacionalnih simbola, *Ascendere historiam: Zbornik u čast Milana Kruheka*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2014:332.

10 Horvath, Richard: Pogranična protuturska obrana i njezine organizacijske promjene u doba Matijaša, *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara: Ustanove, društvo, gospodarstvo i kultura,* Budimpešta, Institut za povijesne znanosti Istraživačkog centra

kapetana Donjih krajeva, a njegova jurisdikcija će se proširiti čak na 12 županija.[11] U prilog toj tezi ide i činjenica kako su, prilikom stupanja u službu, kapetani Donjih krajeva (*supremus capitaneus partium regni inferiorum*) primali zastavu od kralja, iako nam o tome svjedoči tek nešto kasnija vijest iz 1510. godine.[12] Kako je izgledala ta zastava, ne može se, zasada, pronaći u izvorima. Prema ovim podacima ispada kako Korvin, odnosno njegova vojska, nije isticao zastave svih kraljevina iz svoje titule, već samo onih prve tri, koje su po političkome značaju bile najveće. Riječ je o Mađarskome, Češkome i Hrvatskome kraljevstvu.[13]

Slijedeći takav zaključak, moglo bi se pretpostavljati kako su postrojbe u pojedinim dijelovima kraljevine općenito nosile zastavu iste te kraljevine, uz one sa prikazom križa i Korvinovog grba, barem kada se ne bi nalazile u sklopu veće vojske pod kraljevim zapovjedništvom. Čete i velikaši u zapadnoj Mađarskoj, okrenuti prema Svetom Rimskome Carstvu, nosili bi stijeg *nepobjedive ugarske nacije*, oni u Moravskoj i sjevernim dijelovima Mađarske zastavu Češke,[14] a oni stacionirani u hrvatskim utvrdama stijeg *Dalmatinskoga kraljevstva*. Nama su svakako najzanimljiviji mogući nositelji dalmatinske zastave – među iste svakako treba u prvome redu svrstati vojnike Senjske kapetanije i hrvatsko-slavonskoga bana, koji je trebao držati stalnu četu od 400 konjanika.[15] No, njima se mogu pridodati i pojedini hrvatski knezovi, koji su od kralja Korvina primali plaću kako bi uzdržavali konjanike u svojoj službi kao praktički stajaću vojsku.[16] O njezinome obliku također nemamo pouzdanih izvora. Mađarski povjesničar **Gyozo Somogyi** rekonstruira istu kao trokutastu, ali ne navodi izvor.[17] [d] Zastava kraljevine Dalmacije bila je prikazivana kao trokutastoga oblika, ali u *Trijumfalnoj povorci* cara i kralja Maksimilijana I, nastaloj između 1512. i 1515. godine.[18] Međutim, sve zastave kraljevina **Ugarskog nadkraljevstva** (Mađarska, Dalmacija, Hrvatska i Bosna) su prikazane kao trokutaste, što dovodi do sumnje u autentičnost samog izvora. Čak i kad bi prikaz zastava bio autentičan, on ne pripada vremenu Matije Korvina. Zastava Dalmacije je prikazana u „Saskoj kronici" (*Cronecken der Sassen*) **Corda Botea** iz 1492. kao kvadratna sa dužim pravokutnim švenkelom. No, s obzirom na to da su sve zastave takvog oblika, sasvim sigurno je riječ o shematskome prikazu. Na njoj, umjesto tada suvremenih leopardskih glava (okrenute *en face*), nalaze se lavlje glave (okrenute u stranu) koje nisu okrunjene, što je netočan prikaz dalmatinsko-hrvatskog grba.[19] Doduše, moguće je kako je autoru kao uzor poslužila neka od inačica zastava kojima su se služili hrvatski plemići i vojnici, jer i vitez **Conrad von Grunenberg** (umro 1494.) donosi takvu pogrešnu inačicu grba. 22. travnja 1486. godine krenuo je na hodočašće u **Jeruzalem**, a put ga je vodio uz hrvatsku obalu gdje je, između ostalih gradova, posjetio **Dubrovnik**. O Dubrovniku je ostavio nekoliko vijesti u svome opisu putovanja, napisanome 1487. godine, koje je popratio vlastitim ilustracijama, među njima i prikazom samog Dubrovnika. Rekavši za Dubrovnik kako je *glavni grad u kraljevini Hrvatskoj*, uz ilustraciju Dubrovnika je stavio i grb Hrvatske: crveni štit sa srebrnim lavljim glavama iznad kojeg se nalazi kraljevska kruna. Grunenberg je znao kako je trebao izgledati dalmatnsko-hrvatski grb, jer u svojem *Grbovniku* iz 1483. grb Hrvatske crta s okrunjenim lavljim glavama, stoga se nameće pitanje odakle ova greška[20] i je li uistinu riječ o grešci? Ili se možda radi o autentičnome prikazu, odnosno o jednoj od domaćih inačica grba koja je mogla biti u svakodnevnoj upotrebi, a na koju je Grunenberg (u Dubrovniku?) naišao? Još jedan mogući trag izgledu *dalmatinske* zastave je grb Hrvatskog kraljevstva, odnosno „Slavenskoga kralja" (*Der Windistg Kunig*) u neimenovanome njemačkome grbovniku iz prve polovice 16. st.[21] Riječ je o dalmatinskome grbu, samo što su umjesto lavljih glava prikazane glave kraljeva (primjer antropomorfizacije), a kao grbovni ukras postavljene su dvije plave zastave. Zastave su kvadratne s trokutastim švenkelom. Taj oblik zastave je već arhaičan za razdoblje u kojem je nastao grbovnik, ali odgovara vremenu Korvinovog kraljevanja, i postavlja se pitanje nije li autor grbovnika imao neke starije izvore pred sobom, koji su mu otkrili izgled zastave Dalmatinsko-hrvatske kraljevine (a koje je onda uvrstio kao

*installed into the office, the captains of the Lower Regions (*supremus capitaneus partium regni inferiorum*) would receive a flag from the king, although we know of that only by somewhat letter report of 1510.[12] The design of that flag, so far, could not be traced in the sources. Anyway, after this data it seems that Corvinus, or his army, would not have displayed flags of all of its kingdoms used in his title, but only of the first three, the politically largest: Hungary, Bohemia, and the Croatian Kingdom.[13]*

Following this conclusion, it may be assumed that the units in various parts of the kingdom generally carried flags of that kingdom, beside those flags displaying a cross and Corvinus arms, at least when they would be included as parts of larger armies commanded by the king. Companies and magnates in western Hungary, looking toward the Holy Roman Empire, would display the banned of the invincible Hungarian nation*, those in Moravia and northern Hungary the flag of Bohemia,[14] while those stationed in the Croatian fortresses the flag of the* Dalmatian Kingdom*. Possible carriers of the Dalmatian flag would be most interesting to us here – we may count among them first of all the soldier of the Senj Captainship and of the Croatian-Slavonian ban, who had obligation to maintain a permanent company of 400 cavalrymen.[15] But, among them may be counted also individual Croatian dukes, who received pay from the King to maintain cavalry in their service as a practical standing army.[16] On its formation we have no reliable sources. Hungarian historian **Gyozo Somogyi** reconstructed the flag as triangular but provides no source.[17] [d] The flag of Dalmatian Kingdom was shown triangular, but in the* Triumphal Procession *of Emperor and king Maximillian I, made between 1512 and 1515.[18] However, all of the flags of the **Hungarian Supreme Kingdom** (Hungary, Dalmatia, Croatia, and Bosnia) were shown triangularly, thus questioning the authenticity of the source. Even if the depiction were authentic, it would not belong to the Mathias Covinus period. The flag of Dalmatia was shown in the Saxon Chronicle (*Cronecken der Sassen*) by **Cord Bote** of 1492 as a square flag with a lengthy rectangular schwenkel. But, since all of the flags in it have that same shape, it is definitely a template depiction. In it, instead of the modern leopard heads (looking* en-face*), one finds lion heads (looking sideways), also uncrowned, thus incorrectly depicting the Dalmatian-Croatian coat of arms.[19] It may have been that a flag used by Croatian noblemen and soldiers was used as a pattern by the author, because knight **Conrad von Grunenberg** (d. 1494) shows such an incorrect version of the coat of arms. On 22 April 1486 he started a pilgrimage to **Jerusalem**, passing along the Croatian coast, among other places, visiting **Dubrovnik**. He left several reports on Dubrovnik in his voyage description, written in 1487, ornamented with his own illustrations, including a depiction of Dubrovnik. He described it as the* Main city in the kingdom of Croatia*, setting next to the landscape a crowned coat of arms of Croatia: gules lion heads argent. Grunenberg knew what the Dalmatian-Croatian coat of arms would look like, as he showed it in his 1483* Armorial *with crowned lion heads, so the question raises how this error[20] was made or was it an error after all? May it be an authentic depiction, i.e. one of several local versions used regularly, that Grunenberg found in use in Dubrovnik? Another possible clue to the design of the* Dalmatian *flag is the coat of arms of Croatian kingdom, i.e. of the "Slavic King" (*Der Windistg Kunig*) in an unnamed German armorial book of the first half of the 16th century.[21] The Dalmatian coat of arms is depicted, in place of lion heads, with head of kings (an example of anthropomorphization), while the crest includes two blue flags. These are square with triangular schwenkel. Such flag shape was already archaic when the armorial book was made, but it matches the period of Corvinus rule, thus raising a question if the author consulted some older sources showing the Dalmatian-Croatian Kingdom flag (that he used for the crest). As mentioned, the flag of Dalmatia was certainly carried by Ban and his banderium, and the rare figural sources we have tell us that there must have been several* Dalmatian *flags and version of the coats of arms. The appearance of several versions of the flag in sources, and following*

za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti i Hrvatski institut za povijest, 2015:576.

11 *Ibid.*:579.

12 Palffy, 2014:331.

13 Bonfini piše o zastavi Dalmacije, ali treba imati na umu kako je on završio djelo nakon Korvinove smrti (1490.) i zasigurno ga prilagodio suvremenome čitateljstvu. Tada su već Dalmacija i Hrvatska su svaka imale zasebni grb, ali u doba Matije Korvina postojao je i korišten je samo plavi grb s leopardskim glavama kao znamen Hrvatskoga kraljevstva (Dalmatie et Croatie iz naslova kraljeva i banova), i ne bi smjelo biti sumnje kako je u opsadi Bečkog Novog Mjesta zastava Dalmatici regni ustvari predstavljala isto ono što je tada predstavljao i taj grb – Hrvatsko kraljevstvo.
Bonfini writes on the flag of Dalmatua, but as he finished his work after Corvin's death (1490), he must have adapted it to new readers. At that time Dalmatia and Croatia already had different arms, while in Corvin's time only the azure with three leopard heads was used as the symbol of Croatian Kingdom

14 Premda nije vladao čitavim Češkim kraljevstvom, Matiji je priznata titula češkog kralja, a u svojoj vlasti držao je Moravsku, Šlesku i Lužice. *Although he had not ruled the entire Bohemian kingdom, Mathias bore recognized title of the Bohemian king, and ruled over Moravia, Silesia and Lusatia.*

15 Palosfalvi, 2018:35.

16 *Idem.*

17 Somogy, Győző: *Magyar hadizászlók*, Budapest, CSER Kiadó, Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2011:33.

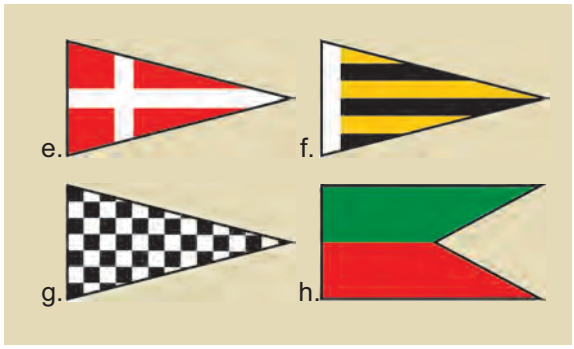
18 Palffy, 2014:330.

19 Osim na zastavi, takav netočan prikaz lavljih glava nalazi se i na samome grbu „Dalmacije" u spomenutoj kronici. *Except on the flag, such incorrect depiction is found also at the coat of arms of* Dalmatia *in the Chronicles.*

19 Ostale hrvatske grbove, one Dalmacije i Slavonije u svome putopisu prikazuje ispravno, kao i grbovniku. *Other Croatian coats of arms, of Dalmatia and Slavonia, he shows correctly, buth there and in the armorial book.*

21 Božić, Mate & Ćosić, Stjepan: Nastanak hrvatskih grbova: Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća, *Gordogan* 35-36 (2017):44.

grbovni ukras). Kao što je već rečeno, zastavu Dalmacije je svakako nosio ban i njegov banderij, a ono malo slikovnih izvora kojima raspolažemo govore nam kako je postojalo više tih *dalmatinskih* zastava i inačica samih grbova. Pojavljivanje više verzija jedne zastave u izvorima, a vodeći se primjerom *zastave ugarskoga naroda*, upućuje nas na zaključak kako je zastava Dalmacije bila isticana od strane velikaša i vojnika iz Hrvatskog kraljevstva kao njima svojstven znamen, moglo bi se čak reći kao svojevrstan „protonacionalan" simbol (u najširem smislu te riječi), slično kao što su Englezi isticali zastavu sv. Jurja. Različiti izgledi dalmatinske zastave u izvorima svjedoče nam kako su one bile izrađivane prema željama njihovih vlasnika, kako je koji plemić htio, a ovaj ili onaj tip zastave nije bio bitan iz razloga same uloge zastave – prezentacija simbola, odnosno identiteta vlasnika. U slučaju staleža i podanika *regnum Dalmatie et Croatie* za vrijeme Korvinovog kraljevanja taj simbol identiteta bile su leopardske/lavlje glave.

Od svih tih zastava nakon Korvinove smrti 6. travnja 1490. u Beču, samo je ona sa križem ostala kao primarna ratna zastava Mađarsko-hrvatskog kraljevstva. Matija Korvin nije ostavio zakonitog nasljednika, a među kandidatima za krunu sv. Stjepana: Ivaniš Korvin – nezakoniti Matijin sin, češki kralj **Vladislav Jagelović**, **Ivan Albert** – Vladislavljev mlađi brat i rimski kralj **Maksimilijan I. Habsburg** (od 1493. car), pobjedu je odnio Vladislav koji je bio okrunjen 18. rujna u **Stolnome Biogradu**. Maksimilijan je pod habsburšku vlast vratio sve austrijske zemlje koje je prethodno osvojio Matija Korvin, a kako bi osporio Vladislavljevo pravo na ugarsku krunu, napao je Mađarsku osvojivši nekoliko gradova, među njima i Stolni Biograd. I u Hrvatskoj i Slavoniji vodio se građanski rat između pristaša Habsburga i Jagelovića: među Maksimilijanove pristaše ubrajali su se herceg **Lovro Iločki**, **Ivan Kišhorvat Hlapčić**, **Berislavići Grabarski**, **Ivan IX. Frankopan Cetinski**, **Nikola VI. Frankopan Tržački**, **Mihael Blagajski**, općina **Gradec** te potomci braće **Talovac Banovići** (*Banffy*). U stranci Vladislava II. Jagelovića nalazili su se slavonski herceg Ivaniš Korvin, hrvatski ban **Ladislav od Egervara**, zagrebački biskup **Osvald Tuz**, krbavski knez **Karlo Kurjavić** i moćni knez **Bernardin Frankopan**. Maksimilijan se krajem 1490. povukao iz Mađarske, a čete koje je ostavio kako bi branili njegove novoosvojene posjede istjerali su Vladislavljevi pristaše. Rat je okončan mirom u **Požunu** 7. rujna 1491., kojim je Maksimilijan priznao Vladislava kao mađarsko-hrvatskog kralja, a zauzvrat je Maksimilijan trebao postati kraljem ako bi Vladislav umro bez muških nasljednika.

Ratovanje Maksimilijana i Vladislava za prijestolje ostalo je zabilježeno u nekoliko slikovnih izvora, u prvome redu „Trijumfalnoj povorci cara Maksimilijana" (*Der Triumphzug von Kaiser Maximilian I*), oslikanome rukopisu **Albrechta Altdorfera** nastalome između 1512. i 1515. godine[22] te „Trijumfalnome slavoluku cara Maksimilijana" (*Die Ehrenpforte Kaiser Maximilians*), završenom 1515. godine, na čijoj su izradi sudjelovali poznati umjetnik **Albrecht Durer** te njegovi pomoćnici **Hans Springinklee** i **Wolf Traut**.[23] „Trijumfalna povorka", koja se danas čuva u bečkome muzeju *Albertina*, prepoznatljiva je po vojnicima koji su nosili velike barjake na kojima su bile oslikane scene iz ratova koje je Maksimilijan vodio, a među njima je i prikaz „Ugarskoga rata" (*Der tewrlich Hungarisch krieg*) iz 1490. godine.[24] Na oba izvora pristaše Jagelovića prikazani su stereotipno, u husarskoj odjeći. Ugarski vojnici u „Povorci" imaju dvije veće i tri manje zastave trokutastog oblika, dok na prikazu pada Stolnog Biograda na „Slavoluku",[25] branitelji imaju istaknute tri trokutaste zastave jednake veličine. Dvije veće zastave prikazane u

the example of the flag of Hungarian people, *leads us to conclude that the flag of Dalmatia was displayed by magnates and soldiers of the Croatian Kingdom as a particular mark, even it may be said that it was a kind of "proto-national" symbol (in the widest sense of the meaning), as the English similarly would display the flag of St. George. Different depictions of the Dalmatian flag in various sources show that they would have been made as requested by their owners, as every nobleman wished it, while the shape of flag was not significant due to the very role it had – to present symbols, i.e., the identity of its owner. In case of classes and subjects of* regnum Dalmatie et Croatie *during Corvinus rule that symbol were the leopard/lion heads.*

After the death of Corvinus on 6 April 1490 in Vienna, among all of these flags only the one with the cross remained as the primary war flag of the Hungarian-Croatian Kingdom. Mathias Crovinus left no legitimate heir; among the contenders for the St. Stephen's crown were John Corvinus (illegitimate son of Mathias), Czech king ***Vladislaus Jagellon****,* ***John Albert*** *(Vladislaus's younger brother), and Roman king* ***Maximillian I Habsburg*** *(emperor since 1493). The victorious was Vladislaus, who was crowned on 18 September in* ***Székesfehérvár****. Maximillian returned to Habsburg rule the Austrian lands that were previously conquered by Mathias, and to support Vladislaus's right to the Hungarian crown, he attached Hungary, conquering several cities including Székesfehérvár. A civil war also raged in Croatia and Slavonia among the followers of Habsburgs and Jagellons: Maximillian counted on his side* ***Lawrence of Ilok****,* ***John Kishorvat Hlapčić****, the counts* ***Berislavić Grabarski****,* ***John IX Frankopan of Cetin****,* ***Nikola VI Frankopan of Tržan****,* ***Mihael of Blagaji****, the municipality of* ***Gradec****, and the descendants of* ***Talovac*** *brothers* ***Banović*** *(*Banffy*). On the side of Vladislaus II Jagello were Herzog of Slavonia John Corvinus, Croatian Ban* ***Ladislav of Egervar****, Bishop of Zagreb* ***Osvald Tuz****, Duke of Krbava* ***Charles Kurjavić****, and a mighty duke,* ***Bernardin Frankopan****. Eventually, Maximillian withdrew from Hungary in 1490, and companies left by him to defend his newly acquired possessions were driven out by Vladislaus's followers. The war ended with the Treaty of Pressburg (****Pozsony****, today* ***Bratislava****) on 7 September 1491, by which Maximillian recognized Vladislaus as the rightful Hungarian-Croatian king, while Maximillian would become his heir in case that Vladislaus died without a male descendant.*

*The throne wars of Maximillian and Vladislaus were depicted in several sources, first of all in the "Triumphal Procession of Emperor Maximillian" (*Der Triumphzug von Kaiser Maximilian I*), a painted manuscript by* ***Albrecht Altdorfer*** *made between 1512 and 1515,*[22] *and the "Triumphal Arch of Emperor Maximillian" (*Die Ehrenpforte Kaiser Maximilians*), finished in 1515, with the help of the famous* ***Albrecht Durer*** *and his assistants* ***Hans Springinklee*** *and* ***Wolf Traut****.*[23] *"The Triumphal Procession", preserved today in the* Albertina *Museum in Vienna, is recognizable by soldiers carrying large banners depicting Maximillian's war scenes, including a scene of the "Hungarian War" (*Der tewrlich Hungarisch krieg*) of 1490.*[24] *Both sources show the Jagellon followers stereotypically in Hussar clothing. The Hungarian soldiers in the "Procession" carry two larger and three smaller triangular flags, while in the depiction of the fall of Székesfehérvár at the "Arch", the defenders hoist three triangular equally sized flags. The two larger flags of the "Procession" and the flags in the "Arch" are the same: red with white Nordic type cross, stretching through the flag. [e] The remaining three flags shown by*

22 Ovo djelo ne treba miješati sa serijom drvoreza istoga naziva koje je izradila grupa umjetnika, među njima i sam Altdorfer. *This work should not be confuzed with a series of woodcarvings of the same name made by a group of artists, including Altdorfer.*

23 O Slavoluku i njegovoj izradi vidi Filipović, 2010:175-177. *On the Arch and its making see* Filipović, 2010:175-177.

24 Digitalizirano i dostupno ovdje *Digitized and available here* https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=[25213]&showtype=record#/query/d080e3d8-7b34-4aaa-85e5-ee41e02a2bab.

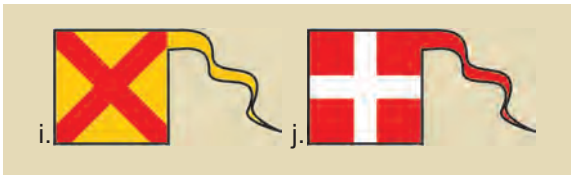
25 Dostupno i digitalizirano ovdje *Digitized and available here* http://kultur-pool.at/plugins/kulturpool/showitem.action?itemId=4295039266&kupoContext=defaul.

26 Vidi prikaz kod Palosfalvi, 2018:7. *See descrptions in* Palosfalvi, 2018:7.

27 Crveni stijeg s bijelim križem nose kršćanski pješaci u Mohačkoj bitki 29. VIII.

„Povorci“ i zastave na „Slavoluku“ identične su: crvene s bijelim križem nordijskog tipa, koji se prostire do ruba zastave. [e] Od ostalih triju zastava koje je Altdorfer prikazao, samo se dvije mogu rekonstruirati, treća je u potpunosti zaklonjena i jedino se može razaznati crvenkasta boja. Prva ima bijeli heraldički kolac postavljen uz motku te tri zlatne i tri crne grede, [f] dok je druga ispunjena crno-bijelim šahiranim poljem. [g] Ugarski konjanici također na svojim kopljima imaju istaknute trokutaste penone u zlatnoj (žutoj) i crvenoj ili narančastoj boji. No o tim zastavama više nekom drugom prilikom. Crvenu zastavu, preciznije veksiloid, sa bijelim križem u ruci drži i **Isus Krist** okružen ugarskim, osmanlijskim, češkim i njemačkim vojnikom na sceni *Uskrsnuća* iz 1512. godine sa glavnog oltara crkve u slovačkome mjestu **Liptovsky Ondrej**.[26] Zastava sa križem očito je (p)ostala jedinstvenom ratnom zastavom Mađarskog i Hrvatskog kraljevstva za vrijeme kraljevanja Vladislava II. Jagelovića, zastava koju su plemići i vojnici isticali uz već svoje postojeće barjake što zorno pokazuje Altdorferov prikaz. Razlog zašto je ta zastava jedina „preživjela“ iz Korvinove ere nije teško odgonetnuti – sve veći pritisak Osmanlija, neprijatelja kršćanske vjere pred kojima su Mađari i Hrvati postepeno uzmicali i gubili teritorij. Križarska simbolika te isticanje pripadnosti i vjernosti kršćanstvu i Crkvi u takvoj situaciji logičan su izbor. Odabir boja, crvene i bijele, za tu zastavu također neće biti slučajan: radi se je o dvjema temeljnim tinkturama grbova kraljevstava kojima je Vladislav II. Jagelović vladao – Mađarskom, Češkom i Hrvatskom (čiji se šahirani grb pojavljuje upravo za vrijeme njegove vlasti). Ova zastava će ispasti iz upotrebe za vrijeme vladavine Vladislavljevog sina i nasljednika **Ljudevita II.** (vladao 1516. – 1526.),[27] a kod staleža zamijeniti će je zastave s mađarskim i hrvatskim grbovima,[28] dok će kraljevske čete koristiti novi tip zastave crveno-zelene boje.

U briljantnome vojnome pohodu u lipnju 1525. godine[29] kojim je dignuta opsada **Jajca** i dovedene prijeko potrebne namirnice u sam grad, **Krsto Frankopan** je vodio vojsku sastavljenu većinom od slavonskih staleža, ali i u kojoj su se nalazile kraljevske čete. Premda je od kralja zahtijevao više vojnika, o trošku kraljevske blagajne podignuto je tisuću pješaka i dvjesto konjanika, koji su bili stavljeni pod Krstino zapovjedništvo. Njihove zastave opisuje sam Frankopan, prilikom jednog sukoba tokom pohoda, kao „od mnogo taneta izrešetane zeleno-crvene zastave“[30] (*stendardo verde rosso*)[31] u pismu svome prijatelju **Antoniu Dandolu**. Konjaničku verziju te zastave može se vidjeti na karti Ugarske **Matthiasa Zundta** iz 1567. godine,[32] gdje je prikazana Mohačka bitka 29. kolovoza 1526. Konjanici Ljudevita II. Jagelovića (*Kunig Ludwig*) imaju raskoljenu zastavu, gdje je gornja polovica zelene, a donja crvene boje. [h] U jednome od prošlih brojeva u kojem su se obrađivale zastave korištene u Krbavskoj bitki,[33] opisane su i zastave koje su (mogli) nosili pristaše habsburške kuće u Hrvatskoj.[34] Precizniji izgled zastave pristaša Maksimilijana I. u građanskome ratu 1490. godine možemo odrediti zahvaljujući već spomenutoj Altdorferovoj „Trijumfalnoj povorci“ - u prikazima svih bitaka i ratova koje je Maksimilijan vodio, jedna zastava se uvijek ponavlja, kao stalna oznaka njegove vojske. Riječ je o žutoj (zlatnoj) zastavi sa crvenim Andrijinim križem. Oblici su različiti; prikazane su i kvadratne, i pravokutne s trokutastim krajem i kao kvadratne sa trokutastim švenkelom – prikazane su u gotovo svim mogućim oblicima koji su tada postojali. Oblik zastave je varirao od nositelja do nositelja, odnosno Maksimilijanovih podložnika, ali simbol je nepromjenjiv. Stoga možemo zaključiti kako su, uz svoje vlastite stjegove, Hrvati i Mađari na Maksimilijanovoj strani isticali zlatne zastave sa crvenim Andrijinim križem, [i] dok oni u taboru Vladislava II. Jagelovića crvene sa bijelim križem. [j] ■

*Altdorfer, only two may be reconstructed; the third being entirely covered and only its reddish color may be observed. The first has a white vertical stripe along the staff and three golden and three black bars, [f] while the other is filled with black and white chequy field. [g] The Hungarian cavalrymen also carry triangular pennons at their spears, in yellow and red or orange. However, these may be discussed further some other occasion. A red flag with a white cross, more precisely a vexilloid, is held by **Jesus Christ** surrounded by a Hungarian, an Ottoman, a Bohemian, and a German soldier in a* Resurrection *scene of 1512 on the main altar of the church in Slovakian town **Liptovsky Ondrej**.[26] The flag with a cross obviously remained the only war flag of Hungarian and Croatian kingdom during the reign of Vladislaus II Jagellon, as a flag displayed by nobility and soldiers alongside their existing banners, as shown in Altdorfer's depiction. A reason why it was only "survivor" from the Corvinus' era is not difficult to figure out – ever-growing pressure by the Ottomans, foes to the Christian faith, before whom Hungarians and Croatians gradually retreated and were losing territory. The crusader symbol and display of affiliation and fidelity to Christianity and the Church were only a logical choice in such a situation. The choice of colors, red and white, for the flag was not a coincidence: these are basic colors of coat of arms ruled by Vladislaus – Hungary, Bohemia, and Croatia (whose chequy coat of arms emerged in this very historical moment). This flag would fade from use during the rule of Vladislaus's son and heir **Louis II** (ruled 1516–1526),[27] and it was replaced by the classes with flags sporting Hungarian and Croatian coats of arms,[28] while the royal companies started using new type of red-green flag.*

*In a brilliant military campaign in June 1525[29] lifting the siege of **Jajce**, bringing much-needed provisions in the city, **Christopher** (Krsto) **Frankopan** led an army composed mostly of Slavonian classes, but also including royal companies. When he asked for more soldiers, the royal treasury raised a thousand infantry and two hundred cavalry troops for Krsto's command. Their flags were described by Frankopan himself in a letter to his friend **Antonio Dandolo**, during a clash in the campaign, as "by many bullets pierced green-red flags"[30] (*stendardo verde rosso*).[31] A cavalry version of that flag may be seen in the Map of Hungary by **Matthias Zundt** of 1567,[32] depicting the Battle of Mohacs on 29 August 1526. The Louis II Jagello (*Kunig Ludwig*) cavalry has a swallow-tailed flag, its top half green and bottom red. [h] In a previous installment describing flags used in the battle of Krbava,[33] we have seen the flags that (may have been) carried by the followers of the house of Habsburg in Croatia.[34] A more precise design of the Maximillian I followers in the civil war of 1490 may be determined thanks to the mentioned Altdorfer's "Triumphal Procession" – in all of the Maximillian's battle and war depictions, one flag always appears repeatedly as a permanent symbol of his army. It is a yellow (golden) flag with a red saltire. Their shapes differ: square, rectangular with triangular fly, as well as square with rectangular schwenkel – they are shown in almost any form used in the period. The flag shape differed from one carrier to another Maximillian's subject, but the symbol remains. We may thus conclude that, beside their own banners, Croats and Hugarians on Maximillian's side displayed golden flags with a red saltire, [i] while those in Vladislaus II Jagellon's camp displayed red flags with a white cross. [j]* ■

1526., ali je riječ o zastavi podložnika vranskog priora Reda ivanovaca. Vidi Horvat, 2015:8. *A red banner with a white cross is carried by Christian infantry in the Battle of Mohacs on 29 August 1526, but that one identified subjects of the Johnnite Order Prior of Vrana. See* Horvat, 2015:8.

28 Sve veće korištenje hrvatskih i mađarskih grbovnih simbola i njihovih inačica tema je koja prelazi okvir ovog rada, i bit će obrađena u nekim od slijedećih brojeva. *Increased use of Croatian and Hungarian armorial symbols and their variations i a topic falling outside the scope of this paper and may be considered in a subsequent number.*

29 Krsto Frankopan će s vojskom ući u Jajce 11. lipnja. *Krsto Frankopan entered Jajce with his army on 11 June.*

30 Thalloczy, 1916:208.

31 Thalloczy, 1916:304.

32 Mapa je digitalizirana i dostupna ovdje *The Map is digitized and available here* https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/agdm/id/752.

33 Vidi *See* Horvat, 2018:7-9.

34 Horvat, 2018:8-9.

Božić i Ćosić o genezi, simbolici i povijesti hrvatskih grbova

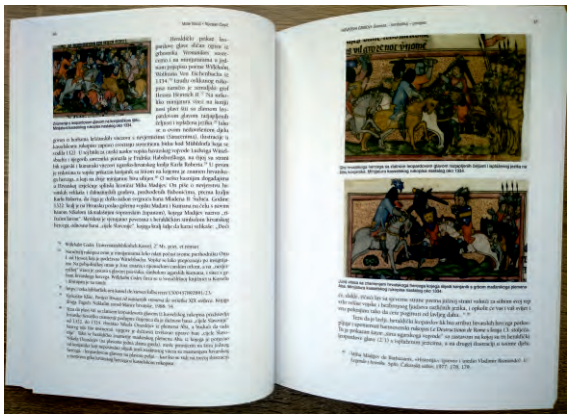
Božić and Ćostić on Genesis, Symbolism, and History of Croatian Coats of Arms

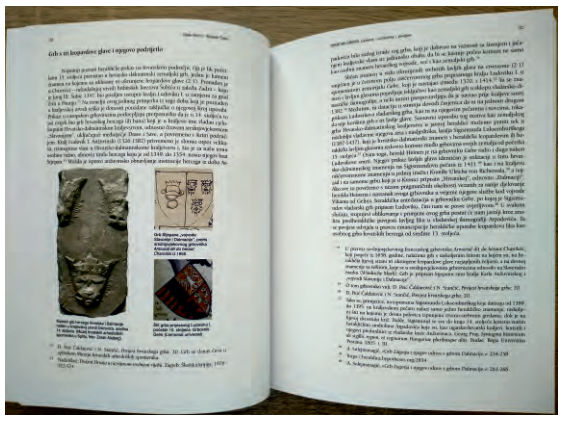
Naslov *Title*: **Hrvatski grbovi – geneza, simbolika, povijest**
(in English: *Croatian Coats of Arms – Genesis, Symbolism, History*)
Autori *Author*s: **Mate Božić**, **Stjepan Ćosić** Nakladnici, mjesto, godina *Publishers, place and year*: **Hrvatska sveučilišna naklada**, **Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu**, **Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“**: **Zagreb, 2021.**
ISBN: **978-953-169-408-7 (HSN), 978-953-175-910-6 (FFZg), 978-953-7964-92-4 (Pilar)**
Uvez *Binding*: **meki | *paperback*** Stranica *Pages*: **239**
Veličina *Dimensions*: **27×21 cm** (10.5"×8") Cijena *Price*: **280HKR** ~37EUR
Narudžbe *Orders*: https://www.hsn.hr/product/504/hrvatski-grbovi-geneza-simbolika-povijest

Potkraj veljače ove godine iz tiska je izišla najnovija monografija o hrvatskim povijesnim zemaljskim, nacionalnim, a ujedno i aktualnim državnim heraldičkim znamenjima. Riječ je o bogato ilustriranom djelu pod naslovom *Hrvatski grbovi / geneza – simbolika – povijest*, koautora **Mate Božića** i **Stjepana Ćosića**. Opsežne sažetke na engleski i njemački jezik preveo je **Željko Heimer**, lekturu je obavila **Mihaela Vekarić**, grafičko oblikovanje i računalni slog **Boris Bui**, a autor naslovnice je **Dejan Dragosavac Ruta**. Knjigu su recenzirali **Mirjana Matijević Sokol** i **Danko Zelić**. Nakladnički trio čine: *Hrvatska sveučilišna naklada*, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu* i *Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“*.

Knjiga je nastala kao plod višegodišnje istraživačke suradnje dvaju autora, a prethodila joj je opsežna studija o istoj tematici pod naslovom „Nastanak hrvatskih grbova. Podrijetlo, povijest i simbolika od 13. do 16. stoljeća“ objavljena 2017. u kulturnom magazinu *Gordogan* (br. 35/36). Budući da je studija bila zamijećena i općenito povoljno ocijenjena u domaćim historiografskim i heraldičkim krugovima, moglo bi se reći kako je tiskanjem ove knjige hrvatska heraldička teorija, ali i historiografija u cjelini, dobila još jedno značajno djelo koje u bitnome smislu dopunjuje dosadašnje spoznaje o ovoj problematici, ali i donosi neke posve nove poglede na proces oblikovanja i simboliku hrvatskog zemaljskog znamenja.

Monografiju sadržajno čine dvadeset i tri poglavlja popraćena velikim brojem ilustracija, od kojih su neke po prvi put objavljene i tako predstavljene publici, što ovo djelo čini još vrednijim. Osobito se to odnosi na niz prikaza heraldičkih znamenja (odnosno njihovih rekonstrukcija) iz raznih europskih grbovnika, od kojih su neki nastali veoma rano i datiraju iz druge polovice 13. stoljeća. Kako su te heraldičke zbirke tek u novije vrijeme digitalizacijom postale dostupnije istraživanju, monografija je nastala u pravo vrijeme. S druge strane, od normiranja aktualnog grba Republike Hrvatske, koji je predstavljao nit vodilju nastanka ove knjige, prošlo je već tri desetljeća.

Iz ovoga djela može se podrobnije saznati o genezi i povijesnim mjenama najstarijeg hrvatskog zemaljskog (ujedno i danas u državnom grbu sadržanog) znamenja s leopardovim glavama, uključujući i značajne izmjene u njegovoj atribuciji: od osobnog grba vladara srednjovjekovne Slavonije (tj. Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije s pripadajućim zemljama) do današnjeg

In the end of this February the newest monograph on Croatian historical land, national, and current sate heraldic symbols was published. It is a richly illustrated work entitled CROATIAN COATS OF ARMS Genesis – Symbolism – History, *by* ***Mate Božić*** *and* ***Stjepan Ćosić****. Extensive summaries in English and German were translated by* ***Željko Heimer****, with proofreading by* ***Mihaela Vekarić****, graphic and text layout by* ***Boris Bui****, and cover page design by* ***Dejan Dragosavac Ruta****. The book was reviewed by* ***Mirjana Matijević Sokol*** *and* ***Danko Zelić****. The publishing trio is composed of* Croatian University Press*, the* Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb*, and the* Ivo Pilar Social Sciences Institute.

The book is a product of several years of research cooperation of its two authors. It was preceded by a study on the same topic, published as "Emergence of Croatian Coats of Arms. Origins, History, and Symbolism from the 13th to the 16th century" in the culture magazine Gordogan *(no. 35/36) in 2017. Since the study was widely distributed and generally received favorably in the domestic historiography and heraldry circles, it may be said that with the printing of this book that Croatian heraldic theory, and historiography as a whole, gains another important work, supplementing the current knowledge of this issue, but also providing some entirely new views to the formation process and symbolism of the Croatian land symbols.*

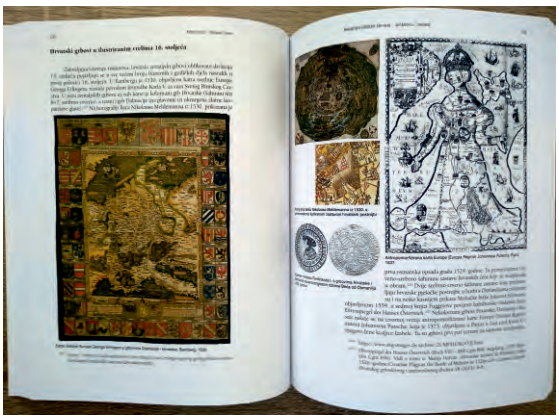
The monograph comprises 23 chapters with numerous illustrations, some published and presented to the audience for the first time, adding to the work's value. That is particularly true of a series of heraldic symbols depicted (and sometimes reconstructed) from various European armorial books, some produced very early, in the second half of the 13th century. Since those heraldic collections were digitized and made available to researchers only very recently, this monograph appeared at just the right moment. On the other hand, it has been three decades since the standardization of the current coat of arms of the Republic of Croatia, which has been a sort of a guiding thread for the book.

The work provides deeper knowledge of the genesis and historical metamorphoses of the oldest symbol of the Croatian lands depicting the leopard heads (which appears in the state arms today), presenting significant changes in its attribution: from a personal coat of arms of the rulers of medieval Slavonia (i.e., the Kingdom of Croatia and Dalmatia and lands belonging to it) to the current historical coat of arms of Dalmatia. Several chapters deal with that extremely significant topic, while the heraldic series continues with chapters presenting the genesis and application of lesser known, but still quite important, medieval land arms of decorative (unofficial) significance depicting three running hound dogs and a hand with a sword, dagger, or Orientalized scimitar.

The formation of Croatian land symbols in the early Modern Age period provided stabilization of the well-known state arms of the Republic of Dubrovnik (today also an

povijesnog grba Dalmacije. Toj iznimno značajnoj tematici posvećeno je nekoliko poglavlja, dok se heraldički niz nastavlja poglavljima koja objašnjavaju genezu i primjenu manje poznatih, ali također vrlo značajnih, srednjovjekovnih zemaljskih grbova dekorativnog (neslužbenog) značaja s motivima tri lovačka psa u trku odnosno ruke s mačem, bodežom ili orijentaliziranom sabljom.

Ranonovovjekovni period oblikovanja hrvatskog zemaljskog znamenja donio je stabiliziranje dobro poznatog državnog grba Dubrovačke Republike (danas također prisutnog u stiliziranoj „kruni“ grba Republike Hrvatske, međutim u posve specifičnoj formi), zatim začetke i konačno formiranje pokrajinskog grba Istre, ali i prvu pojavu štita sa šahiranim poljima u svojstvu službenog znamenja Kraljevine Hrvatske. Iako se tom prepoznatljivom hrvatskom nacionalnom znamenu, osobito u novije vrijeme, bezrazložno pripisivalo što „drevnije“ predheraldičko podrijetlo, argumenti izneseni u ovoj monografiji vode prema zaključku kako je riječ o grbu nastalom na samom izmaku srednjeg, odnosno početkom novog vijeka, kada ga po prvi put i nalazimo u dostupnim europskim grbovnicima. Geneza ovog znamenja je posve u skladu s raširenom heraldičkom praksom stiliziranog prikaza zida/bedema/utvrde odnosno predziđa u formi šahiranih ploha i nema ništa zajedničko s kolokvijalnim nazivom „šahovnica“. Naprotiv, u pozadini nastanka toga grba krajem 15. stoljeća stoji tada vrlo aktualna i često spominjana prispodoba o Hrvatskoj kao „preziđu kršćanstva“ – u kontekstu protuosmanlijske borbe europskih kršćanskih zemalja.

Tijekom posljednjeg desetljeća 15. stoljeća, usporedno s nastankom šahiranog grba Hrvatske, u javnoj heraldičkoj praksi počelo se primjenjivati i znamenje s kunom između dvije rijeke kao grb novovjekovne Kraljevine Slavonije (srednjovjekovnog „Slovinja“) – koje također nalazimo u današnjem državnom grbu, ali u aktualnom svojstvu simbola „novoslavonskog“ (zapravo istočnopanonskog!) prostora. Nakon poglavljā posvećenih dvama potonjim grbovima, kao i teritorijalnoj reatribuciji starijih znamenja s motivima ruke s mačem odnosno leopardovih glava, djelo se nastavlja posve novim tekstovima u odnosu na prethodno objavljenu studiju. Riječ je o dijelovima knjige koja tematiziraju nastanak tzv. ilirske heraldike u kontekstu domaćih heraldičkih izvora (u prvom redu Grbovnika Korjenić-Neorića kao prvog hrvatskog armorijala), odnosno prvu pojavu grba Ilirije s polumjesecom i zvijezdom potkraj 16. st.

Iako je opisani motiv u današnjem državnom grbu predstavljen kao „najstariji poznati grb Hrvatske“, njegova geneza i primjena u heraldičkoj praksi kao dekorativnog (neslužbenog), a potom i službenog zemaljskog znamenja, znatno je zamršenija nego što se to na prvi pogled čini te uključuje različite faze: od općeg simbola propalog pokušaja protuosmanske balkanske reconquiste oko 1600. godine do kratkotrajnog nacionalnog grba tijekom ilirskog pokreta sredinom 19. stoljeća. Naposljetku, to je povijesno znamenje zamišljene „Ilirije“, iako višekratno sadržajno preoblikovano, preživjelo sve povijesne mjene i tako (vrlo dvojbeno) zasjelo na početno mjesto stilizirane „krune“ grba Republike Hrvatske.

Poglavlja drugog dijela ove knjige tematiziraju i obuhvatnu prostorno-vremensku reatribuaciju znamenja ruke koja zamahuje orijentaliziranom sabljom (u uspravljenoj formi), osobito tijekom ranonovovjekovlja: od habsburškog pretenzijskog grba Bosne, potom Primorja/i Huma u domaćim izvorima (uključujući i moguću derivaciju tog znamenja u drugoj varijanti grba Huma odnosno kasnijeg znamenja Hercegovine) te Rame. Riječ je o grbu koji je tijekom 16. stoljeća povremeno pripisivan čak i Hrvatskoj odnosno Dalmaciji te napose Slavoniji, pa čak i Makarskom primorju i Hlivnu - Livnu. Nakon iscrpne obrade niza znamenja korištenih u Dubrovniku i na području Dubrovačke Republike, kao i razmatranja o mogućoj simbolici koja stoji u pozadini formiranja grba Istre, monografija se zaključuje fenomenom sjedinjenja grbova triju Kraljevina (Hrvatske, Dalmacije i Slavonije) odnosno protonacionalnom heraldikom oblikovanom tijekom 17. stoljeća – uoči velikih protuturskih oslobodilačkih ratova u hrvatskim zemljama. ■

element of the stylized "crown" in the Republic of Croatia coat of arms, although in a quite particular appearance), and inception and signal formation of the regional arms of Istria, but also the first wider appearance of the chequered shield as an official symbol for the Kingdom of Croatia. Although this widely recognizable Croatian national symbol, particularly recently, was unduly ascribed an ever "more ancient" pre-heraldic origin, the arguments presented in the monograph lead to the conclusion that it is a coat of arms which appeared at the very end of the medieval and the beginning of the modern era, first found in the available European armorial books. The genesis of the symbol is entirely in accordance with widely accepted heraldic practices of stylized depiction of a wall/bulwark/fortification i.e. a rampart fashioned as chequy fields and has nothing in common with the colloquial interpretation as a "chess board". Quite contrary, the background of the emergence of these arms in the late 15th century is at the time very contemporary and much repeated theme of Croatia as "bulwark of Christianity" – In the context of the anti-Ottoman struggle by European Christian lands.

During the last decade of the 15th century, in parallel with the emergence of the Croatian chequy coat of arms, the public heraldic practice started using also the symbols with a marten between two rivers as the coat of arms of the modern-age Kingdom of Slavonia (the medieval "Slovinye") – also appearing in the current state arms, in its current sense of the symbol of "modern Slavonian" (actually eastern Panonian!) region. Following the chapters of those two coats of arms, and the territorial re-atrribution of the older symbols depicting the hand with sword and the leopard heads, the work continues with entirely new texts, in regard to the previous study. These chapters cover the emergence of the so-called Illyrian heraldry in the context of domestic heraldic sources (first of all the Korjenić-Neorić Armorial), and the first appearance of the Illyrian coat of arms with a crescent and star in the end of the 16th century.

Even if that design is presented in the state coat of arms today as the "oldest known Croatian coat of arms", its genesis and application in heraldic practice as a decorative (unofficial), and afterwards official land symbol is much more complicated that it appears, including several phases: from a general symbol of a failed attempt of anti-Ottoman Reconquista of the Balkans around 1600 to a short-lived national symbol during the Illyrian movement in the middle of the 19th century. Finally, the envisaged historical symbol of an idealized "Illyria", through several transformations, survived all historical changes and (dubiously) took the initial place in the stylized "crown" of the Republic of Croatia coat of arms.

The second part's chapters cover topics of reattribution in territorial meaning in various periods of the hand symbol wielding an Orientalized scimitar, in particular in the early Modern Age: from the Habsburg arms of pretense of Bosnia, over the arms of Littoral and Chumlia in domestic sources (including its possible derivation in a second variant of the Chumila emblem to the latter arms of Herzegovina) to the region of Rama. It is a coat of arms that was even attributed to Croatia, Dalmatia, and particularly Slavonia at various points during the 16th century, but also to the Makarska coats and Hlivno–Livno. Following an extensive study of coats of arms used in Dubrovnik and its republic, and deliberation on the possible symbolism behind the formation of the arms of Istria, the monograph concludes with the phenomenon of the merging of the arms of three kingdoms (Croatia, Dalmatia, and Slavonia) and the proto-national heraldry immediately preceding the great anti-Ottoman liberation wars of the 17th century. ■

Izbor objava s Facebook stranice HGZD.hr
Prilagodio i izabrao Željko Heimer

https://www.facebook/HGZD.hr

Grb je hrvatski, ali kakva je zastava…

Portal novosti *24 sata* objavio je 19. studneog 2020. fotografije i vijest o neobičnoj zastavi istaknutoj na privatnoj kući u Dugom Selu (grad oko 20 km istino od Zagreba), crveno-plavo-žutoj trobojnici sa suvremenim hrvatskim grbom u sredini. Čini se da ju je vlasnik istaknuo u znak potpore Armeniji u sukobu s Azerbajdžanom. Nismo zabilježili eventualno postupanje policije u vezi s isticanjem ovakve zastave.

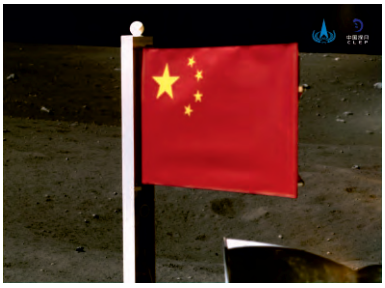
(www.24sata.hr, 19.11.2020.)

Kinezi drugi koji su istakli zastavu na Mjesecu

Kinesko besposadno mjesečevo vozilo Chang'e 5 na Mjesecu je 4. prosinca 2020. istaklo nacionalnu zastavu, prvi puta nakon isticanja zastave SAD-a tijekom misija iz američkog programa Apollo 1969. – 1972.

(cbsnews.com, 6.12.2020)

Izložena restaurirana zastava Velikog ceha u Križevcima

Zastava križevačkog Velikog ceha (GMK-449) izrađena 1859. u Beču nakon dugogodišnje restauracije u Gradskom muzeju Varaždin izložena je u Gradskom muzeju Križevci u sklopu izložbe „Od cehova do Čelika i nakon“ održane od 18. prosinca 2020. do 1. veljače 2021. Gradski muzej Križevci objavio je fotografije novog sjaja zastave, ali i zanimljiv cjeloviti elaborat provedene restauracije.

(www.gradski-muzej-krizevci.hr/?p=2775 5.1.2021.)

Novi biskupski grbovi

Za novog izabranog kotorskog biskupa mons. Ivana Štironja grb je izradio dr. Renato Poletti iz Rima u povodu njegovog planiranog ređenja 7. travnja 2021. godine: *Dijeljen zaobljenim šiljkom, prvo u plavome srebrna osmokraka zvijezda, drugo u crvenome srebrni kristogram XP (hi-ro) između grčkih inicijala A (alfa) i Ω (omega), treće u crvenome srebrni raskriljeni golub sa srebrnim nimbusom iz kojeg sjaji prema dolje sedam srebrnih zraka.* Iza štita zlatni biskupski štap s trolisnim križem s pet crvenih kamenova, nadvišen zelenim galerom (prelatski šešir) iz kojeg vise sa svake strane po šest zelenih kićanki. Ispod u vrpci geslo: „Bog je ljubav“ (*Deus caritas est*, 1Iv 4, 16).

Izabrane boje u štitu referenca su na hrvatsku trobojnicu, kristogram i inicijali simboli su Oca i Sina, a golub Sv. Duha, dok je zvijezda u plavom simbol Blažene Djevice.

Kotorska biskupija zauzima sjeverni dio obalnog pojasa Crne Gore, a sufraganska je Splitsko-makarskoj nadbiskupiji od kada je 1969. uključena u Splitsko-makarsku metropoliju.

(kotorskabiskupija.me, 22.03.2021.)

Novoimenovani hrvatsko-bračko-viški biskup mos. Ranko Vidović uzeo je grb prema idejnom i likovnom rješenju zagrebačkog vlč. mr. Tomsilava Hačka: *Razdijeljen, gore u crvenome na srebrnom brdu izrasta srebrni križ između dvije zlatnih osmokrakih zvijezda, dolje u plavome srebrna neretvanska lađa s veslom i krmenim veslom na valovima nadvišena zlatnom osmokrakom zvijezdom.* Iza štita zlatni biskupski štap s ljiljanksim križem s pet crvenih kamenova, nadvišen zelenim galerom iz kojeg vise sa svake strane po šest zelenih kićanki. Ispod u vrpci geslo: „Evo ti majke“ (*Ecce mater tua*, Iv 19, 25).

Boje grba asociraju na trobojnicu, tri zvijezde predstavljaju tri otoka dijacezenskog teritorija, kao i u grbovima prethodnih biskupa, a dvije gornje zvijezde koje okružuju Kalvariju još stoje i za Isusovu majku Mariju i apostola Ivana (zaštitnika biskupove obitelji). Brijeg također predstavlja lik otoka u Jadranskom moru. Plava boja još predstavlja i rijeku Neretvu, biskupov rodni kraj s karakterističnom lađom, koja se interpretira i kao simbol svečeničkog poziva kao ribara duša. Zvijezda iznad nje znak je Marije zvijezde mora.

(ika.hkm.hr 27.04.2021.)

Selected from HGZD.hr posts at Facebook
Adapted and selected by Željko Heimer

The Coat of Arms is Croatian, but What's the Flag?

On 19 November 2020 the 24 sata *news portal published photos and an article about an unusual flag hoisted on a private house in* ***Dugo Selo*** *(city some 20km east of Zagreb), a red-blue-yellow tricolor with the contemporary Croatian coat of arms in the center. It seems that the owner hoisted it in support of Armeina in the conflict with Azerbaijan. A possible police action regarding the hoisting was not recorded.*

(www.24sata.hr, 19.11.2020.)

Chinese the Second to Hoist a Flag on the Moon

On 4 December 2020 the Chinese unmanned lunar-exploration vehicle Chang'e 5 hoisted the first national flag on the Moon since U. S. flags were hoisted during the American Apollo program of 1969–1972.

(cbsnews.com, 6.12.2020)

Restored Flag of the Great Guild in Križevci Exhibited

After a lengthy restoration in the City Museum of Varaždin, the flag of the Križevci Great Guild (GMK-449), made in 1859 in Vienna, was exhibited in the City Museum of Križevci as part of the exhibition "From Guilds to Steel and Beyond", held from 18 December 2020 to 1 February 2021. The Križevci museum published photos of the flag's new lustre, as well as an interesting report on the restoration and conservation work.

(www.gradski-muzej-krizevci.hr/?p=2775, 5.1.2021.)

New Bishops' Coats of Arms

A coat of arms was prepared for the newly appointed bishop of Kotor, Msgr. Ivan Štironja, by Dr. Renato Poletti from Rome, on the occasion of his planned ordination on 7 April 2021: Azure, a mullet of eight Argent, chape in Gules, in dexter a Christogram XP (chi-rho) between the Greek initials A (alpha) and Ω (omega), and in sinister a dove displayed and nimbed of the second issuing downwards seven rays of the same. *Behind the shield a pastoral staff with a cross bottony Or inlaid with five stones Gules, topped with a galero (prelate's hat) Vert with cords and six tassels on each side of the same. Beneath, on a ribbon, the motto: "Bog je ljubav" (God is Love/*Deus caritas est, *1 John 4:16).*

The colors in the escutcheon refer to the Croatian tricolor, the Christogram and the initials stand for Father and Son and the dove for Holy Spirit, while the star is a symbol of Blessed Virgin.

The Kotor Diocese is located on the northern Montenegrin coast, and it has been part of the Split and Makarska Archdiocese since 1969 when it was included into the Split and Makarska Ecclesiastical Province.

(kotorskabiskupija.me, 22.03.2021.)

The newly appointed bishop of Hvar, Brač, and Vis, Msgr. Ranko Vioić, took the coat of arms designed by Zagreb prelate Tomislav Hačko: Per fess, Gules from a mountain Argent a cross issuant of the same between two mullets of eight Or and Azure a Neretva boat with a paddle and a steering paddle on waves of the second ensigned with a mullet of eight of the third. *Behind the shield a pastoral staff with a cross fleury Or inlaid with five stones Gules, topped with a galero (prelate's hat) Vert with cords and six tassels on each side of the same. Beneath, on a ribbon, the motto: "Evo ti majke" (There is Your Mother/*Ecce mater tua, *John 19:25).*

The tinctures refer to the Croatian tricolor; three stars represent three islands of the diocese, as in the arms of the previous bishops, the two stars above flanking the cross of Calvary also stand for Mary, mother of Jesus, and John the Apostle (the bishop's family patron). The mount also depicts an island in the Adriatic Sea below. The blue field also stands for the Neretva River, the bishop's birth region, and bears its characteristic boat, which also is interpreted as symbol of priest's calling a fisherman of souls. The star above the boat is for Mary as the Stella Maris.

(ika.hkm.hr 27.04.2021.)

Kronika HGZD

HGZD Chronicles

🏳 *6. studenoga 2020.* – studijski posjet članova HGZD-a (epidemiološkim mjerama ograničen) izložbi „Ars et Virtus: Hrvtska – Mađarska 800 godina zajedničke kulturne baštine“, **Galerija Klovićevi dvori**, **Zagreb** ①

🏳 *12. studenoga 2020.* – predavanje **Jasminke Ćus Rukonić** „Grbovi u Palači Moise“, **Cres**, uživo i putem streaminga na Facebooku. ② Snimka https://www.facebook.com/1047546978372 87/videos/390651588959597

🏳 *studeni 2020.* – objavljen trailer za dokumentarni srednjemetražni film „Zastava – The Flag“ redatelja **Filipa Filkovića Philtza**, ③ dostupan na https://youtu.be/oTUh5cGimkQ

🏳 *8. prosinca 2020.* – u političkom tjedniku *Nacional* br. 1181 objavljen prilog „Iako nije postala brend, zastava se ne bi trebala mijenjati“ povodom najave dokumentarca *Zastava*, za koji govori i članica Predsjedništva HGZD-a doc. dr. sc. **Tijana Trako Poljak** ④

🏳 *21. prosinca 2020.* – obilježavanje 30. obljetnice grba i zastave Republike Hrvatske izložbom/nizom objava na Facebook stranicama HGZD-a – tijekom dana objavljeno petnaestak fotografija i dokumenata iz razdoblja usvajanja državnih simbola

🏳 *29. prosinca 2020.* – središnju Hrvatsku pogodio drugi razorni potres ove godine, najviše stradalo područje **Siska** i **Petrinje**, nova oštećenja u Zagrebu. Vidi str. 19

🏳 *2. siječnja 2021.* – u *Večernjem listu* objavljen novinarski prilog **Zvonimira Despota** „Zašto je prvo polje crveno, a ne bijelo?“ koji izvještava o prilogu akademika **Stančića** o okolnostima usvajanja grba Republike Hrvatske objavljenog u *GiZ* br. 1/2007.

🏳6 November 2020 – *study visit of HGZD members (limited by epidemiological measures) to the exhibition “Ars et Virtus: Croatia – Hungary 800 years of common cultural heritage” in the* ***Klovićevi Dvori Gallery***, ***Zagreb*** ①

🏳12 November 2020 – *lecture “Coats of Arms in the Moise Palace” by* ***Jasminka Ćus Rukonić***, ***Cres***, *live and via Facebook streaming.* ② *Recording: https://www.facebook.com/1047546978372 87/videos/390651588959597*

🏳November 2020 – *trailer of the documentary feature film “Zastava – The Flag“ directed by* ***Filip Filković Philatz*** ③ *https://youtu.be/oTUh5cGimkQ*

🏳8 December 2020 – Nacional *political weekly no. 1181 published the article “Although not a Brand, the Flag shouldn't be Changed” announcing the issue of the* The Flag *documentary, including interview with HGZD Board Member Assistant Prof. Dr.* ***Tijana Trako Poljak*** ④

🏳21 December 2020 – *marking of the 30th anniversary of the coat of arms and the flag of the Republic of Croatia via exhibition/ series of posts on the HGZD Facebook page – posted some 15 photos and documents from the period of the state symbols' adoption*

🏳29 December 2020 – *central Croatia hit by the second devastating earthquake this year, most affected region around* ***Sisak*** *and* ***Petrinja***, *and new damage in Zagreb.* *See p. 19*

🏳2 January 2021 – *an article by* ***Zvonomir Despot*** *“Why is the first field red, and not white?” published in the* Večernji list *daily newspapers, reporting on a paper by Academician* ***Stančić*** *on the adoption of the coat of arms of Croatia published in* GiZ *no. 1/2007.*

Kongresi

→ 32 → 32

Congresses

~~30. rujan -3. listopada 2020.~~ | ~~*30 Sep-3 Oct 2020*~~ **6KHP** Rijeka

ODGOĐENO 30.9.-3.10.2021. *POSTPONED TO: 30 Sep-3 Oct 2021*

6. kongres hrvtaskih povjesničara „Kultura“

6th Congress of Croatian Historians “Culture”

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti
u suradnji s | *in co-opreation with*
Društvo za hrvatsku povjesnicu Zagreb, Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU Rijeka i Područna jedinica Pula, Pomorski i povijesni muzej Hrvtaskog primorja Rijeka, Državni arhiv u Rijeci, Povijesno društvo Rijeka i Povijesno društvo otoka Krka
Domaćin | *Host: Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*

~~14.-18.10.2020.~~ | ~~*14-17 Oct 2020*~~ **34 ICGHS** Madrid, Španjolska | *Spain*

~~Novi termin: 21.-24.4.2021.~~ ~~*New dates: 21-24 Apr 2021*~~

OPET ODGOĐENO: 20.-23.10.2021. ***Postponed again to: 20-23 Oct 2021***

34. međunarodni kongres genealoških i heraldičkih znanosti

34th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences

Kraljevska udruga plemstva Španjolske *https://congresocigh2020.es*
Real asociación de hidalgos de España

~~12.-16. srpnja 2021.~~ | ~~*12-16 July 2021*~~ **29ICV** Ljubljana, Slovenija | *Slovenia*

ODGOĐENO: 11.-15. srpnja 2022. ***POSTPONED TO 11-15 Jul 2022***

29. međunarodni veksiloloski kongres

29th International Congress of Vexillology

Heraldično, veksilološko in genealoško društvo *https://www.icv29ljubljana.com*
Heraldica Slovenica

Suradnici u ovom broju

Authors in this issue

Tomislav Galović, izv. prof. dr. sc., predstojnik Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodologiju historije, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, član Predsjedništva HGZD-a, tgalovic@ffzg.hr

Željko Heimer, pukovnik dr. sc., LF, FF, predsjednik FIAV-a i HGZD-a, Zagreb, zheimer@gmail.com

Matija Horvat, nezavisni istraživač, član HGZD-a, Butkovec, matija191@gmail.com

Nikša pl. **Kuščić**, predsjednik ogranka Split Hrvatskog plemićkog zbora, član Hrvatskog rodoslovnog društva *Pavao Ritter Vitezović* i HGZD-a, nkuscic@hotmail.com

Dijana Nazor Čorda, dr. art., viša konzervatortica-restauratorica u Hrvatskom restauratorskom zavodu, autorica Međunarodnog festivala zastavica, članica HGZD-a, Zagreb, dijananazor@gmail.com

Zoran Peran, nezavisni istraživač, Kaštela, peran.zoran@gmail.com

Tomislav Todorović, inženjer elektrotehnike iz Zrenjanina, član udruge *Flags of the World* i HGZD-a, tomislav.todorovic.rs@gmail.com

Grb i Zastava

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association

IMPRESSUM
Grb i Zastava: Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj **29**, Godina **XV.** Zagreb **svibanj 2021.**
ISSN **1846-3827**
Urednik i engleski prijevod: **Željko Heimer**
Predsjedništvo HGZD-a:
Željko Heimer, predsjednik;
Dubravka Peić Čaldarović, potpredsjednica;
Matea Brstilo Rešetar, tajnica;
Tijana Trako Poljak, članica;
Tomislav Galović, član.
Engleska lektura: **Ted Kaye,** North American Vexillological Association.
Cijena broja 35 kn, za inozemstvo 7 €.
Godišnja pretplata (2 broja): 60 kn, za inozemstvo 12 €
Za članove HGZD-a besplatno.
Narudžbe na **Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb** ili **leykaminternational@gmail.com**
Izdavač: Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo
Pazinska 50, HR-10110 Zagreb
E-mail: **hgzd@hgzd.hr** Web: **http://www.hgzd.hr**
IBAN **HR2323600001101905988**
OIB **21212575148**
Tisak: **Denona d. o. o.** Naklada broja: **200 komada**
Prilozi za »Grb i Zastavu« dobrodošli su. Članci, fotografije i ostalo mogu se dostaviti izdavaču u pisanom ili tiskanom obliku, u elektroničkom obliku ili kao privici elektroničkom poštom. Materijali se ne vraćaju.
Stavovi i mišljenja izneseni u glasilu su autorski, i ne predstavljaju stavove i mišljenja uredništva ni HGZD-a. Iako se HGZD trudi da su podaci izneseni u glasilu točni, Društvo ne garantira njihovu točnost i ne preuzima nikakvu materijalnu ni moralnu odgovornost za štetu koja bi zbog njih nastala.
Ovaj broj zaključen je 15. svibnja 2021.

LEYKAM international

s ponosom predstavlja novosti u svojim bibliotekama
proudly presents new titles in our series

KNJIŽEVNOST / LITERATURE

Köhlmaier
Idila s psom koji se utapa
98 kn 14€

Kureyshi
Slonovi u vrtu
128 kn 18€

Schnitzler
Kasna slava
110 kn 16€

Lazar
Zabranjeno živjeti!
198 kn 28€

Perutz
Noću pod kamenim mostom
178 kn 25€

POVIJEST
HISTORY

Andrić
Povijest Splita u srednjem vijeku
128 kn 18€

POVIJEST KULTURE
CULTURAL HISTORY

Ivanišević
Razbijeno zrcalo
198 kn 28€

FILOZOFIJA
PHILOSOPHY

Relja
Tomistička filozofija
198 kn 28€

LEYKAM international

www.leykam-international.hr
info@leykam-international.hr
Ilica 42, 10000 Zagreb

Za narudžbe iz inozemstva vrijede cijene u €.
Prices in € valid for orders from abroad.

GLAZBA
MUSICOLOGY

J. S. Bach
Dvoglasne invencije
150 kn 20€

Kronika HGZD (nastavak)

→ 30

- *veljača 2021.* – objavljena monografija **Mate Božić** i **Stjepan Ćosić**: *Hrvatski grbovi – geneza, simbolika, povijest*. Vidi str. 27-28.
- *28. ožujka 2021.* – objavljen prilog *Večernji list Specijal: Hrvatska – 30 godina nezavisnosti* uz nedjeljno izdanje novina *Večernji list* s tekstovima **Heimer**: „Simboli identiteta: hrvatska zastava kroz povijest“ i **Stančića**: „Kako je nastao grb Republike Hrvatske – Tuđman: Neka početno polje bude crveno“ ⑤
- *travanj 2021.* – objavljen poseban tematski broj znanstevnog časopisa za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja *Sociologija i prostor*, br. 219, vol 59, posvećen pandemiji bolesti COVID-19, s preglednim radom **Heimer**: „Epidemijska veksilologija – uporaba zastava u kontroli i prevenciji širelja zaraznih bolesti“ ⑥ Vidi https://hrcak.srce.hr/255064
- *travanj 2021.* – novi broj interdisciplinarnog znanstvenog časopia s područja povijesnih i srednih humanističkih znanosti *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* u broju 2, Vol. 52, za prosinca 2020. donosi prikaz **Tomislava Galovića** Heimerove monografije *Zastave Izraela* ⑦ Vidi https://hrcak.srce.hr/255190
- *travanj 2021.* – časopis ***Katalonskog veksiloloških društva*** (ACV) *Vexil·la Catalana* u br. 1, kojim započinje nova treća serija ovog časopisa, donosi razgovor s predsjednikom FIAV-a **Heimerom** ⑧
- *23. travanj 2021.* – predsjednik HGZD-a i FIAV-a **Heimer** sudjeluje video-linkom u svečanosti obilježavanja 50. obljetnice britanskog ***Instituta za zastave*** (FI) u Londonu
- *4. svibnja 2021.* – 15. obljetnica osnivanja HGZD-a

(continued) HGZD Chronicles

→ 30

- February 2021 – *monograph by* ***Mate Božić*** *and* ***Stjepan Ćosić*** Croatian Coats of Arms – Genesis, Symbolism, History. *See pp. 27-28*
- 28 March 2021 – *extra magazine* Večernji list Specijal: Croatia – 30 Years of Independence *issued with the Sunday number of the* Večernji list *newspapers including articles by* ***Heimer*** *“Identity Symbols: Croatian Flag Through History” and* ***Stančić*** *“How the coat of Arms of Croatia Came to Be – Tuđman: Let the First Field Be Red”* ⑤
- April 2021 – *special thematic number of the quarterly journal for special and socio-cultural development* Sociology and Space*, no. 219, Vol. 59, dedicated to the COVID-19 pandemic, including a review paper by* ***Heimer****: “Epidemic Vexillology – The Use of Flags in Control and Prevention of Infectious Diseases”* ⑥ See https://hrcak.srce.hr/255064
- April 2021 – *new number of the interdisciplinary scientific journal of history and complementary humanistic sciences* Journal of the Institute of Croatian History*, no. 2, Vol. 52, dated December 2020 published a review by* ***Tomislav Galović*** *of the monograph* Flags of Israel ⑦ *See* https://hrcak.srce.hr/255190
- April 2021 – *Journal of the Catalan Association of Vexillology* Vexil·la Catalana*, in its new no. 1 starting the third series of the bulletin, published an interview with* ***Heimer****, President of FIAV*
- 23 April 2021 – *HGZD and FIAV president participated via video-link in the* **Flag Institute** Golden Jubilee *ceremony in London*
- 4 May 2021 – *15th anniversary of the HGZD foundation*

